

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Robertos Kremer
II kurso, magistro baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO

PANAŠUMAI IR SKIRTUMAI

Vadovas: prof. habil. dr. Gintaras Švedas
Recenzentas: lekt. dr. Justas Namavičius

Vilnius 2016

TURINYS

ĮVADAS	2
1. EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO SAMPRATOS	9
2. EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO PANAŠUMAI	19
2.1. Nusikalstamos veikos padarymo vieta kaip atsisakymo išduoti pagrindas	19
2.2. <i>Non bis in idem</i> principas kaip neišdavimo pagrindas	23
3. EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO ESMINIAI SKIRTUMAI	33
3.1. Abipusio veikos baudžiamumo principas	33
3.2. Savo šalies piliečių perdavimas	40
3.3. Atsisakymas išduoti dėl politinio pobūdžio nusikaltimo	43
4. EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO PROCEDŪRINIAI SKIRTUMAI	48
4.1. Taikymo subjektai ir taikymo apimtis	48
4.2. Ekstradicijos ir Europos arešto orderio procedūros	51
4.3. Suteikiamos garantijos pagal Europos arešto orderį	56
4.3.1. Asmens neišdavimas pagal Europos arešto orderį dėl teismo sprendimo, priimto <i>in absentia</i> , vykdymo	57
4.3.2. Nuosprendžio peržiūrėjimas grėšiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei	61
4.3.3. Piliečio/rezidento grąžinimas laisvės atėmimo bausmės vykdymui	64
IŠVADOS	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	69
SANTRAUKA	77
SUMMARY	78

ĮVADAS

Temos aktualumas ir originalumas

Ekstradicija ir Europos arešto orderis (šiam darbe dar bus vartojamas trumpinys – EAO) yra reikšmingiausios tarptautinės teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose formos. Ekstradicija seniausias asmenų perdavimo kitai valstybei institutas, suteikiantis galimybę nusikalstamas veikas padariusį asmenį perduoti kitai valstybei, kad būtų vykdomas baudžiamasis persekiojimas. Paminėtina, kad yra trys Lietuvos Respublikos sudarytos ekstradicijos sutartys¹ ir dešimt savitarpio pagalbos sutarčių, kuriose numatomos asmens, padariusio nusikalstamą veiką, perdavimo nuostatos². Ekstradicijos institutas Europos Sąjungos rėmuose dabar taikomas žymiai rečiau dėl Europos arešto orderio atsiradimo. Europos arešto orderis buvo sukurtas ekstradicijos pagrindu, pirmiausiai Europos Sąjunga pasinaudojo 1957 m. gruodžio 13 d. Europos Tarybos Konvencija dėl ekstradicijos, vėliau pradėjo kurti savo teisės aktus ir priėmė 1995 m. kovo 10 d. Konvenciją dėl supaprastintos ekstradicijos tvarkos tarp Europos Sąjungos valstybių narių, parengtą vadovaujantis Europos Sąjungos Sutarties K.3 straipsniu, o 2002 m. birželio 13 d. Europos Sąjungos Taryba priėmė Pagrindų sprendimą dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), kuriuo siekta įdiegti greitesnį, efektyvesnį tarptautinį baudžiamąjį teisinį bendradarbiavimą, perduodant asmenis kitai valstybei jo baudžiamajam persekiojimui arba bausmės atlikimui, remiantis abipusiu valstybių narių pasitikėjimu. Ekstradicija ir Europos arešto orderis turi panašumų, kurie vienija šiuos du institutus. Visų pirma, juos vienija jų esmė – asmens perdavimas baudžiamajam

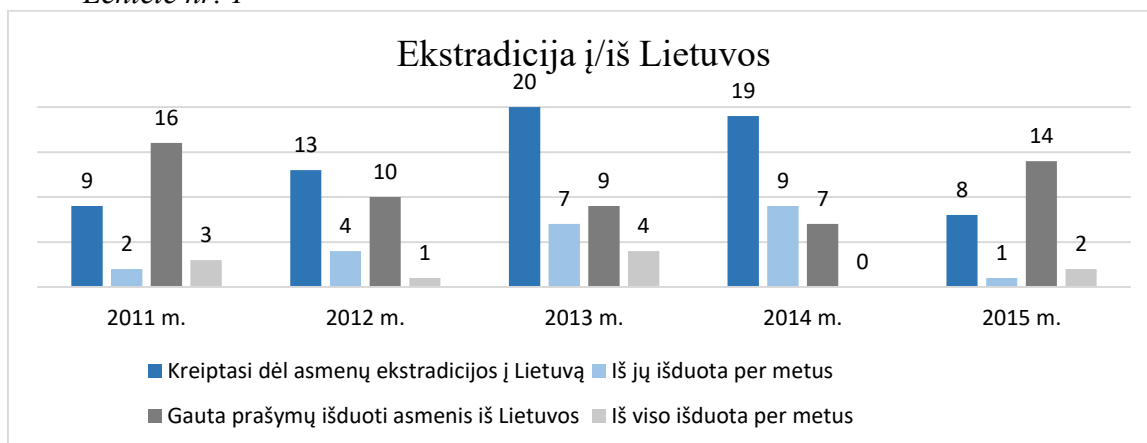
¹ Europos Konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės žinios, 1995-04-26, Nr. 34-819; Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-02-13, Nr. 15-559; Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-12-04, Nr. 115-5134.

² Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 2005, Nr. 7-189; Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 2002, Nr. 75-3217; Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1997-11-07, Nr. 101-2552; Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1998-06-03, Nr. 51-1399; Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1994-11-25, Nr. 91-1767; Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1995-03-03, Nr. 19-440; Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1994-02-23, Nr. 14-234; Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės žinios, 1994-04-15, Nr. 28-492; Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1994-06-08, Nr. 43-779; Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1995-02-10, Nr. 13-296.

persekiuojimui. Visų antra, darbe taip pat bus analizuojami abiemis institutams būdingi ir juos vienijantys svarbūs principai – tai teritorinis jurisdikcijos principas (nusikalstamos veikos padarymo vieta kaip atsisakymo išduoti pagrindas) ir *non bis in idem* principas kaip neišdavymo pagrindas. Kita vertus dėl pasaulyje įvykusių vertybinių, politinių, teisinių pokyčių, naujų tarptautinių organizacijų susikūrimo ir išsiplėtusio nusikalstamumo masto buvo būtina ieškoti naujų, kitokių šios tarptautinės bendradarbiavimo formos baudžiamosiose bylose veikimo principų, kurie buvo pritaikyti Europos arešto orderyje ir taip iš esmės atskiriant ekstradiciją ir Europos arešto orderį. Dėl aukščiau įvardintų priežasčių šiame magistriniame darbe išskirta daugiau ekstradicijos ir Europos arešto orderių skirtumų nei panašumų. Skirtumus autorė savo darbe išskirs į esminius ir procedūrinius, esminius suprantant kaip tam tikrus principinius skirtumus, o procedūrinius – tai daugiau liečiančius procedūras. Tad iš pirmo žvilgsnio labai panašūs institutai – juk Europos arešto orderis sukurtas ekstradicijos pagrindu – iš tiesų turi ne vieną svarbų skirtumą.

Šiuo metu sparčiai intensyvėja tarptautinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose taikant Europos arešto orderį. Kiekvienais metais Lietuvoje Europos arešto orderis taikomas vis dažniau, intensyvus didėjimas pastebimas nuo 2013 metų, tai iliustruoja žemiau pateiktos diagramos.

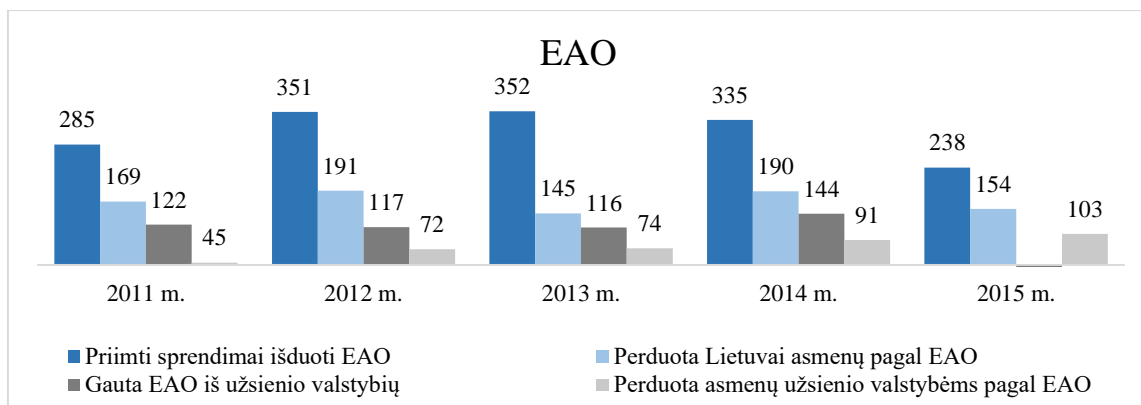
Lentelė nr. 1³

Iš pateiktų duomenų *Lentelėje nr. 1* pastebima, kad 2015 m. padaugėjo gautų prašymų išduoti asmenis iš Lietuvos pagal ekstradiciją – 14 (2014 m. – 7), tačiau išliko tendencija tenkinti ir išduoti pagal šiuos prašymus vos kelis asmenis – 2 (2014 m. – 0). Tuo tarpu kreipimūsi dėl asmenų ekstradicijos į Lietuvą 2015 m. sumažėjo – 8 (2014 m. – 19).

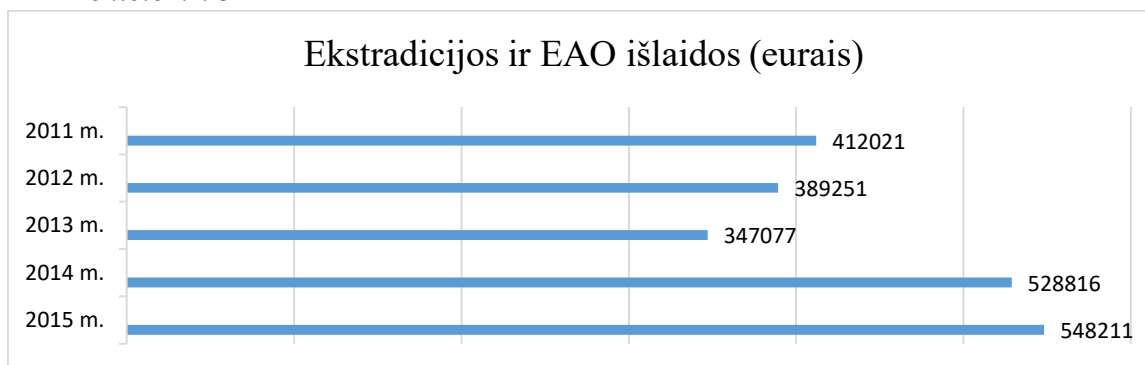
³ Statistiniai duomenys iš 2014 m. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaitos ir 2015 m. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaitos Nr. 17.9.-1487.

Lentelė nr. 2⁴

Lentelėje nr. 2 atkreiptinas dėmesys, kad 2015 m. sumažėjo priimamų sprendimų išduoti Europos arešto orderį kiekis – 238 (2014 m. – 335), tai būtų galima paaiškinti tuo, kad pastaraisiais metais sistemingai buvo siekiama proporcingumo ir ekonomiškumo baudžiamajame procese – prašymai išduoti Europos arešto orderį buvo tikrinami atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pavojingumo pobūdį ir mastą, įtariamojo ar kaltinamojo asmenybę ir kitus kriterijus. Nors nebuvo pateikta informacijos kiek 2015 m. buvo gauta Europos arešto orderių iš užsienio valstybių, tačiau pastebima ryški didėjimo tendencija perduotų asmenų užsienio valstybėms pagal Europos arešto orderį – 103 (2014 m. – 91).

Lentelė nr. 3⁵

Padidėjus perduotų asmenų pagal EAO skaičiui, išlaidos, susijusios su užsienio valstybių išduotų (perduotų) asmenų parvežimu į Lietuvą pagal Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros išduotus EAO ar ekstradicijos prašymus, 2015 m. sudarė 548211 eurų. Toks išlaidų padidėjimas pastebimas nuo 2014 m. – 528816 eurų, tuo tarpu 2013 m. jos buvo 347077 eurai. Tai pavaizduota *Lentelėje nr. 3*.

Be abejo, dažnesnis Europos arešto orderio taikymas būdingas ir kitose Europos valstybėse narėse. Iš vienos pusės augantis Europos arešto orderių vykdymo ir taikymo

⁴ Statistiniai duomenys iš 2014 m. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaitos ir 2015 m. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaitos Nr. 17.9.-1487.

⁵ *Ibid.*

skaičius rodo itin greitą procesą ir patogias supaprastintas procedūras, kita vertus, iškelia naujus iššūkius ir problemas, kuriuos būtina spęsti. Rasti galimus sprendimo būdus galėtų padėti ekstradicijos instituto analizė, palyginant ekstradicijos ir Europos arešto orderio esminius skirtumus, atkreipiant dėmesį į diskutuotinus šių institutų klausimus, valstybių patirtį juos taikant bei reikšmingus tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, tiek nacionalinių teismų sprendimus.

Europos arešto orderio instituto vienas iš didžiausias diskusijas keliantis klausimas – tai nuolat skelbiamas privalomumas taikyti abipusio pripažinimo principą, kuris tam tikrais atvejais (kurie bus aptarti toliau šiame darbe) kelia proporcingumo principo ir net žmogaus teisių pažeidimo grėsmę. Tuo tarpu ekstradicija garsėja griežtais atsisakymo perduoti asmenį pagrindais ir abipusiu veikų baudžiamumo principu, kuris besąlygiškai taikomas ekstradicijos institute. Analizuojant ir lyginant šiuos institutus būtų galima suprasti kaip patobulinti Europos arešto orderį pernelyg neapsunkinant procedūrų, bet tuo pačiu nepažeidžiant proporcingumo principo ir žmogaus teisių. Tai tik vienas pavyzdys, kuriuo autorė norėjo parodyti, jog tobulinant ir įgyvendinant veiksmingesnę sistemą (šiuo atveju Europos arešto orderio institutą) pravartu išanalizuoti ir palyginti su panašia sistema (šiuo atveju ekstradicija) jos taikymo patirtimi ir iškilusiais sunkumais, kas itin aktualu sėkmingai plečiant tarptautinį baudžiamąjį teisinį bendradarbiavimą tarp valstybių narių ir efektyviai kovojant su tarptautiniu nusikalstamumu, tuo pačiu nepažeidžiant tiek asmens procesinių teisių, tiek bendrų visuotinai pripažįstamų žmogaus teisių.

Ekstradicijos ir Europos arešto orderio institutai pakankamai detalai reglamentuoti Lietuvos Respublikoje. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublika jau 12 metų yra Europos Sąjungos narė, be abejo, tiek ekstradicijos, tiek Europos arešto orderio klausimais Lietuvos autoriai yra iškėlę nemažai diskusijų. Tačiau atsižvelgiant į sparčius ir nuolat vykstančius pokyčius tarptautinio baudžiamąjo teisinio bendradarbiavimo erdvėje kartu pažymėtina, kad su šiais pokyčiais atsiranda ir nauji iššūkiai bei galimi probleminiai atvejai, kurių analizė išlaiko šią temą aktualią ir įgalina naujų diskusijų iškėlimą. Autorė šiame darbe pateiks ekstradicijos ir Europos arešto orderio panašumų ir skirtumų analizę atsižvelgdama į įvykusius pokyčius ir pateikdama įvairių autorių skirtingas nuomones atskirais šių institutų aspektais.

Tyrimo objektas

Ekstradicijos ir Europos arešto orderio, kaip tarptautinio baudžiamąjo teisinio bendradarbiavimo formų, panašumai ir skirtumai, remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodeksu, Lietuvos

tarptautinėmis ekstradicijos sutartimis ir 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimu dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR).

Šiame darbe nebus analizuojami šie ekstradicijos nevykdymo pagrindai – mirties bausmė, prieglobsčio ar laikinos apsaugos suteikimas, kiti pagrindai, kurie numatyti Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse. Taip pat ir šie Europos arešto orderio neperdavimo pagrindai – pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių pažeidimai, analogiškos jurisdikcijos nebuvimas, konkuruojanti jurisdikcija ir informacijos trūkumas. Minėtos ekstradicijos ir Europos arešto orderio detalės nebus analizuojamos, viena vertus dėl ribotos magistrinio darbo apimties, kita vertus, jog bent jau kol kas, jos nekelia didelių teorinių ir praktinių diskusijų ar problemų.

Tyrimo tikslas

Pagrindinis šio magistrinio darbo tikslas – atskleisti ekstradicijos ir Europos arešto orderio panašumus ir skirtumus, palyginant ir išanalizuojant atskirus šių institutų aspektus.

Darbo uždaviniai

Siekiant įgyvendinti šio tyrimo tikslą, keliami tokie uždaviniai:

1. Išanalizuoti ekstradicijos ir Europos arešto orderio institutų sampratą, jų atsiradimo raidą.
2. Išanalizuoti ekstradicijos ir Europos arešto orderio panašumus, atskleisti jų esmę ir svarbą šių institutų taikyme.
3. Palyginti ekstradicijos ir Europos arešto orderio esminius skirtumus, išanalizuoti jų probleminius klausimus, pateikiant skirtingas autorių nuomones ir įvairių valstybių patirtį.
4. Išanalizuoti ekstradicijos ir Europos arešto orderio procedūras ir palyginti šių institutų procesinius skirtumus.
5. Išanalizuoti Europos arešto orderio suteikiamas garantijas, jų esmę ir taikymą.

Tyrimo metodai

Tiriant ekstradicijos ir Europos arešto orderio institutų panašumus ir skirtumus darbo tikslams pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti buvo naudoti įvairūs mokslinio pažinimo metodai, t. y. abstrakcijos, alternatyvų, sisteminės analizės, dokumentų analizės, apibendrinimo, lyginimasis ir lingvistinis (gramatinis).

Taip pat darbe naudojamas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų praktikos analizės metodas.

Svarbiausi tyrimo šaltiniai

Šio darbo temai atskleisti remiamasi Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu, 2004 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu Nr. 1R-195/I-114 dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį taisyklių ir kitais norminiais aktais, Europos Sąjungos Tarybos Europos arešto orderio išdavimo europinio vadovo patikslinta redakcija ir Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos įgyvendinimo nuo 2007 m. Analizuojami 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatinis sprendimas iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime (2009/299/TVR) bei Lietuvos tarptautinės sutartys dėl ekstradicijos. Apžvelgiami tiek Lietuvos teismų praktika, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas⁶, tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai. Taip pat remiamasi Lietuvos teisės mokslininkų darbais – A. Čepo⁷, G. Švedo⁸, V. Vadapalo⁹, A. Neveros¹⁰ ir kitų¹¹ (taip pat ir užsienio autorių¹²), rašiusių ekstradicijos ir Europos arešto orderio tematika.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 42, Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui. Prieiga per internetą: <http://www2.lai.lt/lat_web_test/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26463>.

⁷ *Ekstradicijos teorinės ir praktinės problemos*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2002. *Non bis in idem taisyklė kaip ekstradicijos leistinumą sąlyga*. Vilnius: Teisė, 2002; *Abipusis veikos baudžiamumas kaip ekstradicijos leistinumą sąlyga*. Vilnius: Teisė, 2001; *Piliečių ekstradicijos nevykdymo taisyklė, galimybės jos atsisakyti ir ją modifikuoti*. Vilnius: Teisė, 2003 (bendraautorius ŽILINSKAS, Justinas); *Ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklė ir jos alternatyvos*. Vilnius: Teisė, 2003;

⁸ *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008 (bendraautorius ČEPAS, Algimantas); *Kai kurios asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį baudžiamajam persekiojimui teorinės ir praktinės problemos*. Vilnius: Teisė, 2008; *Baudžiamojo kodekso nuostatos dėl įkalinimo iki gyvos galvos turi būti peržiūrėtos*. Straipsnis iš interneto dienraščio Bernardinai.lt, 2011.

⁹ *Tarptautinė teisė*. Vilnius, 2006.

¹⁰ Galimybės tobulinti tarptautinio teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose pagrindus Lietuvos teisėje. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas: Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakultetas, 2016; *Valstybės*

Darbo struktūra

Darbas susideda iš įvado, keturių dalių, aštuonių skyrių, trijų poskyrių, išvadų, bei trumpos darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje dalyje apžvelgiamos ekstradicijos ir Europos arešto orderio sampratos. Antroji dalis skirta ekstradicijos ir Europos arešto orderio panašumams, kurioje išskiriami du skyriai – pirmajame analizuojama nusikalstamos veikos padarymo vieta kaip atsisakymo išduoti pagrindas, o antrajame – *non bis in idem* principas kaip neišdavimo pagrindas. Trečiojoje dalyje analizuojami ir lyginami ekstradicijos ir Europos arešto orderio esminiai skirtumai – abipusio veikos baudžiamumo principas, savo šalies piliečių perdavimas ir atsisakymas išduoti dėl politinio pobūdžio nusikaltimo, kurie pateikiami trijuose skyriuose. Ketvirtoje dalyje apžvelgiami ekstradicijos ir Europos arešto orderio procedūriniai skirtumai, analizuojant taikymo subjektus ir taikymo sritis, ekstradicijos ir Europos arešto orderio procedūras ir Europos arešto orderio suteikiamas garantijas, kurios išskirtos į tris poskyrius – asmens neišdavimą pagal Europos arešto orderį dėl teismo sprendimo, priimto *in absentia*, vykdymo; nuosprendžio peržiūrėjimą grėšiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei ir piliečio/rezidento grąžinimą laisvės atėmimo bausmės vykdymui. Darbo pabaigoje formuluojamos išvados, pateikiamas literatūros sąrašas bei trumpos darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

baudžiamosios jurisdikcijos principai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006; *Non bis in idem principas Europos Sąjungos baudžiamojoje teisėje (I)*. Vilnius: Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr.4(4) (bendraautorė MELNIČENKO, Svetlana).

¹¹ ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004; NAMAVIČIUS, Justas. Baudžiamojo įstatymo galiojimas erdvėje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius : Registrų centras, 2014; GRUODYTĖ, Edita. Teisingumas baudžiamajame procese Europos Teisingumo Teismo akimis: atskiri non bis in idem principo aspektai. Iš *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* : recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2014; RIMŠELIS, Ernestas; DEŠRIŪTĖ, Justina. Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2016 ir kiti.

¹² LENAERTS, Koen. The principal of mutual recognition in the area of freedom, security and justice. Iš *The fourth annual Sir Jeremy Lever lecture*. All Souls College, University of Oxford, 2015; CONWAY Gerard. *Ne Bis in Idem* in International Law. Iš *International Criminal Law Review 3*. Koninklijke Brill, 2003; AKIELA, Magdalena. Basic differences between European arrest warrant and extradition procedures. Iš *Miscellanea Iuris Gentium*. The Yearbook of Jagiellonian University Chair of Public International Law, Krakow, 2007-2008, Vol. X-XI. Prieiga per internetą: <<https://www.adwokat-makiela.pl/artykuly/extradition.pdf>>; NICHOLLS QC, C., *et al. Nicholls, Montgomery, and Knowles on The Law of Extradition and Mutual Assistance*. Trečiasis leidimas. Oxford university press, 2013 ir kiti.

1. EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO SAMPRATOS

Ekstradicijos samprata kildinama iš tarptautinės teisės, todėl jos esmė aiškinama visų pirma ne nacionalinės teisės, o tarptautinės teisės kontekste. Ekstradicijos užuomazgos siejamos su XIII a. pr. Kr. sudaryta taikos sutartimi tarp Egipto faraono Ramzio II ir Hetitų karaliaus Hetišilio III, kurioje paminėtas vienas iš pagrindinių ekstradicijos elementų – asmenų, palikusių jų šalį, grąžinimas¹³. Kita vertus ši sutartis atskleidžia ir svarbų skirtumą nuo vėlesnių ekstradicijų – tai asmens perdavimas nežiūrint į tai ar jis padarė nusikaltimą ar ne. Atkreiptinas dėmesys, kad atsižvelgiant į istorinį to meto nusikaltimo supratimą, būtų galima laikyti, kad bet koks asmens perbėgimas iš vienos valstybės į kitą silpnino pirmąją ir stiprino antrąją, nes asmenys susieti su valstybe pavaldumo, mokestinių, karo ir kitų prievolių, o jų nevykdymas pabėgant pažeidžia esminius valdovo interesus¹⁴. Taigi ekstradicija buvo epizodiška, neturėjo aiškiai nustatytų teisinių kriterijų ir buvo daugiausiai taikoma politiniams pabėgėliams. Nuo XVIII a. antrosios pusės pradėtos sudaryti ekstradicijos sutartys, smulkiai nustatančios nusikaltėlių išdavimo pagrindus ir tvarką¹⁵.

Kita vertus yra autorių, kurie teigia, kad ekstradicija yra ne tik tarptautinės teisės, bet ir nacionalinės teisės kategorija¹⁶. Šį teiginį A. Čepas grindžia tuo, jog ekstradiciją reglamentuojančios ratifikuotų tarptautinių sutarčių normos laikytinos tiesiogiai taikomomis, o todėl atitinkančiomis nacionalinės teisės normos sąvoką¹⁷. Nacionalinėje teisėje ekstradicija įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau BK) 9 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 71 straipsnyje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama nuostata, kad sprendžiant dėl ekstradicijos taikymo pagrindų ir sąlygų vadovaujama tarptautinėmis sutartimis, BK ir BPK straipsniais¹⁸. Šiuose straipsniuose pateikiama beveik identiška formuluotė: Lietuvos Respublikos pilietis [ir užsienietis], padaręs nusikalstamą veiką Lietuvos Respublikoje ar kitos valstybės teritorijoje, gali būti išduotas užsienio valstybei arba perduotas Tarptautiniam baudžiamajam teismui tik remiantis Lietuvos

¹³ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 14.

¹⁴ *Ibid.*, p. 15.

¹⁵ VADAPALAS, Vilenas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius, 2006, p. 356-357.

¹⁶ ČEPAS A. *Ekstradicijos teorinės ir praktinės problemos*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2002. P. 23

¹⁷ *Ibid.*, p. 9.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 42, Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui, 2 punktas.

Prieiga per internetą: http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbuileteniai/senos/nutartis.aspx?id=26463.

Respublikos tarptautine sutartimi arba Jungtinių Tautų Organizacijos Saugumo Tarybos rezoliucija¹⁹. Skirtumas yra tas, jog BPK 71 straipsnis numato, kad asmuo gali būti perduotas, jei tarptautinė sutartis numato įpareigojimą. Šioje situacijoje gali iškilti keblumų, kai tarptautinė sutartis numato būtent galimybę, o ne įpareigojimą vykdyti ekstradiciją. Pagal BK tokia ekstradicija būtų vykdoma, tačiau pagal BPK – vykdyti atsisakoma. Šiuo atveju literatūroje nuomonės išsiskiria. Viena nuomonė, kad tokios pareigos nėra ir LR piliečiai negali būti išduodami, jei tarptautinėje sutartyje numatyta, kad ją sudariusios valstybės nevykdo arba gali atsisakyti vykdyti savo piliečių ekstradiciją²⁰. Kita nuomonė, kad kai tarptautinė sutartis arba pripažįsta ekstradicijos galimybę, arba įtvirtina Lietuvos Respublikos pareigą vykdyti ekstradiciją, o BPK nenumato tokios ekstradicijos galimybės, ekstradicija turi būti vykdoma remiantis tam tikra tarptautine sutartimi ir BK 9 straipsniu, paliekant BPK normas nuošalyje²¹. Atsižvelgiant į tai, ekstradicijos reglamentavimas nacionalinės teisės ribose turėtų būti tobulinamas ieškant efektyvesnio ir aiškesnio šio instituto įtvirtinimo.

Ekstradicijos apibrėžimai skyrėsi priklausomai nuo laikotarpio, kiekvienos valstybės vidaus ir tarptautinės teisės interpretavimo, išskiriant ir pabrėžiant vienu ar kitu ekstradicijos elementų svarbą. Ekstradiciją galima suprasti siaurąja ir plačiąja prasmėmis. Pirmuoju atveju asmuo kitai valstybei išduodamas tam, kad jį teistų už nusikaltimo padarymą, o antruoju - ekstradicija dar apima ir pabėgusio nuo bausmės vykdymo asmens perdavimą bausmei atlikti²². Dažniausiai pasitaikantys apibrėžimai plačiąja prasme, kaip antai: ekstradiciją būtų galima apibrėžti kaip procesą, kurio metu viena valstybė (prašančioji) prašo kitos valstybės (prašomoji) grąžinti asmenį esantį prašomojoje valstybėje tam, kad šis subjektas galėtų būti teisiamas dėl pareikšų kaltinimų prašančiojoje valstybėje. Taip pat tais atvejais, kai prašomas subjektas pabėgo iš teisėtą suėmimą vykdančios valstybės ir yra prašomojoje valstybėje²³. Šis apibrėžimas tik vienas iš galimų, tačiau pakankamas tolimesnei analizei.

Atkreiptinas dėmesys į keletą svarbių aukščiau suformuluotų ekstradicijos sąvokos detalių. Paprastai ekstradicija grindžiama valstybių tarpusavio susitarimais, sutartimis, kurių pagrindu viena valstybė prašo kitos valstybės perduoti asmenį (įtariamą ar

¹⁹ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

²⁰ ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 65.

²¹ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 34-35.

²² VADAPALAS, Vilenas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius, 2006, p. 358.

²³ NICHOLLS QC, C., *et al.* *Nicholls, Montgomery, and Knowles on The Law of Extradition and Mutual Assistance*. Trečiasis leidimas. Oxford university press, 2013, p. 3.

kaltinamą) padariusį nusikaltimą, kad ši galėtų jį teisti arba subjektas atliktų paskirtą bausmę. V. Vadapalas teigia, jog praktikoje žinomi atvejai, kai nesant sutarties, numatančios ekstradiciją, kaltinamas nusikaltimu arba nuteistas asmuo išduodamas gera valia (*ex gratia*). Tokiu atveju abi valstybės susitaria dėl tokios ekstradicijos, taigi sudaromas „specialus“ susitarimas, kuriame numatoma, kad konkretus asmuo bus išduotas abipusiškumo pagrindu. Tai reiškia, kad prašanti išduoti valstybė užtikrina išduodančią valstybę, kad tokiomis pačiomis aplinkybėmis ateityje ji jai išduos pastarosios ieškomus asmenis²⁴. Lietuva iš esmės yra atvira tik tarptautinės sutarties pagrindu paremtam teisiniam bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose²⁵.

Literatūroje autoriai taip pat nesutaria dėl prašymo išduoti būtinumo. Vieni jų nurodo, kad asmens perdavimas yra ekstradicija, jei jis vykdomas esant asmenį perimančios valstybės prašymui perduoti asmenį. A.Čepas prašymo būtinumą pagrindžia baudžiamuoju teisiniu ekstradicijos pobūdžiu, kuris leidžia teigti, kad kitos valstybės prašymas išduoti asmenį yra būtina sąlyga taikyti ekstradicijos turinį sudarančią prievartą: juo yra perduodama šios valstybės turima *jus puniendi* prašomo išduoti asmens atžvilgiu. Tokios teisės neturėdama prašomoji valstybė būtų nepajėgi taikyti asmens atžvilgiu baudžiamąją teisinę prievartą²⁶. Šią poziciją palaiko ir darbo autorė, remdamasi autoriaus A.Čepo mokslinės literatūros analizės pagrindu. Kitų nuomone, asmens perdavimas gali būti laikomas ekstradicija ir nesant tokio prašymo, jei perduodančios asmenį valstybės tikslas – sudaryti asmens baudžiamosios atsakomybės realizavimo sąlygas asmenį perimančioje valstybėje²⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad ekstradicijos formuluotėse kaip santykių subjektai minimos tik valstybės ir jų tarpusavio įsipareigojimai bei teisės. Tuo tarpu perduodamo asmens sutikimas neminimas, o tai reiškia, kad į asmens valią ekstradicijos procese nėra atsižvelgiama. Pasak V. Vadapalo iš esmės tai reiškia, kad kitos valstybės atsisakymas išduoti negali būti apskūstas įprastine baudžiamojo proceso tvarka: nei nukentėjęs asmuo arba jo atstovas, nei prokuroras ir/arba kiti bylos dalyviai negali apskūsti kitos valstybės atsisakymo išduoti nusikaltimu kaltinamą asmenį arba pabėgusį nuo bausmės asmenį. Išduodamo asmens teisinės padėties nekeičia tai, kad paprastai jis turi teisę apskūsti

²⁴ VADAPALAS, Vilenas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius, 2006, p. 363.

²⁵ NEVERA, Andrius. Galimybės tobulinti tarptautinio teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose pagrindus Lietuvos teisėje. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas: Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakultetas, 2016, p. 441.

²⁶ ČEPAS, Algimantas. Ekstradicijos teorinės ir praktinės problemos. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2002. P. 12.

²⁷ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p.17.

sprendimą jį išduoti (tačiau tik tiek, kiek tai leidžia išduodančios valstybės procesinės normos)²⁸. Todėl tarptautinių sutarčių dėl ekstradicijos kontekste asmuo laikomas šių santykių objektu, o ne subjektu. Ekstradicija grindžiama prielaida, kad prašančioji valstybė veiks sąžiningai ir kad perduodamas asmuo turės teisę į teisingą bylos nagrinėjimą prašančios valstybės teismuose²⁹.

Teisės aktai, reglamentuojantys ekstradiciją, siekia suderinti du tikslus, aktualius teisinėse valstybėse. Pirmuoju tikslu siekiama, kad įprasta tvarka asmenys, vienoje valstybėje pagrįstai kaltinami sunkiais nusikaltimais, teistinais kitoje valstybėje, turėtų būti perduoti prašančiajai valstybei ir atsakyti už savo nusikaltimus. Antrasis tikslas yra apsaugoti tuos prašomus išduoti asmenis pagal kurių išdavimo aplinkybes jie patirtų neteisę ar nepagrįstą spaudimą³⁰. Literatūroje dar galima rasti valstybės ir visuomenės apsaugos tikslą, siekiant pašalinti pavojų, kurį gali kelti perduodamas asmuo. Tačiau šis tikslas gali suklaidinti atskiriant ekstradiciją nuo deportacijos. „Deportacija yra administracinės teisės prievartos priemonė. Pagrindinis ekstradicijos ir deportacijos atribojimo kriterijus – tai, kad ekstradicija vykdoma esant siekiančios perimti asmenį valstybės prašymui, tuo tarpu deportacijos atveju tokie prašymai nepateikiami, sprendimą dėl asmens išsiuntimo priima valstybės, kurios teritorijoje asmuo yra, kompetentingos institucijos. Esminis dėmesys turėtų būti kreipiamas į tikslą, kurio siekiant vykdomas asmens išsiuntimas. Jei deportacijos atveju asmuo išsiunčiamas todėl, kad jo buvimas valstybėje trikdo jos teisinę tvarką, t.y. vykdomas šios valstybės interesais, tai ekstradicijos atveju siekiama užsienio valstybės intereso vykdyti asmens baudžiamąjį persekiojimą arba bausmę patenkinimo“³¹. Panašus į ekstradiciją institutas – rendicija, kurią galima atriboti nuo ekstradicijos pagal subjektus. Ekstradicijos subjektai – valstybės, o rendicijos – tam pačiam suverenitetui pavaldūs subjektai. Galiausiai reikėtų atskirti ekstradiciją ir asmenų perdavimą tarptautinėms teisminėms institucijoms, kurių pagrindinis skirtumas – skirtingas asmenį perimančių subjektų pobūdis. „Tarptautinės teisminės institucijos buvo sukurtos remiantis jų, kaip supranacionalinių institucijų, įvaizdžiu. Taigi santykiai tarp valstybių ir jų įsteigtų teisminių institucijų laikytini ne koordinacijos, o subordinacijos santykiais. Tuo tarpu ekstradicija vykdoma tarp lygiateisių suverenių valstybių“³². Taigi

²⁸ VADAPALAS, Vilenas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius, 2006, p. 361.

²⁹ STEFANOVSKA, Vesna. *Extradition as a tool for inter cooperation: resolving issues about the obligation to extradite*. Journal of Liberty and International Affairs, 2016, Vol. 2, No. 1, p. 38.

³⁰ NICHOLLS QC, C., et al. *Nicholls, Montgomery, and Knowles on The Law of Extradition and Mutual Assistance*. Trečiasis leidimas. Oxford university press, 2013, p. 3.

³¹ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 24-25.

³² *Ibid.*, p. 23.

ekstradicijos tikslai ne tik nukreipia į tinkamą jos procedūrą, bet yra labai svarbūs norint ekstradiciją atskirti nuo kitų, iš pirmo žvilgsnio, labai panašių institutų.

Laikui bėgant vis daugiau kritikos susilaukdavo tam tikros atskiros ekstradicijos detalės. Didžiausias diskusijas kėlė valstybių piliečių perdavimas. Ilgai, visos pasaulio valstybės nepripažino savo piliečių ekstradicijos, dar daugiau, jos net neprisiimdavo atsakomybės teisti savo piliečius pagal nacionalinę teisę už kitoje valstybėje padarytus nusikaltimus³³. Be to, plečiantis Europos Sąjungos erdvei, įgyvendinant laisvą asmenų, kapitalo, prekių bei paslaugų tarp valstybių narių judėjimą, buvo neišvengiamai susiduriama su tarptautiniu nusikalstamumu, o kovai su juo tradicinės ekstradicijos nepakako. Pirmasis ir svarbiausias žingsnis ekstradicijos instituto tobulinimo ir modernizavimo kryptimi buvo patvirtinta Europos Tarybos 1957 m. gruodžio 13 d. Europos Konvencija dėl ekstradicijos. Iš pradžių šis teisės aktas įrodė savo efektyvumą, prisidėjo prie sudėtingos [...] nusikalstamumo prevencijos, tačiau vėliau jis pasirodė turintis dideles spragas³⁴. Nepakankama pasirodė ir 1995 m. kovo 10 d. Konvencija dėl supaprastintos ekstradicijos tvarkos tarp Europos Sąjungos valstybių narių, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos Sutarties K.3 straipsniu. Tad toliau tobulinant ekstradiciją, galiausiai sukuriama nauja, greita procedūra, taikoma Europos Sąjungos erdvėje – Tarybos priimamas 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR) (toliau Pagrindų sprendimas).

„Šis Pagrindų sprendimas, kuris priskiriamas antrinės teisės aktams, yra adresuojamas Europos Sąjungos valstybėms narėms. Jis privalomas rezultatų, kuriuos reikia pasiekti per šiame teisės akte nustatytą terminą, atžvilgiu, tačiau palieka valstybei narei teisę pasirinkti jo įgyvendinimo formą ir būdus. Pagrindų sprendimas nėra tiesiogiai taikomas, todėl valstybė privalo priimti nacionalinį teisės aktą jam įgyvendinti“³⁵. Lietuvos Respublika Pagrindų sprendimą dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR) įgyvendino nacionalinėje teisėje 2004 m. balandžio 27 d. priimtais BK ir BPK pakeitimų ir papildymų įstatymais, kurie įsigaliojo nuo Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungos dienos³⁶. Taigi šiuo metu Lietuvos Respublikoje Europos arešto orderio išdavimo, asmens perdavimo ir perėmimo pagal Europos arešto

³³ BALAN-RUSU, Minodora-Ioana. The European Arrest Warrant. Iš *European Integration - Realities and Perspectives*: The 7th Edition of The International Conference. Galati: Danubius university, 2012, p. 28.

³⁴ *Ibid.*, p. 29.

³⁵ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 81.

³⁶ *Ibid.*, p. 83.

orderį tvarką nustato BK, BPK ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perėmimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo“. Pabrėžtina, kad Europos arešto orderio institutas priskirtinas tarptautinio teisinio bendradarbiavimo sričiai, kurią reglamentuoja baudžiamojo proceso teisė³⁷.

BPK 17¹ straipsnyje suformuluotas Europos arešto orderio apibrėžimas: „Europos arešto orderis yra Europos Sąjungos valstybės narės teisminės institucijos sprendimas, kuriuo kita Europos Sąjungos valstybė narė įpareigojama suimti ir perduoti šiame sprendime nurodytą asmenį siekiant pradėti šio asmens baudžiamąjį persekiojimą ar vykdyti jam paskirtą su laisvės atėmimu susijusią bausmę ir kuris atitinka 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų 8 straipsnio 1 dalyje nurodytus formas ir turinio reikalavimus“³⁸. Iš pateikto apibrėžimo galime pastebėti, kad centrinės institucijos, anksčiau atlikusios svarbų vaidmenį ekstradicijos procese, Europos arešto orderio procese dabar paprastai nedalyvauja, nors apskritai gali veikti kaip paramos, dokumentų perdavimo ir informacijos punktai. Kad prašymus vykdyti būtų paprasčiau ir lengviau, dabar jie išduodami vienodu būdu, užpildant Europos arešto orderio formą. Taip pat šalies piliečių perdavimas dabar yra principas ir bendroji taisyklė, išskyrus kelias išimtis. Šios išimties yra susijusios su terminais ir reikalavimais, susijusiais su vykdymu³⁹. Pagrindinis Europos arešto orderio veikimo principas – abipusis pripažinimas, kurį Europos Vadovų Taryba pavadino teismo bendradarbiavimo „kertiniu akmeniu“⁴⁰. Šis principas susiaurino abipusio baudžiamumo taisyklę ir gali būti pripažįstamas, kaip vienas iš ekstradicijos ir Europos arešto orderio sampratų esminių skirtumų.

Abipusio pripažinimo principas – tai išimtinai Europos Sąjungos principas, kuriuo grindžiamas Europos Sąjungos valstybių narių teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose ir civilinėse bylose. Europos arešto orderis įtvirtina radikalų pasikeitimą tuo požiūriu, kad tai „pirmoji konkreti priemonė įtvirtinanti abipusio pripažinimo principą baudžiamosios teisės srityje“⁴¹. Taigi priimtu Pagrindų sprendimu dėl Europos arešto orderio ir valstybių

³⁷ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 85.

³⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

³⁹ Europos Sąjungos Tarybos Europos arešto orderio išdavimo europinio vadovo patikslinta redakcija. Briuselis: 2010, Nr. 17195/1/10 REV, p. 10.

⁴⁰ 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR).

⁴¹ CORINNE, Gay. *The European Arrest Warrant and its application by the Member States*. The Robert Schuman Foundation, European Issue 16, 2006. Prieiga per internetą: <<http://www.robert-schuman.org>>

narių tarpusavio perdavimo procedūrų siekiama pakeisti daugiašalę ekstradicijos sistemą tarp valstybių narių tarpusavio pripažinimo principu pagrįsta nuteistų ar įtariamų asmenų perdavimo tarp teisminių institucijų vykdant baudžiamuosius nuosprendžius ar šių asmenų persekiojimą sistema, kuri palengvins ir paspartins teisminį bendradarbiavimą ir taip prisidės prie Sąjungos siekio tapti laisvės, saugumo ir teisingumo erdve remiantis tarp valstybių narių turinčiu egzistuoti aukštu tarpusavio pasitikėjimo laipsniu⁴².

Pasak S. Žižienės abipusio pripažinimo esmė yra ta, kad kitos valstybės narės sprendimas priimamas taip, lyg jis būtų pačios valstybės sprendimas, nesukuriant jokių nereikalingų formalumų ir kliūčių sprendimui pripažinti. Abipusio pripažinimo principas sudaro sąlygas gerbti skirtingas valstybių narių baudžiamosios teisės sistemas, nereikalaujant baudžiamosios teisės harmonizavimo, bet pripažįstant kitos valstybės kompetentingos institucijos sprendimą⁴³. Vis dėl to ilgainiui pastebima, kad baudžiamajoje teisėje abipusio pripažinimo principas varžo asmens teises, todėl būtina ieškoti šio principo atsvaros, įdiegiant tam tikrus jo apribojimus.

Pateikiami dviejų tipų abipusio pripažinimo principo baudžiamajoje teisėje apribojimai. Pirma, šio principo taikymas gali būti apribotas tais atvejais, kai teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose nauda nusveria asmens padarytą žalą⁴⁴. Kitaip tariant, iškyla proporcingumo principo problema. Proporcingumo užtikrinimas abipusio pripažinimo kontekste yra vertinamas kaip darantis didelę įtaką visai laisvės, saugumo ir teisingumo erdvei Europos Sąjungoje, nes tokios erdvės sukūrimas neįmanomas be veiksmingo, abipusiu pritarimu grindžiamo tarptautinio bendradarbiavimo⁴⁵. Išskiriami šie proporcingumo probleminiai atvejai: EAO išduodamas dėl mažareikšmių veikų, kurios tik formaliai atitinka Pagrindų sprendimo ir nacionalinių teisės aktų apibrėžtis; EAO išdavimas nesvarstant alternatyvių priemonių taikymo galimybės ir nepakankamai pasirengus ikiteisminiam tyrimui; EAO išduodamas praėjus neproporcingai ilgam laikui nuo veikos padarymo ar bausmės paskyrimo; EAO išduodamas valstybėje, kurioje dėl žiaurių laisvės atėmimo vietos sąlygų perduodamas asmuo gali tapti nežmoniško elgesio,

schuman.eu/en/european-issues/0016-the-european-arrest-warrant-and-its-application-by-the-member-states>.

⁴² Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2013 m. vasario 26 d. sprendimas *Stefano Melloni C-399/11*, EU:C:2013:107, par. 36,37.

⁴³ ŽIŽIENĖ, Simona. Abipusio pripažinimo principo Europos Sąjungos baudžiamajoje teisėje prielaidos, įtvirtinimas ir veiksmingumas: Europos arešto orderio atvejis. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 448.

⁴⁴ LENAERTS, Koen. The principal of mutual recognition in the area of freedom, security and justice. Iš *The fourth annual Sir Jeremy Lever lecture*. All Souls College, University of Oxford, 2015, p. 11.

⁴⁵ RIMŠELIS, Ernestas; DEŠRIŪTĖ, Justina. Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 455.

kankinimo auka⁴⁶. Visais šiais atvejais siūlomas problemos sprendimas – proporcingumo testas, kurio reikalingumą iš dalies pripažino ir Europos Komisija teigdama, kad „atsižvelgiant į tai, kad valstybės narės apskritai sutaria, kad reikia atlikti proporcingumo patikrinimą, kad EAO nebūtų išduodamas dėl pažeidimų kurie, nors ir patenka į Tarybos pagrindų sprendimo 2 straipsnio 1 dalies taikymo sritį, tačiau nėra pakankamai sunkūs, kad būtų galima pateisinti priemones ir bendradarbiavimą, kurio reikia, kad būtų įvykdytas EAO. Prieš išduodant EAO reikėtų atsižvelgti į kelis aspektus, kaip antai pažeidimo sunkumas, bausmės trukmė, alternatyvios procedūros, reikalaujančios mažiau sąnaudų ir iš ieškomo asmens, ir vykdančiosios institucijos, taip pat EAO vykdymo sąnaudų ir naudos analizė. Prašomų asmenų laisvė neproporcingai varžoma, kai EAO išduodami bylose, kuriose (kardomasis) kalinimas paprastai būtų netinkama priemonė. Be to, dėl didelio tokių prašymų skaičiaus vykdančiosios valstybės narės gali patirti daug sąnaudų. Gali atsitikti ir taip, kad vykdančiosios teisminės institucijos (priešingai nei išduodančiosios institucijos) gali norėti taikyti proporcingumo patikrinimą ir tokiu būdu nustatyti atsisakymo pagrindą, kuris neatitinka Tarybos pagrindų sprendimo arba abipusio pripažinimo principo, kuriuo grįsta priemonė“⁴⁷. Akivaizdu, kad Europos Komisija pripažindama proporcingumo testo būtinumą, pateisina tik išduodančiosios valstybės institucijos šio testo atlikimą, nors literatūroje aktyviai diskutuojama ir tam tikrais atvejais vykdančiosios valstybės galimybę atlikti šį testą. Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 69¹ straipsnyje⁴⁸ įtvirtinti ne visi Europos Komisijos rekomenduojami proporcingumo tikrinimo kriterijai. O Lietuvos teismų pozicija dėl proporcingumo patikros EAO vykdymo stadijoje laikytina gana atsargia, ir visgi paliekama minimali pokyčių šioje srityje galimybė⁴⁹.

Pažymėtina ir tai, kad abipusio pripažinimo principas kelia ne tik proporcingumo problemas, bet ir įtarimų pagrįstumo problemą, kuri glaudžiai susijusi su proporcingumo principu. Pavyzdžiui, šiuo atveju Austrija buvo pareiškusi, kad laikysis senosios ekstradicijos tvarkos ir toliau reikalaus įrodymų pagrįstumo (ypač, jei kyla pagrįstų

⁴⁶ RIMŠELIS, Ernestas; DEŠRIŪTĖ, Justina. Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2016, p. 457-461.

⁴⁷ Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos įgyvendinimo nuo 2007 m. Briuselis, 2011, COM(2001) 175 galutinis.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

⁴⁹ RIMŠELIS, Ernestas; DEŠRIŪTĖ, Justina. Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2016, p. 464.

abejonių, kad yra arba gali būti įrodymų, kurie panaikintų įtarimą⁵⁰. Šiuo atveju Europos Komisija rekomendavo Austrijai keisti nacionalinius teisės aktus, panaikinant bet kokią galimybę EAO procedūroje taikyti įrodymų pagrįstumo tikrinimą⁵¹. Vis dėl to, įtarimų dėl nusikaltimo netikrinimas EAO procedūroje gali būti įvertintas kaip pažeidžiantis žmogaus teises, nes riboti žmogaus teises galima tik esant pagrįstiems įtarimams dėl teisės pažeidimo (nusikalstamos veikos) padarymo.

Antra, valstybės narės pasinaudamos diskrecija, kurią palieka ES antrinės teisės aktai, galėtų apriboti tarpusavio pripažinimo principą. Teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityje valstybė narė gali įgyvendinti savo diskreciją dviem skirtingais etapais, t.y. pirma, įgyvendinant neperdavimo pagrindus nacionalinėje teisėje, antra, taikant šiuos neperdavimo pagrindus⁵². Kalbant apie pirmąjį atvejį, buvo pasisakyta, kad abipusio pripažinimo principas, kuriuo pagrįsta Pagrindų sprendimo sistema reiškia, kad valstybės narės iš principo privalo vykdyti Europos arešto orderį. Jos privalo atsisakyti arba gali nevykdyti tokio orderio tik Pagrindų sprendimo 3 ir 4 straipsniuose numatytais atvejais⁵³. „Taip pat vykdančioji teisminė institucija gali nuspręsti pritaikyti EAO Pagrindų sprendimo 5 straipsnyje numatytas sąlygas, pagal kurias išduodančioji valstybė narė ypatingais atvejais turi suteikti tam tikras garantijas. Taigi valstybės narės gali pasirinkti įgyvendinti EAO Pagrindų sprendimo 4 straipsnį. Tačiau jei jos nusprendžia tai padaryti, toks įgyvendinimas turi būti suderintas su Europos Sąjungos teise, ypač Chartija“⁵⁴. Antrajame etape, nacionalinėmis priemonėmis įgyvendinant neperdavimo pagrindus šis įgyvendinimas gali atitikti EAO Pagrindų sprendimą, tačiau visai kitaip gali būti aiškinamas ir taikomas vykdančiosios valstybės narės nacionalinių teismų⁵⁵. Pavyzdžiui, *Mantello* byloje ETT aiškino „ta pati veika“ ir „galutinis sprendimas“ sąvokas EAO Pagrindų sprendimo 3 straipsnio 2 dalies prasme. Čia buvo pasakyta, kad „tai, ar sprendimas yra „galutinis“, kaip tai suprantama pagal pagrindų sprendimo 3 straipsnio

⁵⁰ Commission staff working document. Accompanying document to the third Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the implementation since 2007 of the Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States. Brussels, 2011-04-11, SEC(2011) 430 final, p. 3. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0430&from=it>>.

⁵¹ Remtasi informacija pateikta 2011 metais, tačiau dabartinės situacijos autorė nenustatė.

⁵² LENAERTS, Koen. The principal of mutual recognition in the area of freedom, security and justice. Iš *The fourth annual Sir Jeremy Lever lecture*. All Souls College, University of Oxford, 2015, p. 12.

⁵³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (trečioji kolegija). 2008 m. gruodžio 01 d. sprendimas *Aleksei Pustovarov C-388/08 PPU*, EU:C:2008:669, par. 51.

⁵⁴ LENAERTS, Koen. The principal of mutual recognition in the area of freedom, security and justice. Iš *The fourth annual Sir Jeremy Lever lecture*. All Souls College, University of Oxford, 2015, p. 13.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 16.

2 punktą, nustatoma pagal valstybės narės, kurioje jis buvo priimtas, teisę⁵⁶. Taigi valstybių diskrecinės teisės tam tikrais atvejais gali padėti apriboti abipusio pripažinimo principą kai šis gali kelti grėsmę pažeisti kitus labai svarbius principus. Tuo tarpu ekstradicijoje abipusio pripažinimo principas nėra įtvirtintas.

Tad ekstradicija paremta tarptautinių sutarčių pagrindu, paprastai vykdoma esant prašymui perduoti asmenį. Šiam institutui būdingas politinis „atspalvis“ dėl proceso vykdymo per tam tikras centrinės valstybines įstaigas ir plataus neperdavimo pagrindų sąrašo, kuriuo valstybės linkusios pasinaudoti, ypač jei prašomas asmuo yra prašomosios valstybės pilietis. Tuo tarpu Europos arešto orderiui būdingas abipusis pasitikėjimas, grindžiamas abipusio pripažinimo principu. Sprendimų priėmimas dėl EAO patikėtas kompetentingoms teisminės institucijoms, todėl nebelieka sprendimų politinio pobūdžio. Tačiau ekstradicijos ir Europos arešto orderio esmė – asmens perdavimas baudžiamajam persekiojimui – išlieka nepakitęs ir vienija šiuos institutus.

Visgi, tam, kad būtų galima askleisti ekstradicijos ir Europos arešto orderio institutų esmę, reikia skirti dėmesį atskiroms šių institutų detalėms, pradedant analizę nuo ekstradicijos ir Europos arešto orderio panašumų, o konkrečiai – nusikalstamos veikos padarymo vietos kaip atsisakymo išduoti pagrindo, kuri tiek ekstradicijoje, tiek Europos arešto orderyje yra valstybių suverenumo sąlyga, toliau pereinant prie *non bis in idem*, kaip esminio ir šiems institutams bendro baudžiamosios teisės principo kaip neišdavimo pagrindo. Neabejotinai būtų galima rasti ir daugiau ekstradicijos ir Europos arešto orderio panašumų, tačiau autorė pasirinko šiuos du esminius panašumus. Toliau darbe analizuojami ekstradicijos ir Europos arešto orderio esminiai skirtumai, išskiriant abipusį veikos baudžiamumo principą, savo šalies piliečių perdavimą ir atsisakymą išduoti dėl politinio pobūdžio nusikaltimo bei ekstradicijos ir Europos arešto orderio procedūriniai skirtumai, analizuojant taikymo subjektus ir taikymo apimtį, šių institutų procedūras ir suteikiamas garantijas pagal Europos arešto orderį.

⁵⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas *Gaetano Mantello C-261/09*, EU:C:2010:683, par. 46.

2. EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO PANAŠUMAI

2.1. Nusikalstamos veikos padarymo vieta kaip atsisakymo išduoti pagrindas

Teritorinis principas XIX a. galutinai susiformavo kaip pagrindinis jurisdikcijos principas, nes jis atitinka dabartinės nacionalinės valstybės sampratą ir nusako glaudžiausią asmens santykį su viena ar kita teisine santvarka⁵⁷. Jis sąlyginai priskiriamas prie nacionalinių interesų krypties, kuris reiškia jog atsižvelgiama į valstybę kaip į atskirą teisinį ir tikrovės darinį bei jos ribas kitų valstybių ar nevalstybinės erdvės atžvilgiu⁵⁸. „Teritorija yra valstybės egzistavimo materialinis pagrindas. Joje valstybė įgyvendina savo suverenitetą, pasireiškiantį valstybinės valdžios viršenybe“⁵⁹. Valstybės taikomas teritorinis principas skelbia, kad jos teritorijoje padaryta nusikalstama veika pažeidžia šios valstybės interesus, todėl akivaizdu, kad ją padaręs asmuo turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal šioje teritorijoje galiojančius įstatymus. Pasak A. Neveros teritorinis principas padeda siekti ir baudžiamojo proceso ekonomiškumo, nes įrodymų suradimas įvykio vietoje garantuoja geresnius rezultatus. Be to visiems suprantama, kad valstybinės teisės pagrindai reikalauja, jog kiekvienas žmogus paklustų šaliai, kurioje jis yra, baudžiamajam ir civiliniam teismui⁶⁰. Šis principas įtvirtintas tiek valstybių nacionalinėje teisėje, tiek tarptautinėse sutartyse.

Teritorinis principas reglamentuojamas BK 4 straipsnyje⁶¹. Šio straipsnio pirmoje dalyje įtvirtinta taisyklė, pagal kurią „amenys, padarę nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje arba laivuose ar orlaiviuose su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais, atsako pagal šį kodeksą“. Nuoroda į asmenį reiškia, kad šiuo atveju baudžiamoji atsakomybė nustatoma nepriklausomai, koks asmuo – fizinis ar juridinis padarė BK uždraustas veikas ar fizinis asmuo yra Lietuvos pilietis, užsienietis ar asmuo be pilietybės (apatridas), ar juridinis asmuo registruotas Lietuvoje ar kitoje valstybėje, kokia juridinio asmens forma ir pan⁶². Šiuo atveju labai svarbus Lietuvos valstybės teritorijos apibrėžimas. Lietuvos valstybės teritoriją apibrėžia valstybės siena. Pagal Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo 2 straipsnio 1 dalį „Lietuvos

⁵⁷ NAMAVIČIUS, Justas. Baudžiamojo įstatymo galiojimas erdvėje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 108.

⁵⁸ *Ibid.*, p. 106.

⁵⁹ NEVERA, Andrius. *Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 27.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 28.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁶² ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 44.

Respublikos valstybės siena - linija ir šia linija einantis vertikalus paviršius, apibrėžiantis Lietuvos Respublikos teritorijos ribas sausumoje, žemės gelmėse, oro erdvėje, vidaus vandenyse, teritorinėje jūroje ir jos gelmėse⁶³. Taigi, Lietuvos teritoriją sudaro: sausumos teritorija – tai visa sausumos dalis šalies valstybinės sienos ribose; vandens teritorija – tai vidaus (nacionaliniai) vandenys ir teritorinė jūra; oro teritorija – tai oro stulpas, esantis virš šalies sausumos ir vandens teritorijų; žemės gelmės, esančios po sausumos ir vandens teritorijomis⁶⁴. Tačiau svarbios ne tik teritorijos sienos apibrėžiančios valstybės ribas, bet ir nusikalstamos veikos padarymo vieta. Remiantis BK 4 straipsnio 2 dalimi „tai vieta, kurioje asmuo veikė arba turėjo ir galėjo veikti, arba vieta, kurioje atsirado baudžiamojo įstatymo numatyti padariniai. Bendrininkų nusikalstamos veikos padarymo vieta yra vieta, kurioje ši veika buvo padaryta, o jeigu vienas bendrininkų veikė kitoje vietoje, - jo veikimo vieta“⁶⁵. Teisiškai reikšminga yra ne konkreti vietovė (miestas, kaimas ir pan.), o tai, kad ta vietovė yra baudžiamojo įstatymo galiojimo erdvėje⁶⁶. Dauguma valstybių, kaip ir Lietuva (BK 4 straipsnio 2, 3 dalys), prisijungė prie ubikvacinės teorijos, pagal kurią veikos padarymo vieta yra asmens veikimo (taigi fizinio buvimo) arba padarinių atsiradimo vieta⁶⁷. Tačiau ši teorija susilaukia kritikos dėl tam tikrais atvejais per plataus jos traktavimo. BK 4 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kai ta pati nusikalstama veika padaryta ir Lietuvos valstybės teritorijoje, ir užsienyje, laikoma, kad veika padaryta Lietuvos valstybės teritorijoje, jeigu šioje teritorijoje ji buvo pradėta, baigta arba nutrūko⁶⁸. „Šia taisykle specialiai užprogramuojama kelių valstybių baudžiamųjų įstatymų jurisdikcijų kolizija, kuria siekiama, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo neišvengtų baudžiamosios atsakomybės. Jos įteisinimą nulemia tarptautinės savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, ekstradicijos, baudžiamojo persekiojimo ir pan. sutartys, leidžiančios teikti teisinę pagalbą kitai valstybei tik tuo atveju, jei padaryta veika pripažįstama nusikalstama abiejose valstybėse. Jos esmę sudaro tai, kad jeigu nusikalstama veika buvo daroma Lietuvoje ir užsienyje, užtenka, kad bent dalis nusikalstamos veikos buvo padaryta Lietuvoje, ir baudžiamoji atsakomybė taip pat iškyla ir pagal Lietuvos BK. Kurioje valstybėje baudžiamoji atsakomybė bus realizuota, priklauso nuo įvairių

⁶³ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios, 2000-05-24, Nr. 42-1192

⁶⁴ NEVERA, Andrius. *Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 30.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁶⁶ ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 48.

⁶⁷ NAMAVIČIUS, Justas. Baudžiamojo įstatymo galiojimas erdvėje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 108.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

aplinkybių, numatytų Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, pavyzdžiui, kaltininko pilietybės, nukentėjusiojo pilietybės, daugumos įrodymų buvimo vietos ir pan“⁶⁹.

Nusikalstamos veikos padarymo vieta, kaip atsisakymo išduoti pagrindas įvardijamas tiek pagal ekstradiciją, tiek pagal Europos arešto orderį. Kiekvienai valstybei svarbu išlaikyti suverenumą, ypač taikant baudžiamąją teisę, užtikrinant ir ginant valstybės interesus ir pasiliekančią teisę asmenis padariusius nusikalstamas veikas jos teritorijoje taikyti nacionalinius įstatymus ir teisti savo teismuose. BK 9 straipsnio 3 dalies 2 punkte, reglamentuojančiame ekstradiciją, nurodyta, kad „Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis gali būti neišduodamas, jeigu nusikalstama veika padaryta Lietuvos valstybės teritorijoje“⁷⁰. Panašiai suformuluota ir BK 9¹ straipsnio 4 dalyje, reglamentuojančiame fakultatyvius neperdavimo pagrindus pagal Europos arešto orderį. BK 9¹ straipsnio 4 dalies 4 punkte pateikiama, kad „Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir teisingumo interesus, gali būti neperduodamas Europos arešto orderį išdavusiai valstybei, jeigu nusikalstama veika padaryta Lietuvos valstybės teritorijoje arba laive ar orlaivyje su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais“⁷¹. Lietuvos apeliacinis teismas byloje dėl bendrininkavimo dviejose valstybėse narėse pasisakė, kad „sukčiavimas, kuriuo įtariamas asmuo, padarytas veikiant bendrininkų grupe. Vieni bendrininkai veikė Lietuvos valstybės teritorijoje, kiti – Latvijos Respublikos teritorijoje. Sukčiavimas apgaule įgyjant savo ir kitų naudai didelės vertės svetimą turtą baigtas Latvijos valstybės teritorijoje. Latvijos Respublikoje dėl šio nusikaltimo yra pradėtas baudžiamasis procesas. Visi nukentėję asmenys gyvena Latvijos Respublikoje, dauguma jų – pagyvenę žmonės, sergantys lėtinėmis ligomis. Įvertinus visa tai, asmenų, įtariamų bendrininkavus nurodytame nusikaltime, baudžiamasis procesas baigtinas vienoje jų pradėjusioje Latvijos valstybėje, kurios baudžiamojo įstatymo galiojimo erdvėje ir atsirado nusikaltimo padariniai. Būtent tokia tolesnė baudžiamojo proceso eiga geriausiai užtikrintų proceso atitiktį teisingumo reikalavimams, taip pat greito proceso bei rungimosi principų veikimą“⁷². Kitoje baudžiamojoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas pabrėžė, kad „nei Pagrindų sprendimo 3 straipsnyje, nei Lietuvos Respublikos BK 9¹ straipsnyje nėra įtvirtintas kategoriškas reikalavimas vykdant EAO laikytis būtent teritorinės jurisdikcijos principo reikalavimų“⁷³. Iš aukščiau pateiktų bylų matyti, kad pagal Europos arešto orderį teismas turi teisę nuspręsti, ar išduoti ar neišduoti asmenį dėl nusikalstamų veikų padarytų

⁶⁹ ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 48-49.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 1N-1/2008.

⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 1N-23/2013.

Lietuvos valstybės teritorijoje, tuo tarpu ekstradicija gali būti vykdoma tik dėl veikų, padarytų už Lietuvos Respublikos ribų.

Vis dėl to tarptautinėse sutartyse gali būti numatoma, kad atsisakymas vykdyti ekstradiciją remiantis nusikalstamos veikos padarymo vieta negalimas, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutarties 2 straipsnio 4 punkte numatyta, kad „dėl nusikaltimo, dėl kurio išduodama, prašymas išduoti patenkinamas nepaisant to, kur buvo padaryta nusikaltimą sudaranti veika arba veikos“⁷⁴. Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas byloje, kurioje prašoma išduoti Lietuvos pilietį Jungtinėms Amerikos Valstijoms, pateikta kitokia pozicija. Čia teismas neišdavė asmens remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 6 straipsnio 2 dalimi ir 13 straipsniu bei BPK 71 straipsnio 3 dalies 2 punktu. Prokurorė skundė šį sprendimą pateikdama argumentus, kad „žemesnysis teismas, neatsižvelgė į 2001 m. dvišalės ekstradicijos sutarties nuostatą ir dėl to nepagrįstai pritaikė BPK 71 straipsnio 3 dalies 2 punkte numatytą atsisakymo išduoti pagrindą. Taip pat nurodo, kad teismas neatsižvelgė ir į tai, kad, formuodamas Lietuvos Respublikos teismų praktiką taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, numatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas nurodė⁷⁵, kad jeigu užsienio valstybė arba Tarptautinis baudžiamasis teismas prašo išduoti ar perduoti asmenį aplinkybėmis, kai pagal BK 9 straipsnio 3 dalį ekstradicija gali būti netaikoma, teismas, sprenddamas asmens išdavimo užsienio valstybei klausimą, vadovaujasi tarptautinės sutarties reikalavimais bei sutarties ratifikavimo įstatymu“⁷⁶. Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas sprendimo nepakeitė argumentuodamas, kad „tiek JAV, tiek Lietuvos Respublikoje veikiantis ir taikomas pagrindinis baudžiamosios jurisdikcijos nustatymo principas (*lex loci delicti*) yra svarbus ir negali būti ignoruojamas ekstradicijos atveju, matyti iš 2003 m. birželio 25 d. Vašingtone sudaryto susitarimo tarp Europos Sąjungos ir JAV dėl ekstradicijos 4 straipsnio 4 dalies nuostatų. Be to, tai, kad Lietuvos Respublika ir JAV įsipareigojo atsižvelgti ir gerbti valstybių teisę taikyti baudžiamąją atsakomybę pagal nusikaltimų padarymo vietą, matyti ir iš 2001 m. dvišalės sutarties 14 straipsnio nuostatų, kur nusikaltimo padarymo vieta yra minima kaip vienas iš svarbiausių faktorių tenkinant

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-02-13, Nr. 15-559

⁷⁵ 2003 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 42, Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui, 12 punktas. Prieiga per internetą: <http://www2.lai.lt/lat_web_test/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26463>.

⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 1N-32/2007.

kelių prašančiųjų valstybių prašymus išduoti už tą patį nusikaltimą⁷⁷. Iš pateiktos bylos galima būtų teigti, kad ne visais atvejais griežtai laikomasi tarptautinių susitarimų, kita vertus galiojantis tarptautinės teisės principas *pacta sunt servanda* įpareigoja laikytis sutarčių, šiuo atveju Lietuvos ir Jungtinių Amerikos Valstijų ekstradicijos sutarties.

Kitose tarptautinėse sutartyse, kuriose nusikalstamos veikos padarymo vieta kaip atsisakymo pagrindas pripažįstamas, įtvirtinama pareiga pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba vykdyti kitos valstybės teismo sprendimą, jei išduoti šiuo pagrindu bus atsisakoma, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutarties 5 straipsnyje numatyta „pareiga iškelti baudžiamąją bylą prašymą gavusioje šalyje, jei pagal šios Sutarties 3 straipsnio 1 punktą ir 4 straipsnio 1 punktą išduoti atsisakoma, prašymą gavusi Šalis prašymą pateikusios Šalies prašymu perduoda šį asmenį savo kompetentingoms institucijoms baudžiamajam persekiojimui. Šiuo tikslu prašymą pateikusi Šalis prašymą gavusiai Šaliai pateikia su byla susijusius dokumentus ir įrodymus“⁷⁸.

Nusikalstamos veikos padarymo vieta kaip atsisakymo išduoti asmenį pagrindas vertinamas teigiamai ir visuotinai pripažįstamas. Tai ne tik valstybių savo jurisdikcijos įgyvendinimo prielaida, bet ir žmogaus teisių bei savo piliečių apsauga. Vykdamas Europos arešto orderį, teismas, įvertinęs bylos aplinkybes, gali nuspręsti ar taikyti šį atsisakymo pagrindą ar ne. Tuo tarpu ekstradicijoje nusikalstamos veikos padarymo vieta kaip atsisakymo pagrindas taikomas griežčiau ir asmuo nebus perduodamas, jei nusikalstama veika padaryta Lietuvos Respublikos teritorijoje. Vis dėlto tiek ekstradicijoje, tiek Europos arešto orderyje piktnaudžiavimas šiuo atsisakymo pagrindu gali turėti neigiamos įtakos valstybių tarpusavio tarptautiniam bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose, mažinant viena kitos pasitikėjimą ir glaudžius ryšius.

2.2. *Non bis in idem* principas kaip neišdavimo pagrindas

Principas, kad asmuo negali būti baudžiamas daugiau kaip vieną kartą už tą pačią nusikalstamą veiką, išreikštas maksima *non bis in idem*, kuris taip pat laikomas taisykle, draudžiančia pakartotinį persekiojimą, yra paplitęs pasaulio teisinėse sistemose⁷⁹. *Non bis in idem* susiformavo nacionaliniu lygiu ir neginčijamai autorių pripažįstamas esminiu baudžiamosios teisės principu. Tačiau šis principas įgavo svarbią reikšmę ir tarptautiniu

⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 1N-32/2007.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-12-04, Nr. 115-5134

⁷⁹ CONWAY Gerard. *Ne Bis in Idem* in International Law. Iš *International Criminal Law Review* 3. Koninklijke Brill, 2003, p. 217.

lygiu, įtvirtinant jį įvairiose tarptautinėse sutartyse, pavyzdžiui, 1966 m. gruodžio 19 d. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte⁸⁰, 1984 m. lapkričio 22 d. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7-tame Protokole⁸¹, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje⁸², Konvencijoje dėl Šengeno susitarimo⁸³, įvairiose ekstradicijos sutartyse, Pagrindų sprendime⁸⁴ ir kt. Šio principo reikalingumas tradiciškai grindžiamas teisiniu tikrumu, visų pirma, siejant tai su individu ir jo apsauga nuo galimo valstybės piktnaudžiavimo bei su veikiančios teisinės sistemos teisėtumu tai vertinant tiek iš asmens pozicijų, tiek iš valstybės pozicijų, kad valstybėje egzistuoja ir praktikoje taikoma teisinė sistema, užtikrinanti teisingumą ir teisėtumą⁸⁵.

Ekstradicijoje principas *non bis in idem* įtvirtintas BK, BPK ir atskirose tarptautinėse sutartyse dėl ekstradicijos. BK 9 str. 3 d. 4 punkte numatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis gali būti neišduodamas, jeigu asmuo už padarytą nusikalstamą veiką buvo nuteistas, išteisintas ar atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės; 6 punkte - suėjo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ar vykdymo senaties terminas ir 7 punkte - asmuo atleistas nuo bausmės pagal amnestijos aktą arba malonės tvarka⁸⁶. Iš esmės šie minėti *non bis in idem* aspektai atsispindi visose tarptautinėse sutartyse dėl ekstradicijos, kurių dalyvė yra Lietuva, tačiau susiduriama su platesniu ar siauresniu jų nuostatų įtvirtinimu ir netgi šio principo suvokimu. Visų pirma, skirtingas *non bis in idem* nuostatų įtvirtinimas skirtingose tarptautinėse sutartyse dėl ekstradicijos. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutarties 3 str. 1 d. 6 p. nustatyta, kad „išduoti atsisakoma ir tais atvejais, kai prašymą gavusios šalies kompetentingos institucijos dėl to paties nusikaltimo buvo nutraukusios asmens, kurį prašoma išduoti, bylą“⁸⁷ ir pan. Antra, skirtumai siejami su skirtingomis teisinėmis tradicijomis. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse minėtas principas traktuojamas

⁸⁰Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas, priimtas 1966 m. gruodžio 19 d. JT // Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288, 14 str. 7 d.

⁸¹Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 7, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11, 1984 m. lapkričio 22 d., Strasbūras // Valstybės žinios, 2011-12-22, Nr. 156-7394, 4 str.

⁸²Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2012-10-26, Nr. C 326/391, 50 str., 52 str.

⁸³Konvencija dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2000-9-22, Nr. L 239/19, 54 str.

⁸⁴2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 3 str. 2d.

⁸⁵GRUODYTĖ, Edita. Teisingumas baudžiamajame procese Europos Teisingumo Teismo akimis: atskiri *non bis in idem* principo aspektai. Iš *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* : recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2014, p. 33-34.

⁸⁶Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁸⁷Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-12-04, Nr. 115-5134.

laisviau, nei tai linkusios daryti anglosaksų teisės tradicijos valstybės⁸⁸. Pripažįstama, kad net ir esant galutiniam teismo nuosprendžiui, baudžiamasis nuteisto asmens persekiojimas gali būti atnaujinamas, jei iškyla naujų faktų ar naujai išryškėja aplinkybės bei esminės ankstesnių procesų klaidos, galėjusios turėti reikšmės nuosprendžio priėmimui⁸⁹. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje taip pat įtvirtinta nuostata, kad „niekas negali būti baudžiamas už tą patį nusikaltimą antrą kartą“⁹⁰. Tuo tarpu toks principo traktavimas visiškai nepriimtinas anglosaksų teisės tradicijai, kurioje laikomasi nuostatos, kad pakartotinio baudžiamojo persekiojimo pateisinimas neįmanomas. Vis dėlto, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartyje galime pastebėti anglosaksų teisinei sistemai nebūdingų aspektų, t.y. *non bis in idem* laisvesnį traktavimą, pavyzdžiui, „išduoti netrukdo tai, kad prašomosios valstybės kompetentingos įstaigos yra priėmusios sprendimą: nepersekioti prašomo išduoti asmens už veikas, dėl kurių prašoma išduoti; arba nutraukti baudžiamąsias bylas, iškeltas prašomam išduoti asmeniui už šias veikas; arba tirti asmens, kurį prašoma išduoti, tas pačias padarytas veikas“⁹¹. Taip pat ir tai, kad „prašomosios valstybės sprendimas, ar patenkinti ekstradicijos prašymą, priimamas, neatsižvelgiant nei į prašančiosios, nei į prašomosios valstybės įstatymus dėl senaties“⁹². Galima spėti, kad skirtingą požiūrį lemia skirtingos kiekvienos teisinės sistemos teisingumo vykdymo koncepcijos⁹³. Svarbu paminėti, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Jungtinių Tautų Organizacijos Žmogaus teisių komitetas pateikė poziciją, kad asmens baudžiamasis persekiojimas dėl nusikaltimų, už kuriuos jis jau yra atlikęs bausmę užsienyje, nėra laikomas žmogaus teisių ir laisvių pažeidimu [...], kad valstybės neprivalo taikyti šio principo užsienyje paskirtų bausmių atžvilgiu⁹⁴. Tačiau ši pozicija netaikoma kalbant apie užsienio valstybėje paskirtos ir atliktos bausmės pakartotinumą⁹⁵. Toks pakartotinumas visuotinai pripažįstamas negalimu.

Taip pat verta paminėti, kad generalinės advokatės Juliane Kokott pareištoje nuomonėje *Goicoechea* byloje, buvo akcentuota, kad ekstradicija savaime nėra bausmė ir

⁸⁸ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 74.

⁸⁹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 7, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11, 1984 m. lapkričio 22 d., Strasbūras // Valstybės žinios, 2011-12-22, Nr. 156-7394, 4 str. 2 dalis.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014, 31 straipsnis 3 dalis.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-02-13, Nr. 15-559

⁹² *Ibid.*

⁹³ ČEPAS, Algimantas. *Non bis in idem taisyklė kaip ekstradicijos leistinumų sąlyga*. Vilnius: Teisė, 2002, p. 8.

⁹⁴ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 76.

⁹⁵ *Ibid.*, p. 76.

pats asmens perdavimo faktas nelemia atsakymo į klausimą, ar prašymą pateikusi valstybė teisiškai galės skirti šiam asmeniui bausmę ir ją įvykdyti. Dėl šios priežasties *non bis in idem* principas netaikomas pačiai ekstradicijos procedūrai. Taigi jis neužkerta kelio vienai valstybei iš naujo pateikti, o kitai valstybei iš naujo išnagrinėti ekstradicijos prašymą dėl prašomo asmens⁹⁶.

Kalbant apie ekstradicijos nevykdymo pagrindą, kai asmuo, kurį prašoma išduoti už nusikaltimą pagal ekstradicijos prašymą, buvo atleistas nuo bausmės pagal amnestijos aktą arba malonės tvarka gali būti taikomas tik asmeniui, kurio atžvilgiu priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis. „Svarbu ir tai, kad pagrindu atsisakymui vykdyti ekstradiciją laikytinas amnestijos arba malonės aktas, nepriklausomai, kurioje valstybėje jis priimtas. Be to, atsisakymas vykdyti ekstradiciją gali būti grindžiamas tik tokiu amnestijos aktu, kuris realiai taikytas asmeniui, kurį prašoma išduoti. Tais atvejais, kai ekstradicijos prašoma dėl nusikalstamos veikos, padarytos Lietuvos Respublikos jurisdikcijoje ir patenkančios į Lietuvos Respublikos Seimo priimto amnestijos akto taikymo sferą, ekstradicijos klausimai turi būti sprendžiami tik prieš tai pritaikius arba atsisakius taikyti amnestijos aktą“⁹⁷.

Non bis in idem principas kaip Europos arešto orderio nevykdymo pagrindas įtvirtintas BK 9¹ straipsnio 3 dalies 2, 3, 6, 7 punktuose ir 4 dalies 2 punkte. Taigi, Europos arešto orderis nevykdomas jeigu, asmuo pagal amnestijos aktą ar malonės tvarka Lietuvos Respublikoje atleistas nuo bausmės už jo padarytą nusikalstamą veiką, dėl kurios išduotas Europos arešto orderis, atlikimo⁹⁸. „Šiuo atveju skirtumas nuo ekstradicijos tas, kad Europos arešto orderis nevykdomas tik tada, jei amnestijos arba malonės aktas yra priimtas Lietuvos Respublikoje, o ne Europos arešto orderį išdavusioje ar trečiojoje valstybėje. Užsienio valstybėse prašomo perduoti asmens atžvilgiu priimti amnestijos ar malonės aktai gali užkirsti kelią Europos arešto orderio vykdymui tik tada, jeigu jų buvimas rodytų, kad asmens perdavimas gali pažeisti pagrindines žmogaus teises ir laisves“⁹⁹. Pagal BK 9¹ straipsnio 3 dalies 3 punktą neišduodamas asmuo už jo padarytą nusikalstamą veiką, dėl kurios išduotas Europos arešto orderis, buvo nuteistas Lietuvos Respublikoje ar kitoje valstybėje ir paskirta bausmė įvykdyta, tebevykdoma ar nebegali būti vykdoma pagal

⁹⁶ Generalinės advokatės Juliane Kokott nuomonė, pateikta 2008 m. rugpjūčio 6 d. byloje *Ignacio Pedro Santesteban Goicoechea C-296/08*, EU:C:2008:457, par. 55-56.

⁹⁷ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 79.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁹⁹ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 91.

nuteisusios valstybės įstatymus; pagal 6 punktą neišduodamas asmuo už padarytą nusikalstamą veiką, dėl kurios išduotas Europos arešto orderis, buvo Lietuvos Respublikoje ar kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje išteisintas ar atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės; 7 punktą - Europos arešto orderis yra išduotas dėl nusikalstamos veikos, dėl kurios gali būti taikomi Lietuvos Respublikos baudžiamieji įstatymai, ir yra suėję šio kodekso 95 straipsnyje numatyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties ar 96 straipsnyje numatyti apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties terminai; ir to paties straipsnio 4 dalies 2 punktą - dėl asmens padarytos nusikalstamos veikos Lietuvos Respublikoje buvo atsisakyta pradėti baudžiamąjį procesą arba pradėtas baudžiamasis procesas buvo nutrauktas¹⁰⁰.

Europos Sąjungos kontekste (taip pat ir Europos arešto orderio) daugiausiai neiškumų kyla dėl *idem* („ta pati veika“) ir *bis* („galutinis“) aspektų turinio. Išduodant ir vykdant Europos arešto orderį, Pagrindų sprendimo 3 straipsnio 2 punkte vartojama sąvoka „ta pati veika“ yra autonominė Sąjungos teisės sąvoka. Be to, ši sąvoka „ta pati veika“ vartojama Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 54 straipsnyje. Atsižvelgiant į bendrą šios konvencijos 54 straipsnio ir minėto Pagrindų sprendimo 3 straipsnio 2 punkto tikslą išvengti, kad asmuo būtų iš naujo persekiojamas arba teisiamas pagal baudžiamąją teisę už tą pačią veiką, tai, kaip ši sąvoka aiškinama pagal Konvenciją dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo, tinka ir aiškinant Pagrindų sprendimą¹⁰¹. Remiantis šia teismo pozicija galima suprasti, kad ne tik sąvoką „ta pati veika“, bet ir sąvoką „galutinis“, Pagrindų sprendimo prasme, reikėtų aiškinti pagal Konvenciją dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo (toliau KĮŠS).

Veikos, dėl kurios asmens byla jau baigta, ir naujajame baudžiamajame procese jam inkriminuojamos veikos tapatumo nustatymas – vienas sudėtingiausių *non bis in idem* principo taikymo aspektų. Tų pačių veikų identifikavimą sunkina teisinių sistemų skirtumai¹⁰². Šiuo klausimu labai reikšminga Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau ESTT) byla *Van Esbroeck*, kurioje pirmą kartą bandyta apibrėžti „tų pačių veikų“ sąvoka¹⁰³. Šioje byloje ESTT, visų pirma, pasisakė, kad iš KĮŠS 54 straipsnio teksto, kuriame naudojamas terminas „tos pačios veikos“, matyti, kad ši nuostata skirta tik nagrinėjamų veikų materialumui ir neapima teisinio kvalifikavimo. Be to, kad minėtame

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

¹⁰¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas *Gaetano Mantello C-261/09*, EU:C:2010:683.

¹⁰² NEVERA, Andrius; MELNIČENKO, Svetlana. *Non bis in idem principas Europos Sąjungos baudžiamojoje teisėje (I)*. Vilnius: Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr.4(4), p. 96.

¹⁰³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2006 m. kovo 9 d. sprendimas *Leopold Henri Van Esbroeck C-436/04*, EU:C:2006:165.

straipsnyje vartojamos sąvokos skiriasi nuo sąvokų, vartojamų kituose tarptautiniuose dokumentuose, skirtuose *non bis in idem* principui, pavyzdžiui, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 protokolo 4 straipsnyje vartojama sąvoka „pažeidimas“, o tai reikštų veikų teisinio kvalifikavimo kaip *non bis in idem* principo, numatyto šiame dokumente, taikymo sąlygos kriterijaus tinkamumą. Antra, pabrėžiama, kad jokia Europos Sąjungos sutarties dalis dėl policijos ir teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose, nereikalauja KĮŠS 54 straipsnio taikymo tikslais suderinti ar bent jau suartinti valstybių narių baudžiamosios teisės nuostatų. Valstybės narės skatinamos pasitikėti viena kitos baudžiamosios teisės sistemomis ir kad kiekviena turi priimti kitoje valstybėje narėje galiojančią baudžiamąją teisę tokią, kokia ji yra taikoma, net jei jos pačios teisės taikymas lemtų kitokį sprendimą. Tad galimas skirtingas tų pačių veikų teisinis kvalifikavimas dviejose skirtingose Susitariančioiose Šalyse neužkerta kelio taikyti KĮŠS 54 straipsnį. Trečia, ESTT pabrėžia siekį užtikrinti asmens laisvo judėjimo teisę. Šiais argumentais pagrindžiant teiginį, kad vienintelis tinkamas KĮŠS 54 straipsnio taikymo kriterijus yra materialinių veikų identiškumo kriterijus, suprantamas kaip konkrečių neatskiriama tarpusavyje susijusių veikų visuma¹⁰⁴. Šie argumentai pakartojami *Gasparini*¹⁰⁵ ir kitose vėlesnėse bylose.

ESTT *Van Straaten* byloje išplečiama „tų pačių veikų“ sąvoka, pasisakant, kad su narkotinėmis medžiagomis susijusių nusikaltimų atveju nėra reikalaujama, kad dviejose atitinkamose Susitariančioiose Valstybėse nagrinėjami narkotikų kiekiai ar asmenys, kurie šiose dviejose valstybėse tariamai padarė veikas, sutaptų¹⁰⁶. *Kretzinger* byloje dar papildoma, kad veikos, susijusios su kontrabandinio užsienio tabako įgijimu Susitariančiojoje Šalyje ir jo importu bei laikymu kitoje Susitariančiojoje Šalyje, kai kaltinamasis, kuris buvo persekiojamas dviejose Susitariančioiose Šalyse, pirmą kartą įsigijęs tabaką iš pat pradžių ketino jį gabenti į galutinę paskirties vietą per keletą Susitariančiųjų Šalių, yra nusikaltimai, galintys patekti į sąvoką „tos pačios veikos“ KĮŠS 54 straipsnio prasme. Galutinį vertinimą šiuo klausimu turi padaryti kompetentingi nacionaliniai teismai¹⁰⁷. Tačiau *Kraaijenbring* byloje patikslinama, kad sąvoką „tos pačios veikos“ KĮŠS 54 straipsnio prasme reikia vertinti visapusiškai išnagrinėjus konkrečius neteisėtus veiksmus, dėl kurių abiejų Susitariančiųjų Šalių teismai pradėjo baudžiamąjį

¹⁰⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2006 m. kovo 9 d. sprendimas *Leopold Henri Van Esbroeck C-436/04*, EU:C:2006:165, par. 27-36.

¹⁰⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija). 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas *Giuseppe Francesco Gasparini ir kt. C-467/04*, EU:C:2006:610.

¹⁰⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija). 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas *Jean Leon Van Straaten C-150/05*, EU:C:2006:614, par. 53.

¹⁰⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2007 m. liepos 18 d. sprendimas *Jürgen Kretzinger C-288/05*, EU:C:2007:441, par. 37.

persekiojimą. Taigi KĮŠS 54 straipsnis gali būti taikomas tik tuomet, jei teismas antrajame baudžiamajame procese nustato, jog nagrinėjamos materialinės veikos yra laiko, erdvės atžvilgiu bei savo objektu neatskiriama tarpusavyje susijusių veikų visuma. Tačiau jei materialinės veikos nesudaro tokios visumos, ta aplinkybė, kad bylą antrajame baudžiamajame procese nagrinėjantis teismas konstatuoja, jog asmuo, įtariamasis šių veikų padarymu, veikė turėdamas tą patį nusikalstamą tikslą, nėra pakankama, siekiant įrodyti, jog egzistuoja neatskiriama tarpusavyje susijusių konkrečių aplinkybių visuma, patenkanti į sąvoką „tos pačios veikos“ KĮŠS 54 straipsnio prasme. Subjektyvus ryšys tarp veikų, dėl kurių pradėtas baudžiamasis persekiojimas dviejose skirtingose Susitariančioiose Šalyse, nebūtinai rodo, jog nagrinėjamos materialinės veikos, kurios vis dėlto laiko, erdvės atžvilgiu bei savo pobūdžiu gali skirtis, yra objektyviai tarpusavyje susijusios¹⁰⁸. Teismo suformuotas „tų pačių veikų“ kriterijus, grindžiamas dviejuose procesuose nagrinėjamų veikų faktinių aplinkybių tarpusavio sąryšiu, jo nagrinėtų bylų kontekste atrodo logiškai, tačiau manytina, kad šiuo aspektu universalias taisykles sukurti sunku, dėl to neatmestina galimybė, jog būsimos bylos gali nulemti ir dabartinių formuluočių koregavimą¹⁰⁹.

Bis („galutinis“) elemento atskiri aspektai sukėlė nemažai praktinio taikymo problemų, nes nacionaliniams teismams procesą baigus kitomis nei apkaltinamasis nuosprendis formomis ar dokumentais, savaime kyla klausimas, ar galima teigti, kad procesas yra galutinai baigtas¹¹⁰. Šiuo klausimu reikšmingos yra *Gozutok ir Brugge*¹¹¹, *Miraglia*¹¹², *Gasparini*¹¹³, *Van Straaten*¹¹⁴ ir *Turansky*¹¹⁵ ESTT bylos. Nagrinėjamu atveju bus aptariamos trys iš jų, dėl jų dažno citavimo kitose bylose. Viena iš jų *Miraglia* byla, kurioje buvo iškeltas kalusimas ar *non bis in idem* principas taikytinas valstybės narės teisminių institucijų bylą užbaigiančiam sprendimui nenagrinėjant bylos iš esmės po to, kai prokuratūra nusprendė nekelti baudžiamosios bylos vien todėl, kad baudžiamasis persekiojimas šio asmens atžvilgiu už tas pačias veikas buvo pradėtas kitoje valstybėje

¹⁰⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2007 m. liepos 18 d. sprendimas *Norma Kraaijenbrink C-367/05*, EU:C:2007:444, par. 28-30.

¹⁰⁹ NEVERA, Andrius; MELNIČENKO, Svetlana. *Non bis in idem principas Europos Sąjungos baudžiamojoje teisėje (I)*. Vilnius: Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr.4(4), p. 101.

¹¹⁰ GRUODYTĖ, Edita. Teisingumas baudžiamajame procese Europos Teisingumo Teismo akimis: atskiri *non bis in idem* principo aspektai. Iš *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* : recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2014, p. 29.

¹¹¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2003 m. vasario 11 d. sprendimas *Hüseyin Gözütok, Klaus Brügge C-187/01 ir C-385/01*, EU:C:2003:87.

¹¹² Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (penktoji kolegija). 2005 m. kovo 10 d. sprendimas *Filomeno Mario Miraglia C-469/03*, EU:C:2005:156.

¹¹³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija). 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas *Giuseppe Francesco Gasparini ir kt. C-467/04*, EU:C:2006:610.

¹¹⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija). 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas *Jean Leon Van Straaten C-150/05*, EU:C:2006:614.

¹¹⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (šeštoji kolegija). 2008 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Vladimir Turansky C-491/07*, EU:C:2008:768.

narėje. Teismas pabrėžė, kad jei tokiu atveju būtų taikomas *non bis in idem* principas užbaigti baudžiamąją bylą taptų dar sunkiau ar apskritai būtų sudarytos kliūtys bet kokiai konkrečiai galimybei atitinkamose valstybėse narėse nubausti kaltinamąjį asmenį už nusikalstamą veiką, kuria jis kaltinamas. Pirma, valstybės narės teisminės institucijos tokį sprendimą užbaigti baudžiamąją bylą priėmė visiškai neįvertindamos kaltinamojo nusikalstamos veikos. Antra, baudžiamosios bylos iškėlimui kitoje valstybėje narėje už tą pačią nusikalstamą veiką kiltų pavojus, net jeigu kaip tik dėl tokio persekiojimo pradėjimo pirmosios valstybės narės prokuratūra baudžiamosios bylos nekėlė. Todėl darytina išvada, kad *non bis in idem* principas nėra taikytinas valstybės narės teisminių institucijų sprendimui užbaigti bylą, priimtam nenagrinėjus bylos iš esmės po to, kai, prokuratūra nusprendė nekelti baudžiamosios bylos remdamasi vien tuo, kad kitoje valstybėje narėje to paties kaltinamojo asmens atžvilgiu ir už tas pačias veikas pradėtas baudžiamasis persekiojimas¹¹⁶.

Gasparini byloje pateiktas svarbus išaiškinimas dėl senaties. Čia teismas pabrėžė, kad jei KĮŠS 54 straipsnis nebūtų taikomas tada, kai vienos Susitariančiosios Valstybės teismas baudžiamajame procese kaltinamąjį galutinai išteisino dėl to, kad suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už nusikaltimą, dėl kurio buvo pradėtas procesas, senaties terminas, tai kenktų teisinio tikrumo tikslui. Todėl šios nuostatos prasme toks asmuo turi būti laikomas asmeniu, kurio teismo procesas yra galutinai baigtas¹¹⁷. Vis dėl to lieka grėsmė, kad nusikaltimą padaręs asmuo, siekdamas išvengti baudžiamosios atsakomybės, gali vykti į tą narę, kurioje senaties terminai trumpesni ir taip išvengti baudžiamosios atsakomybės¹¹⁸.

Turansky byloje klausiama, ar Konvencijos, įgyvendinančios Šengeno susitarimą, 54 straipsnyje įtvirtintas *non bis in idem* principas yra taikomas pagrindinėje byloje nagrinėjamam sprendimui, kuriuo policijos pareigūnas, baigus nagrinėti bylą iš esmės ir prieš pareiškiant kaltinimus nusikaltimo padarymu įtariamam asmeniui, nurodė sustabdyti vykdomą baudžiamąjį persekiojimą. Tam, kad sprendimą galima būtų laikyti galutinai užbaigiančiu teismo procesą, juo turi būti užbaigiamas baudžiamasis persekiojimas ir galutinai pareiškiami kaltinimai. Siekiant įvertinti, ar sprendimas yra „galutinai užbaigiantis“ teismo procesą, visų pirma reikia patikrinti, ar pagal Susitariančiosios

¹¹⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (penktoji kolegija). 2005 m. kovo 10 d. sprendimas *Filomeno Mario Miraglia C-469/03*, EU:C:2005:156, par. 28-35.

¹¹⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija). 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas *Giuseppe Francesco Gasparini ir kt. C-467/04*, EU:C:2006:610, par. 27-28.

¹¹⁸ GRUODYTĖ, Edita. Teisingumas baudžiamajame procese Europos Teisingumo Teismo akimis: atskiri *non bis in idem* principo aspektai. Iš *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* : recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2014, p. 31.

Valstybės, kurios pareigūnai priėmė aptariamą sprendimą, nacionalinę teisę šis sprendimas laikomas galutiniu ir privalomu, bei įsitikinti, kad šioje valstybėje juo yra užtikrinama *non bis in idem* principo apsauga. Sprendimas, kuriuo pagal vienos Susitariančiosios Valstybės, pradėjusios asmens baudžiamąjį persekiojimą, teisę nėra galutinai pareiškiami kaltinimai nacionaliniu lygiu, iš esmės negali būti procesinė kliūtis pradėti ar vykdyti šio asmens baudžiamąjį persekiojimą dėl tų pačių veikų kitoje Susitariančiojoje Valstybėje¹¹⁹. Paminėtina Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, kurioje nagrinėtas kaltinamojo skundas dėl *non bis in idem* principo pažeidimo. Teismas nurodė, kad „nors kaltinamasis buvo išteisintas dėl jam inkriminuojamų Europos arešto orderyje nurodytų nusikalstamų veikų, tačiau toks teismo sprendimas buvo panaikintas ir byla yra iš naujo nagrinėjama, o kaltinamojo atžvilgiu yra atliekamas baudžiamasis persekiojimas. Ar buvo padaryti procesiniai pažeidimai atnaujinus bylą, bus sprendžiama toliau ją nagrinėjant Lenkijos Respublikos (EAO išdavusios valstybės) teisminėse institucijose“¹²⁰. Baigtinumas siejamas su bylos išnagrinėjimu iš esmės ir ar sprendimas laikomas galutiniu ir privalomu pagal valstybės nacionalinę teisę. Vis dėlto, teismų praktikoje nėra ir tikriausiai negali būti išsamiai atskleista „baigto proceso“ samprata.

Non bis in idem principas labai svarbus tiek ekstradicijos, tiek Europos arešto orderio nevykdymo pagrindas. „Šis principas išreiškia svarbią asmenų procesinę garantiją viso pasaulio teisinėse sistemose. Visų pirma, jis užtikrina, kad traukiamą baudžiamojon atsakomybėn asmenį valstybės, už tą patį nusikaltimą, galėtų bausti tik kartą; tai užtikrintų ir tai, kad baudžiamasis procesas vyks kaip įmanoma nuodugniau, ir tai, kad asmuo nebus pakartotinai persekiojamas bandant priimti apkaltinamąjį nuosprendį ir asmenį nuteisti, kai iš tiesų asmuo už tą pačią veiką jau yra nuteistas. Tarptautinės teisės kontekste, ši taisyklė aiškinama, kad daugiau nei viena valstybė gali turėti procesinį suinteresuotumą dėl to paties asmens, kuris būtų pakartotinai ir neproporcingai baudžiamas už tą patį nusikaltimą kitoje valstybėje“¹²¹. *Non bis in idem* sampratos elementams trūksta visuotinio ir aiškumo, teismai neretai skirtingai interpretuoja šio principo nuostatas, tačiau jo svarba ir būtinumas nekvestionuojami.

Nors ekstradicijoje ir Europos arešto orderyje *non bis in idem* principas plačiai taikomas, tačiau šie du institutai susiduria su skirtingomis jo taikymo problemomis. Ekstradicijoje keblumų kyla dėl skirtingų *non bis in idem* nuostatų įtvirtinimo tarptautinėse sutartyse dėl ekstradicijos, taip pat neaiškumai susiję su skirtingomis teisinėmis

¹¹⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (šeštoji kolegija). 2008 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Vladimir Turanský C-491/07*, EU:C:2008:768, par. 30, 34-36.

¹²⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 1N-97/2013.

¹²¹ CONWAY Gerard. *Ne Bis in Idem* in International Law. Iš *International Criminal Law Review* 3. Koninklijke Brill, 2003, p. 244.

tradicijomis. Tuo tarpu Europos arešto orderyje keblumų kyla dėl skirtingo *idem* („ta pati veika“) ir *bis* („galutinis“) aspektų turinio suvokimo ir aiškinimo.

3. EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO ESMINIAI SKIRTUMAI

Šiame skyriuje bus analizuojami ekstradicijos ir Europos arešto orderio esminiai skirtumai – abipusio veikos baudžiamumo principas, savo šalies piliečių perdavimas ir atsisakymas išduoti dėl politinio pobūdžio nusikaltimo. Atkreiptinas dėmesys, jog šių aspektų nereikėtų suprasti kaip vienintelių ekstradicijos ir Europos arešto orderio esminių skirtumų.

3.1. Abipusio veikos baudžiamumo principas

Abipusio veikos baudžiamumo taisyklė, užsienio literatūroje dar įvardijama kaip „double criminality“ arba „dual criminality“, reiškia, kad nusikaltimas, dėl kurio prašoma išduoti asmenį, yra kriminalizuotas ir šalyje, kuri prašo išduoti asmenį už šį nusikaltimą, ir šalyje, kurios prašoma asmens išdavimo¹²². Abipusis veikos baudžiamumas daugiausiai analizuojamas ekstradicijos kontekste, tačiau šis principas taikomas ir Europos arešto orderyje, tiesa, su išimtimi, kuri ir yra ekstradicijos ir Europos arešto orderio vienas iš pagrindinių skirtumų.

Abipusio veikos baudžiamumo taisyklė pripažįstama pagrindine ekstradicijos leistinumumo sąlyga, kitos ekstradicijos taisyklės daugiausia yra išvestinės iš abipusio veikos baudžiamumo arba sudaro jo išimtį ir turi būti analizuojamos remiantis šia taisykle¹²³. BK šis ekstradicijos principas įtvirtintas 9 staipsnio 3 dalies 1 punkte pagal kurį Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis gali būti neišduodamas, jeigu padaryta veika pagal šį kodeksą nelaikoma nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu¹²⁴. A. Čepo ir G. Švedo nuomone, ši norma nėra tiksli, ji turėtų būti suvokiama ir interpretuojama kaip nustatanti, kad ekstradicija nevykdoma ir dėl veikų, kurios ne tik nėra, bet ir nebūtų laikomos nusikaltimais, jei jos būtų buvusios padarytos Lietuvos Respublikos jurisdikcijoje¹²⁵. Lietuvos dvišalėse tarptautinėse sutartyse dėl ekstradicijos ir teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose visur beveik identiškai atkartojama, kad „išduodama už veikas, kurios pagal abiejų Susitariančiųjų Šalių įstatymus yra nusikaltimai ir už kurių padarymą numatyta ilgesnė kaip šešių mėnesių laisvės atėmimo bausmė ar kita griežtesnė bausmė,

¹²² Free Legal Dictionary. *Legal Definitions & Legal Terms Defined*. Prieiga per internetą: <<http://definitions.uslegal.com/d/double-criminality/>>.

¹²³ ČEPAS, Algimantas. *Abipusis veikos baudžiamumas kaip ekstradicijos leistinumumo sąlyga*. Vilnius: Teisė, 2001, p. 30.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

¹²⁵ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 48.

arba išduodama laisvės atėmimo bausmei pagal įsiteisėjusį teismo nuosprendį atlikti¹²⁶. Pagal Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartį numatytas aukščiau paminėtos nuostatos patikslinimas, kad „nustatant, ar nusikaltimas yra laikomas nusikaltimu pagal abiejų Šalių įstatymus, nesvarbu, ar Šalių įstatymuose ta nusikalstama veika priskiriama tos pačios rūšies nusikaltimui ir ar ji apibūdinama ta pačia terminologija“¹²⁷. Toks patikslinimas yra pateikiamas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartyje¹²⁸. Svarbu dar ir tai, kad „jeigu prašoma išduoti dėl kelių nusikaltimų, iš kurių ne visi atitinka sąlygas, [...], gali būti leista išduoti reikiamą asmenį tuo atveju, jei bent vienas iš šių nusikaltimų numato išdavimą¹²⁹. Tad vienose sutartyse šis principas numatomas abstrakčiau, kitose detaliau, tačiau nei vienoje iš jų abipusio veikos baudžiamumo taisyklės neatsisakoma, vienareikšmiškai pripažįstama kaip ekstradicijos lestinimo sąlyga.

Tarptautinėje praktikoje pripažįstami du pagrindiniai metodai, taikomi vertinant, ar veika būtų laikoma nusikalstama, jei ji būtų padaryta valstybėje, kurios prašoma vykdyti ekstradiciją: *in concreto* ir *in abstracto*¹³⁰. Kai kurios šalys, pavyzdžiui, Vokietija ir Rusijos Federacija, nurodė, kad abipusio veikos baudžiamumo principo formuluotę jie taiko *in concreto* metodu. „Abipusis baudžiamumas *in concreto* reiškia, kad konkretus elgesys (veika), kuriuo grindžiamas prašymas išduoti asmenį, atitinka visus baudžiamumo reikalavimus pagal prašomosios valstybės. Veika ne tik turi atitikti tam tikro konkretaus nusikaltimo apibrėžimą (jo sudėtį), bet neturi būti ir jokių baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių, tokių aplinkybių kaip nepakaltinamumas ar kitų priežasčių užkertančių kelią asmens baudžiamumui. Kitos šalys, pavyzdžiui, Belgija, Danija, Italija ir Švedija taiko metodą *in abstracto*. Abipusis veikos baudžiamumas *in abstracto* reiškia, atitinkamos veikos svarstymą apsiribojant klausimu, ar ta konkreti veika yra baudžiama pagal prašomosios valstybės įstatymus, neatsižvelgiant į jos teisinį kvalifikavimą (*nomen juris*) ar priežastis, galinčias užkirsti kelią asmens baudžiamumui. Pavyzdžiui mokesčių sukčiavimas ar vairavimas išgėrus draudžiami visose šalyse, tačiau dėl skirtingų jurisdikcijų gali skirtis ir šių nusikaltimų sudėčių ribos (draudžiamas pinigų ar alkoholio

¹²⁶ Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 2002, Nr. 75-3217.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl ekstradicijos // Valstybės žinios, 2002, Nr. 115-5134.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-559.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 2005, Nr. 7-189.

¹³⁰ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 48.

kiekis), kurios turi būti pasiektos, kad pripažintų konkrečią veiką nusikaltimu. Taikant *in abstracto* metodą, nėra atsižvelgiama į šias nusikaltimo sudėties ribas: mokesčių sukčiavimas yra mokesčių sukčiavimas, o vairavimas išgėrus – vairavimu išgėrus. Šalys teikia pirmenybę *in abstracto* taikymo metodui savo poziciją grįsdamos teleologiniu požiūriu į abipusio veikos baudžiamumo principą. Buvo argumentuojama, kad ekstradicijos prašymas nėra nei prašymas perkelti jurisdikcijos nei prašymas teismui, o prašymas padėti pritaikyti tinkamą jurisdikciją (prašančiosios valstybės) įvykdant teisingumą. Todėl *in abstracto* metodas efektyviausias būdas tarnaujantis šiam tikslui¹³¹.

Lietuvos Respublikos teismų praktikoje tradiciškai veikos atitikimas abipusio baudžiamumo kriterijams išreiškiamas formuluote „prašomo išduoti asmens veika pagal faktines aplinkybes atitinka Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso <...> straipsnyje numatyto nusikaltimo požymius“. Kita vertus, pastebėtina, kad tokia formuluotė ne visada yra preciziškai tiksli. Labai dažnai Lietuvos Respublikos teismų praktikoje atsižvelgiama tik į tas faktines veikos savybes, kurios atitinka prašančiosios valstybės baudžiamosios teisės normose įtvirtintų nusikaltimų sudėčių požymius¹³². Pasak A. Čepo ir G. Švedo Lietuvos Respublikos teismų praktikoje labiau linkstama vadovautis modifikuotu *in concreto* metodu, reiškiančiu, kad ekstradicija vykdoma tuomet, kai nusikaltimo sudėtis, numatyta normoje, kurios realizavimo siekia prašančioji valstybė, turi atitikmenį prašomosios valstybės baudžiamojoje teisėje. Kita vertus, minėti autoriai pabrėžia, jog svarbu, kad Lietuvos Respublikos teismų praktikoje būtų pripažintas ir, esant poreikiui, taikomas *in abstracto* metodas, kuris gali pilnai užtikrinti, kad ekstradicija bus vykdoma visais atvejais, kada ją leidžia abipusio veikos baudžiamumo taisyklė¹³³.

Abipusis veikos baudžiamumas kaip ekstradicijos leistinumo pagrindas pripažįstamas daugumoje pasaulio valstybių, tačiau net ir čia šis principas sulaukia nemažai kritikos – siūloma jo atsisakyti. Tokios kritikos analizei didelį dėmesį skyrė A. Čepas savo straipsnyje „Abipusis veikos baudžiamumas kaip ekstradicijos leistinumo sąlyga“, pateikdamas argumentus ir kontrargumentus dėl šio principo atsisakymo. Buvo padarytos išvados, kad teorijos lygmeniu, dominuoja požiūris į abipusio veikos

¹³¹ European Committee on crime problems(cdpc). *Committee of experts on the operation of European Conventions on co-operation in criminal matters pc-oc. Note on dual criminality, in concreto or in abstracto*. Strasbourg: Secretariat memorandum prepared by the Directorate General of Human Rights and Rule of Law, 2012-05-11, Nr. PC-OC (2012)02 Final, p. 2. Prieiga per internetą: <[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/PC-OC%20\(2012\)%20Final%20Note%20on%20dual%20criminality%20in%20concreto%20or%20in%20abstracto.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/PC-OC%20(2012)%20Final%20Note%20on%20dual%20criminality%20in%20concreto%20or%20in%20abstracto.pdf)>.

¹³² ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 51.

¹³³ *Ibid.*, p. 51-52.

baudžiamumo reikalavimą kaip nepagrįstą tarptautinio baudžiamojo teisinio bendradarbiavimo kliūtį. Atsisakius taisyklės, kaip ekstradicijos leistinumą sąlygos, būtų sudarytos palankesnės sąlygos užtikrinti tarptautinio baudžiamojo teisinio bendradarbiavimo savitarpįškumą: taip būtų garantuojamas ekstradicijos santykių valstybių dalyvių prisiimamų įsipareigojimų turinio, o ne formos tapatumas. Vis dėl to atsisakius abipusio veikos baudžiamumo, kaip ekstradicijos leistinumą sąlygos, būtų sukurta *nullum crimen sine lege* ir lygybės prieš įstatymą principų pažeidimo grėsmė, nes abipusio veikos baudžiamumo taisyklė garantuoja, kad asmenys, kurių ekstradicijos yra prašoma, nebus diskriminuojami asmenų, padariusių tapačias veikas pagal prašomosios valstybės materialinę jurisdikciją, atžvilgiu¹³⁴. Nepaisant literatūroje pateikiamos kritikos abipusis veikos baudžiamumas yra svarbiausias ekstradicijos leistinumą pagrindas.

Europos arešto orderis vykdomas remiantis bendra abipusio veikos baudžiamumo taisykle. Lietuvos apeliacinis teismas byloje pažymėjo, kad „perduodant asmenį pagal EAO, esminę reikšmę turi padarytos nusikalstamos veikos atitikimas dvigubo [abipusio] baudžiamumo principui, t.y. padarytos nusikalstamos veikos baudžiamumas tiek prašančioje, tiek jį išduodančioje valstybėje, nepriklausomai nuo už padarytą nusikalstamą veiką numatytų bausmių dydžio skirtumo šiose valstybėse ar galimybės atidėti bausmės vykdymą“¹³⁵. Vis dėlto, ši taisyklė turi išimtį. Būtent ši išimtis padarė Europos arešto orderį ypač prieštaringa priemone, nes buvo panaikintas abipusio veikos baudžiamumo reikalavimas 32 sąraše numatytoms veikoms, per šia priemonę į trečiąją ramstį įdiegiant abipusio pripažinimo principą¹³⁶. Be to ši išimtis įvardijama kaip svarbiausiu ekstradicijos ir Europos arešto orderio skirtumu¹³⁷.

LR BK 9¹ straipsnio 3 dalies 5 punkte įtvirtinta, kad „Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis neperduodamas Europos arešto orderį išdavusiai valstybei, jeigu padaryta veika pagal šį kodeksą nelaikoma nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu, išskyrus atvejus, kai Europos arešto orderis išduotas dėl 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų 2 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos, o Europos arešto orderį išdavusios valstybės baudžiamieji įstatymai už šią nusikalstamą veiką numato

¹³⁴ ČEPAS, Algimantas. *Abipusis veikos baudžiamumas kaip ekstradicijos leistinumą sąlyga*. Vilnius: Teisė, 2001, p. 36.

¹³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 1N-11-197/2016.

¹³⁶ HERLIN-KARNELL, Ester. *European arrest warrant cases and the principles of non-discrimination and EU citizenship*. The Modern Law Review, 2010 rugsėjis, Nr. Vol. 73, No. 5, p. 825. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/40865585?seq=1#page_scan_tab_contents>.

¹³⁷ MAKIELA, Magdalena. Basic differences between European arrest warrant and extradition procedures. Iš *Miscellanea Iuris Gentium*. The Yearbook of Jagiellonian University Chair of Public International Law, Krakow, 2007-2008, Vol. X-XI. Prieiga per internetą: <<https://www.adwokat-makiela.pl/artykuly/extradition.pdf>>.

ne mažesnę negu trejų metų su laisvės atėmimu susijusią bausmę¹³⁸. Pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalyje nurodytos tokios veikos: „1) dalyvavimas nusikalstamame organizuotame susivienijime; 2) terorizmas; 3) prekyba žmonėmis; 4) seksualinis vaikų išnaudojimas ir vaikų pornografija; 5) neteisėta prekyba narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis; 6) neteisėta prekyba ginklais, šaudmenimis ir sprogmenimis; 7) korupcija; 8) klastotės, įskaitant klastotes, kurios turi poveikio Europos Bendrijų finansiniams interesams, kaip apibrėžta 1995 m. liepos 26 d. Konvencijoje dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos; 9) nusikalstamu būdu įgytų pinigų plovimas; 10) valiutos, įskaitant eurą, padirbinėjimas; 11) nusikaltimai informatikai; 12) ekologiniai nusikaltimai, įskaitant neteisėtą prekybą nykstančiomis gyvūnų ir augalų rūšimis bei veislėmis; 13) pagalba neteisėtai patekti į šalį ir apsigyventi joje; 14) žmogžudystė, rimtas kūno sužalojimas; 15) neteisėta prekyba žmogaus organais ir audiniais; 16) žmonių grobimas, neteisėtas laisvės atėmimas ir įkaitų ėmimas; 17) rasizmas ir ksenofobija; 18) organizuotas arba ginkluotas apiplėšimas; 19) neteisėta prekyba kultūros vertybėmis, įskaitant antikvarines vertybes ir meno kūrinius; 20) sukčiavimas; 21) reketavimas ir turto prievartavimas; 22) gaminių klastojimas ir piratavimas; 23) administracinių dokumentų padirbinėjimas ir prekyba jais; 24) mokėjimo priemonių padirbinėjimas; 25) neteisėta prekyba hormoninėmis medžiagomis ir kitomis augimo skatinimo medžiagomis; 26) neteisėta prekyba branduolinėmis ir radioaktyviomis medžiagomis; 27) prekyba vogtais automobiliais; 28) išžaginimas; 29) padegimas; 30) Tarptautiniam baudžiamajam teismui teisingi nusikaltimai; 31) neteisėtas orlaivių ar laivų užgrobimas ir 32) sabotžas“¹³⁹. „Šių veikų atveju pakanka, kad prašančioji valstybė įrodytų, jog pagal jos įstatymus veika, dėl kurios prašoma perduoti asmenį, atitinka vieną iš minėtame sąraše nurodytų veikų. Klausimas, ar pagal Lietuvos Respublikos įstatymus veika, dėl kurios prašoma perduoti asmenį, atitinka minėtame sąraše nurodytą veiką, nesprenžiamas. Be to ši nuostata reikalauja, kad prašančiosios valstybės įstatymai už veiką, jei ji patenka į minėtą sąrašą, numatytų ne mažesnę nei trejų metų su laisvės atėmimu susijusią bausmę. Komentuojama nuostata nereikalauja, kad orderį išdavusios valstybės baudžiamuosiuose įstatymuose numatyta bausmė savo turiniu būtų adekvati LR BK numatytoms terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmėms, svarbu, kad tai būtų bausmė, kurią vykdant iš esmės ribojama asmens laisvė“¹⁴⁰.

¹³⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

¹³⁹ 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 2 str. 2d.

¹⁴⁰ ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p.79.

Nagrinėjama atveju, pasak G. Švedo, galimos dvi situacijos, kurių sprendimas teoriškai prieštarautų konstituciniams asmenų lygybės prieš įstatymą ir teisėtų lūkesčių principams. Tai kitos valstybės išduoto Europos arešto orderio vykdymas Lietuvos Respublikoje dėl nusikalstamų veikų kurios LR BK nėra kriminalizuotos ir bet kurios kitos sąraše numatytos nusikalstamos veikos, kurios požymiai pagal prašančiosios valstybės įstatymus kriminalizuoja didesnę veikų ratą nei LR BK. Šio teorinio prieštaravimo esmė ta, kad Lietuvos Respublika, vykdydama kitos valstybės išduotą Europos arešto orderį, taikytų baudžiamajame procese numatytas prievartos priemones už veiką, kuri Lietuvos Respublikoje nėra uždrausta¹⁴¹. Šiuo metu Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, platesne ar siauresne apimtimi, yra kriminalizuotos visos nusikalstamos veikos numatytos Pagrindų sprendime.

Atsisakymas abipusio veikų baudžiamumo tikrinimo tam tikrų rūšių nusikalstamų veikų pripažįstamas kaip vienas iš pagrindinių Europos arešto orderio privalumų ir vienas iš praktinių abipusio pripažinimo principo įgyvendinimo būdų – jis grindžiamas pasitikėjimu. Nepaisant to, nemažai valstybių narių sumažino šio principo taikymo sritį. Pavyzdžiui, Vokietijos Įgyvendinimo įstatyme numatyta, kad jeigu nėra aiškių nacionalinių ar užsienio rekomendacijų, abipusis veikos baudžiamumas turėtų būti tikrinamas. Italijos Įgyvendinimo įstatyme išlaikomas abipusio veikos baudžiamumo principas. Be to, Italijos pozicija prieštarauja Europos Teisingumo Teismo praktikai, pagal kurią bausmių apibrėžimas yra „išduodančiosios valstybės“, o ne „vykdančiosios valstybės“ kompetencija. Abipusis veikos baudžiamumas visada tikrinamas Lenkijoje, kai Europos arešto orderis išduodamas dėl Lenkijos piliečio. Taip pat iš dalies šis principas tikrinamas Belgijoje ir Slovėnijoje, kai dalis nusikaltimo buvo padaryta nacionalinėje teritorijoje. Estijoje taip pat tikrinamas abipusis veikos baudžiamumas ir bus atsisakoma išduoti, jei prašoma išduoti asmenį dėl nusikaltimo, kuris Estijoje nelaikomas nusikaltimu¹⁴². Šios situacijos yra aiškus prieštaravimas Pagrindų sprendimui¹⁴³. 2007 metais Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pabandė „įnešti“ šiek tiek aiškumo byloje *Advokaten*. Čia buvo keliamas klausimas „ar <...> pamatinio sprendimo <...> 2 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nurodytų nusikalstamų veikų atžvilgiu panaikinamas dvigubo baudžiamumo tikrinimas, atitinka ES sutarties 6 straipsnio 2 dalį ir ypač šia nuostata užtikrinamą teisėtumo baudžiamosiose bylose principą bei lygybės ir nediskriminavimo

¹⁴¹ ŠVEDAS, Gintaras. *Kai kurios asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį baudžiamajam persekiojimui teorinės ir praktinės problemos*. Vilnius: Teisė, 2008, Nr. 66(1), p. 68.

¹⁴² Minėta situacija buvo 2009 metais, dabartinės situacijos autorė nenustatė.

¹⁴³ European Parliament. *Implementation of the European arrest warrant and joint investigation teams at EU and national level. Study*. Brussels: 2009, PE 410.671, p. 21-22.

principą?¹⁴⁴. Dėl nusikaltimo ir bausmės teisėtumo principo teismas pasisakė, jog šis principas reikalauja, kad įstatymas aiškiai apibrėžtų nusikaltimus ir už juos taikomas bausmes. Ši sąlyga laikoma įgyvendinta, jei asmuo iš atitinkamos nuostatos formuluotės ir prireikus iš teismų išaiškinimo gali žinoti, kurie veiksmai ir neveikimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Pagal Pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalį už šioje nuostatoje išvardytas nusikalstamas veikas, „jei išduodančioje valstybėje narėje už jas baudžiama laisvės atėmimu arba įkalinimu, kurio ilgiausias terminas – bent treji metai, ir laikantis jų apibrėžimo išduodančios valstybės narės teisėje“, taikomas perdavimas pagal Europos arešto orderį netikrinant veikos dvigubo baudžiamumo. Todėl, net jeigu valstybės narės, įgyvendindamos Pagrindų sprendimą, pažodžiui pakartoja 2 straipsnio 2 dalyje išvardytų nusikalstamų veikų sąrašą, šios veikos ir už jas taikomos bausmės apibrėžiamos pagal „išduodančios valstybės narės“ teisę. Pagrindų sprendimu nesiekama suderinti nagrinėjamų nusikalstamų veikų jų sudėties ir už jas numatytų bausmių atžvilgiu. Padarydamas išvadą, kad Pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nurodytų nusikalstamų veikų atžvilgiu panaikinamas dvigubo baudžiamumo tikrinimo reikalavimas, nėra neteisėta, nes nepažeidžia nusikaltimo ir bausmės teisėtumo principo¹⁴⁵. O pasisakydamas dėl lygybės ir nediskriminavimo principo teismas pabrėžė, kad pirma, kalbant apie Tarybos pasirinkimą Pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalyje numatyti 32 nusikalstamas veikas, reikia pažymėti, kad, remdamasi abipusio pripažinimo principu ir aukštu pasitikėjimo bei solidarumo lygiu tarp valstybių narių, ji galėjo manyti, jog dėl savo pobūdžio ar dėl už jas taikomo laisvės atėmimo, kurio ilgiausias terminas – bent treji metai, šios nusikalstamos veikos priklauso toms veikoms, kurių atžvilgiu dvigubo baudžiamumo tikrinimo nebuvimas yra pateisinamas jų ypatinga grėsme viešajai tvarkai ir saugumui. Antra, kalbant apie tai, jog nagrinėjamų nusikalstamų veikų tikslaus apibrėžimo trūkumas gali lemti skirtingą Pagrindų sprendimo įgyvendinimą įvairių valstybių narių teisės sistemose, pakanka pažymėti, kad šiuo sprendimu nesiekama suderinti valstybių narių materialinės baudžiamosios teisės ir kad jokia nuostata, įtvirtinta ES sutarties VI antraštinėje dalyje, kurios 34 ir 31 straipsniai įvardijami kaip sudarantys šio Pagrindų sprendimo teisinį pagrindą, Europos arešto orderio taikymo nesieja su valstybių narių baudžiamosios teisės nuostatų suderinimu atitinkamų nusikaltimų srityje. Todėl

¹⁴⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2007 m. gegužės 03 d. sprendimas *Advocaten voor de Wereld VZW C-303/05*, EU:C:2007:261, par. 16.

¹⁴⁵ *Ibid.*, par. 50-54.

nepažeidžia ES sutarties 6 straipsnio 2 dalies ir būtent nusikalstamos veikos ir baudmės teisėtumo bei lygybės ir nediskriminavimo principų¹⁴⁶.

Abipusis veikos baudžiamumas – tai vienas iš pagrindinių ekstradicijos ir Europos arešto orderio skirtumų. Ekstradicija vis dar neatsiejama nuo abipusio veikos baudžiamumo tikrinimo, tuo tarpu, atsižvelgiant į šio principo kritiką ekstradicijoje, Europos arešto orderyje įtvirtinta šio principo išimtis – atsisakymas taikyti abipusį veikų baudžiamumą tam tikroms nusikalstamoms veikoms, užleidžiant vietą abipusio pripažinimo principui. Todėl pabrėžtina, kad kalbant apie šių institutų skirtumą, mintyje turima būtent 32 nusikalstamų veikų atvejai, nes kitiems nusikaltimams pagal Europos arešto orderį taikoma bendra abipusio veikų baudžiamumo taisyklė kaip ir ekstradicijoje.

3.2. Savo šalies piliečių perdavimas

Vienas svarbiausių ir sudėtingiausių atsisakymo kontekste, ekstradicijos ir Europos arešto orderio skirtumų – piliečių neišdavimo principas. Šis principas gerai žinomas ekstradicijos praktikoje. Tradiciškai daugelis valstybių stipriai priešinosi savo piliečių išdavimui. Toks požiūris ir praktika daugiausiai grindžiamas ir patvirtinamas nacionalinės teisės aktų (dažniausiai konstitucinės galios aktų), suteikiančių piliečiams teisę pasilikti savo valstybės teritorijoje, nebūti išduotam ar išsiunčiamam¹⁴⁷. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 13 straipsnis taip pat numato, kad „Lietuvos valstybė globoja savo piliečius užsienyje. Draudžiama išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nenustato kitaip“¹⁴⁸. LR BK 9 straipsnio 1 dalyje¹⁴⁹, LR BPK 71 straipsnio 1 dalyje¹⁵⁰ bei daugumoje dvišalių Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių sutartyse taip pat įtvirtinama, kad piliečiai gali būti išduodami tik tarptautinės sutarties pagrindu.

Ekstradicijos piliečių neišdavimo pagrindas kyla iš suverenios valdžios taisyklės kontroliuoti savo subjektus, iš jų tarpusavio ištikimybės ryšio ir pasitikėjimo trūkumo kitomis teisinėmis sistemomis. „Tradiciškai įvardijami keturi piliečių neišdavimo taisyklės pagrindimai, kurie apskritai kritikuojami, *inter alia*, už tai, kad yra pagrįsti „teisinės

¹⁴⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2007 m. gegužės 03 d. sprendimas *Advocaten voor de Wereld VZW C-303/05*, EU:C:2007:261, par. 57-60.

¹⁴⁷ DEEN-RACSMANY, Zsuzsanna; BLEKXTOON, Judge Rob. *The Decline of the Nationality Exception in European Extradition? The Impact of the Regulation of (Non-) Surrender of Nationals and Dual Criminality under the European Arrest Warrant*. Netherlands: European Journal of Crime. Criminal Law and Criminal Justice, 2005, Vol 13/3, p. 318. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/eccc13&div=23&g_sent=1&collection=journals>.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

ksenofobijos forma, kuri nėra pateisinama, ypač jeigu sutartys turi būtinus apsaugos mechanizmus, teigiant, kad kitos valstybės vykdomu teisingumu negalima pasitikėti, tuomet ekstradicijos neturėtų būti visai“. Dar didesnė problema dėl šios taisyklės kyla dėl „baudžiamojo persekiojimo, vykdomo toli nuo valstybės, kurioje yra prašomas asmuo, nes tai sukels didelius sunkumus ir brangiai kainuos, tačiau vis viena liks rizika, kad nacionaliniai teismai asmenį išteisins dėl įkalčių trūkumo“¹⁵¹. Taigi keturi piliečių neišdavimo taisyklės pagrindimai ir jų kritika: 1) pabėgėlis negali būti atitrauktas nuo „prigimtinio teisėjo“, kitaip tariant, kad palankesnės asmens kaltės įvertinimo sąlygos egzistuoja jo pilietybės valstybėje. Bandant paneigti šį taisyklės pagrindimą nurodoma, kad dabartinėje situacijoje dažni atvejai, kai vos ne vienintelė asmens ir jo pilietybės valstybės sąsaja yra asmens pasas. Be to, asmens kaltė priklauso ne tik nuo asmeninių jo savybių (kurios jo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje iš tikrųjų gali būti tiksliau nustatytos), bet ir nuo objektyvių jo veikos požymių¹⁵²; 2) valstybės pareiga teikti apsaugą savo piliečiams. Dėmesį reikia atkreipti į tai, kad nurodyta valstybės pareiga suvokiama kaip tam tikro valstybės ir kiekvieno jos piliečio santykio turinio elementas. Ir esant šiam santykiui pilietis ne tik turi teisę į valstybės teikiamą apsaugą, bet ir tam tikras pareigas valstybei. Viena iš tokių pareigų – laikytis valstybės baudžiamųjų įstatymų užsienyje¹⁵³; 3) neįmanoma visiškai pasitikėti užsienio valstybės vykdomu teisingumu, ypač kai jis vykdomas užsieniečiui; 4) nenaudinga būti teisiamam užsienio kalba, atskirtam nuo draugų ir pragyvenimo šaltinio. Kalbant apie šiuos du paskutinius pagrindimus, reikia paminėti, kad jie nesieja piliečių ekstradicijos nevykdymo su realiomis grėsmėmis teisiniai asmens padėčiai. Be to pakankamai plačią apsaugą nuo užsienyje grėšiančios diskriminacijos teikia bendroji žmogaus teisių apsaugos taisyklė¹⁵⁴. Vis dėl to, nepaisant gausios kritikos, ekstradicijoje piliečių neišdavimo taisyklė atlaikė šią kritiką ir išliko beveik nepakitusi tarp ekstradiciją taikančių valstybių.

Į ekstradicijos kritiką dėl piliečių neišdavimo taisyklės buvo atsižvelgta priimant Europos arešto orderio Pagrindų sprendimą. Europos arešto orderiu panaikinama galimybė perdavimo nevykdymą pagrįsti asmens pilietybe. Tai, kad piliečiai perduodami visose

¹⁵¹ DEEN-RACSMANY, Zsuzsanna; BLEKXTOON, Judge Rob. *The Decline of the Nationality Exception in European Extradition? The Impact of the Regulation of (Non-) Surrender of Nationals and Dual Criminality under the European Arrest Warrant*. Netherlands: European Journal of Crime. Criminal Law and Criminal Justice, 2005, Vol 13/3, p. 318. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/eccc13&div=23&g_sent=1&collection=journals>.

¹⁵² ČEPAS, Algimantas; ŽILINSKAS, Justinas. Piliečių ekstradicijos nevykdymo taisyklė, galimybės jos atsisakyti ir ją modifikuoti. Vilnius: Teisė, 2003, Nr. 46, p. 29-30.

¹⁵³ *Ibid.*, p. 31.

¹⁵⁴ *Ibid.*, p. 32.

valstybėse narėse – vienas svarbiausių Pagrindų sprendimo laimėjimų¹⁵⁵. Tiek Pagrindų sprendimo 4 straipsnio 6 punkte, tiek LR BK 9¹ straipsnio 7 dalyje numatyta tik išlyga, kad „jei Europos arešto orderis yra išduotas, siekiant įvykdyti laisvės atėmimo bausmę arba sprendimą dėl įkalinimo, kai prašomas perduoti asmuo yra vykdančiojoje valstybėje arba yra jos pilietis ar gyventojas, ir toji valstybė imasi vykdyti bausmę arba sprendimą dėl įkalinimo pagal savo vidaus teisę¹⁵⁶“. Tad pagrįstai iškilo diskusijos ar Lietuvos Respublikos piliečio perdavimas pagal Europos arešto orderį, įtvirtintą BK ir BPK neprieštarauja Konstitucijos 13 straipsniui. Šioje diskusijoje išsiskyrė dvi nuomonės. Pagal pirmąją, Lietuvos Respublikos piliečio perdavimas pagal Europos arešto orderį neprieštarauja Konstitucijos 13 straipsnio reikalavimams, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos pilietis gali būti išduotas tik Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje numatytais atvejais, nes minėtas Pagrindų sprendimas priimtas remiantis Europos Sąjungos steigimo sutartimi, kuri laikytina tarptautine sutartimi ir esanti pagrindas piliečių perdavimui pagal Europos arešto orderį¹⁵⁷. Kita nuomonė abejoja tokiais argumentais, atkreipiant dėmesį, kad teismas sprenddamas Lietuvos Respublikos piliečio (ir kitų asmenų) perdavimo kitai valstybei baudžiamajam persekiojimui pagal Europos arešto orderį klausimą, vadovaujasi išimtinai tik BK ir BPK nuostatomis, o ne tarptautine sutartimi¹⁵⁸. Lietuvos teismai kol kas nekelia piliečio perdavimo klausimo konstitucingumo. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas nėra oficialiai atskleidęs aptartos konstitucinės nuostatos turinio, Europos arešto orderio vykdymas hipotetiškai gali būti vertinamas kaip antikonstitucinis, arba bent jau kaip nepakankamo konstitucinio pagrindo teisinė procedūra¹⁵⁹.

Tuo tarpu kai Lietuvoje buvo diskutuojama apie galimą prieštaravimą, kai kurios užsienio valstybės susidūrė su praktinėmis konstitucingumo problemomis. ”Dvi valstybės narės, Portugalija ir Slovėnija, šiuos sunkumus numatė ir juos išsprendė dar prieš perkeldamos pagrindų sprendimą į nacionalinę teisę. Prancūzija 2003 m. kovo mėn. įstatymu taip pat priėmė Konstitucijos pataisą. Trijose valstybėse narėse sunkumų kilo po pagrindų sprendimo perkėlimo į nacionalinę teisę: Vokietijoje perkėlimo į nacionalinę

¹⁵⁵ Antroji Pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos perkėlimo į nacionalinę teisę vertinimo ataskaita. Briuselis: 2007, MEMO/07/288. Prieiga per internetą: <[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-07-288_lt.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-288_lt.htm)>.

¹⁵⁶ 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 4 str. 6 d.

¹⁵⁷ ŠVEDAS, Gintaras. *Kai kurios asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį baudžiamajam persekiojimui teorinės ir praktinės problemos*. Vilnius: Teisė, 2008, Nr. 66(1), p. 66.

¹⁵⁸ *Ibid.*, p. 67.

¹⁵⁹ AŽUBALYTĖ, Rima; VOZBUTAITĖ, Karolina. Baudžiamojo proceso europietizacija: kai kurie konstituciniai ir procesiniai Europos arešto orderio reglamentavimo ir taikymo aspektai. Iš: *Baudžiamojo proceso tarptautiškumas: patirtis ir iššūkiai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 110-111.

teisę įstatymas buvo panaikintas 2005 m. liepos 18 d. Vokietijos Konstitucinio Teismo sprendimu. Pagal šį sprendimą iki 2006 m. rugpjūčio 2 d., kai įsigaliojo 2006 m. liepos 20 d. įstatymas, nebuvo galima perduoti Vokietijos piliečių, tačiau buvo leidžiama vykdyti užsienio piliečių ekstradiciją. 2005 m. balandžio 27 d. Lenkijos Konstitucinis Tribunolas priėmė sprendimą, kuriuo atidėjo perkėlimo į nacionalinę teisę įstatymo dalinio panaikinimo įsigaliojimą iki 2006 m. lapkričio 6 d. Pakeitimai buvo atlikti laiku ir nuo 2006 m. lapkričio 7 d. Lenkija perduoda savo piliečius su sąlyga, kad nusikalstama veika, dėl kurios prašoma perduoti pilietį, buvo įvykdyta ne Lenkijos teritorijoje ir yra laikoma nusikalstama veika pagal Lenkijos teisę – vis dėlto tai prieštarauja pagrindų sprendimui. Galiausiai Kipro Aukščiausiasis Teismas savo 2005 m. lapkričio 7 d. sprendimu taip pat nustatė, kad įstatymas, kuriuo į nacionalinę teisę perkeliama Sprendimas dėl Europos arešto orderio, prieštarauja Kipro konstitucijai. Peržiūrėtas įstatymas įsigaliojo 2006 m. liepos 28 d. Tačiau pakeistame 11 straipsnyje buvo nustatytas terminas, į kurį atsižvelgiant piliečius galima perduoti tik tuo atveju, jeigu nusikalstama veika įvykdyta po Kipro įstojimo į Europos Sąjungą, t. y. po 2004 m. gegužės 1 d.¹⁶⁰. Tad iš to matyti, jog kiekviena valstybė narė stengėsi šią dilemą spręsti kiekvienai kuo priimtinesniais būdais, tuo pačiu kiek įmanoma nepažeidžiant Europos Sąjungos teisės aktų, nors ne visais atvejais tai pavyko suderinti nacionalinius įstatymus ir kitus teisės aktus dėl teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose.

Tad piliečių neperdavimo taisyklė, kuri literatūroje įvardijama kaip pagrindinė ekstradicijos nevykdymo problema, Europos arešto orderyje nebuvo įtvirtinta. Tokiu būdu pagal Europos arešto orderį užtikrinama galimybė vykdyti baudžiamąjį persekiojimą ir bausti asmenį nepriklausomai kokios jis pilietybės, tam kad greičiau ir efektyviau būtų užtikrinamas teisingumo vykdymas.

3.3. Atsisakymas išduoti dėl politinio pobūdžio nusikaltimo

Tarptautiniu mastu nėra vieningo sutarimo, kas laikytina politiniais nusikaltimais: ar tai tikslas ar motyvas, ar tai politinis ar nepolitinis nusikaltimas nukreiptas į valstybę, pavyzdžiui valstybės vadovo nužudymas¹⁶¹. Nemažai valstybių pripažįsta dvi politinių nusikaltimų kategorijas: grynąją ir sąlyginę.

¹⁶⁰ Antroji Pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos perkėlimo į nacionalinę teisę vertinimo ataskaita. Briuselis: 2007, MEMO/07/288. Prieiga per internetą: <[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-07-288 lt.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-288_lt.htm)>.

¹⁶¹ STEFANOVSKA, Vesna. *The concept of political and terrorist offences in extradition matters: a legal perspective*. European Scientific Journal, 2015, Vol.11, No.34, p. 72.

Pasak A. Čepo ir G. Švedo grynaisiais politiniais nusikaltimais laikytinos visos nusikalstamos veikos, kuriomis tiesiogiai kėsiniasi tik į politinio pobūdžio objektus – valstybės funkcionavimą ir jos organizaciją. Tai veikos, kuriomis ne tik kėsiniasi į politinio pobūdžio objektą, bet kėsiniasi vien tik į jį, nepadarant žalos kitiems teisiniams gėriams¹⁶². Sąlyginiai politiniai nusikaltimai skiriasi pagal tai kokia teisės tradicija vyrauja. „Anglosaksų teisės tradicijos valstybėse dominuoja „politinio incidento“ doktrina. Remiantis ja, politiniais pripažįstami nusikaltimai, kuriais siekiama pakeisti politinę valstybės organizaciją. Be to, būtina nusikaltimo pripažinimo politiniu sąlyga laikomas artimas ir tiesioginis ryšys tarp nusikaltimo ir šio politinio tikslo. Jis pripažįstamas tais atvejais, kai nustatoma, jog nusikaltimą padaręs asmuo pagrįstai galėjo tikėtis, kad padarius nusikaltimą, bus pasiektas politinis tikslas arba bus iš esmės palengvintas tokio tikslo įgyvendinimas“¹⁶³. A. Čepo teigimu remiantis griežtais politinio incidento rėmai, teisės doktrinoje užtikrinama, kad ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklė nebus taikoma kriminaliniams nusikaltėliams. Tačiau taisyklė negarantuoja, kad visi asmenys, kurių apsaugai ji skirta, pateks į jos taikymo sritį¹⁶⁴. „Kontinentinėje Europoje dominuojanti politinio motyvo doktrina, kurioje tokio formalus „politinio incidento“ kriterijaus praktiškai atsisakoma. Vietoj jo įtvirtinamas vertinamasis „politinio elemento predominacijos“ kriterijus, suvokiamas kaip nusikaltimu siekiamo politinio tikslo svarbos ir juo padaromos žalos ne politinio pobūdžio objektams santykis. Remiantis šiuo kriterijumi, politiniu turi būti pripažįstamas nusikaltimas, esantis pakankamai veiksminga priemone įgyvendinti politinius tikslus, kurių svarba neproporcingai viršija nusikaltimu padaromą žalą nopolitinio pobūdžio objektams. Todėl daugelio valstybių praktikoje vyrauja nuostata, kad ši doktrina negali užkirsti kelio ekstradicijai, kai jos prašoma nužudymų bylose“¹⁶⁵.

Vis dėl to, tiek nacionalinės, tiek tarptautinės teisės aktų įtvirtinama taisyklės formuluotė netenkina praktikos poreikių. „Visų pirma, tradicinė ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklė nepašalina galimybės išduoti asmenis, kuriems prašančiojoje valstybėje gresia politinis persekiojimas. Pakankamos žmogaus teisių garantijos neteikia progresyvosios „politinio motyvo“ doktrinos taikymas. Doktrina pripažįsta, jog gali būti išduodami asmenys, kurie, siekdami politinių tikslų padarė didelę

¹⁶² ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 63-64.

¹⁶³ *Ibid.*, p. 65.

¹⁶⁴ ČEPAS, Algimantas. Ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklė ir jos alternatyvos. Vilnius: Teisė, 2003, Nr. 48, p. 39.

¹⁶⁵ *Ibid.*, p. 39-40.

žalą nepolitinio pobūdžio objektams. Kartu tai asmenys, kuriems prašančiojoje valstybėje grėšia didelio intensyvumo baudžiamosios teisinės prievartos priemonės. Antra, tradicinė ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklė užkerta kelią išduoti tam tikrų teroro aktų padarymu kaltinamus arba už tokius nusikaltimus nuteistus asmenis. Dabartinėje situacijoje ši taisyklė nebepakankama įgyvendinant uždavinius, kurių realizavimui ji buvo sukurta: ji neapsaugo už demokratijos vertybių propogavimą persekiojamų asmenų, kartu nepagrįstai teikdama apsaugą nuo baudžiamosios atsakomybės už demokratijos vertybių pažeidimą¹⁶⁶.

Buvo ieškoma alternatyvų, užtikrinančių, kad pats politinis nusikaltimo, dėl kurio prašoma ekstradicijos, pobūdis nebūtų formali kliūtis, šalinanti kaltų asmenų atsakomybę už padarytą žalą teisiniams gėriams. Tad buvo įtvirtinta vadinamoji „depolitizacijos formulė“, nustatanti, kad atskirų kategorijų nusikalstamos veikos negali būti pripažįstamos politiniais nusikaltimais¹⁶⁷. Tačiau dėl problematiško jos įtvirtinimo tarptautinėse sutartyse, alternatyva „depolitizacijos formulei“ buvo išvelgta *aut dedere aut iudicare* principu, kuriuo remiantis tarptautinėse sutartyse pradėta įtvirtinti valstybių pareigą vykdyti asmenų, kurių ekstradicijos buvo prašoma, baudžiamąjį persekiojimą net ir tais atvejais, kai jie neišduodami remiantis politinių nusikaltimų taisykle¹⁶⁸. Tačiau „depolitizacijos formulei“ tapus nepakankamai, įtvirtintos dvi kitos alternatyvos – „blogų kėslų“ ir nediskriminacijos taisyklės. „Pagal „blogų kėslų“ taisyklę, ekstradicija nevykdoma, jei jos yra prašoma siekiant persekioti asmenį dėl jo politinių įsitikinimų, rasės, tautybės, praktikuojamos religijos ar kitų teisinės padėties diferenciacijos pagrindu negalinčių būti aplinkybių. Tokių pačių aplinkybių katalogai pateikiami ir nediskriminacijos taisyklėse, tačiau šiuo atveju akcentuojama kita jų reikšmė, nes nustatoma, kad ekstradicija nevykdoma visais atvejais, kai dėl kurios nors iš tokių aplinkybių gali būti pabloginta išduoto asmens teisinė padėtis prašančiojoje valstybėje vykstančiame baudžiamajame procese. Atkreiptinas dėmesys, kad būtent „blogų kėslų“ taisyklę išreiškia LR BK ir BPK nuostatos, skelbiančios, kad ekstradicija nevykdoma, „jei asmuo persekiojamas už politinio pobūdžio nusikaltimą“¹⁶⁹.

„Politinio pobūdžio nusikaltimais laikomos baudžiamųjų įstatymų uždraustos veikos, kuriomis kėsiniama į teisinius gėrius, turinčius grynai politinį pobūdį, kurios padaromos

¹⁶⁶ ČEPAS A. *Ekstradicijos teorinės ir praktinės problemos*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2002. p. 18.

¹⁶⁷ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 67.

¹⁶⁸ *Ibid.*, p. 69.

¹⁶⁹ *Ibid.*, p. 70.

dėl politinių motyvų arba siekiant politinio pobūdžio tikslų, nepriklausomai, kaip veika kvalifikuojama. Ar asmuo, kurį prašoma išduoti, yra persekiojamas už politinio pobūdžio nusikaltimą, sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju, įvertinant veiką, dėl kurios prašoma išduoti; jos tikslus ir motyvus; prašomo išduoti asmens statusą <...>; faktus, kuriais asmuo pagrindžia, kad yra persekiojamas už politinio pobūdžio nusikaltimą; valstybės, kuri pateikė prašymą, politinę sistemą, nuostatas bei tradicijas ir pan. LR BK politinis nusikaltimo, dėl kurio prašoma ekstradicijos, pobūdis nepripažįstamas pakankamu pagrindu nevykdyti ekstradicijos. Ekstradicija gali būti nevykdoma tik tais atvejais, kai prašomas išduoti asmuo dėl politinio pobūdžio nusikaltimo prašančiojoje valstybėje yra persekiojamas. Šiuo atveju terminas „persekiojimas“ negali būti tapatinamas su „baudžiamojo persekiojimo“ sąvoka, nes ji apibūdina ypatingą asmens teisių ribojimą dėl pagrindų, negalinčių būti teisių diferenciacijos pagrindu. Tokiais atvejais ekstradicija negali būti vykdoma, net jei Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje nenumatyta galimybė atsisakyti išduoti asmenį remiantis politiniu nusikaltimo pobūdžiu. Ekstradicija tokiais atvejais prieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 str. ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 str. įtvirtintoms normoms, draudžiančioms žeminantį žmogaus orumą elgesį¹⁷⁰.

Pažymėtina, kad Lietuvos apeliacinis teismas 2016 m. liepos 29 d. paskelbė sprendimą dėl Kazachstano piliečio S. Š. ekstradicijos, kuria atsisakyta jį išduoti Kazachstano Respublikai ir Ukrainai¹⁷¹. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad prieglobstis saugo asmenį ne tik nuo to asmens kilmės valstybės, bet ir nuo bet kurios trečiosios valstybės, kurioje asmuo pagrįstai gali bijoti jam gresiančio persekiojimo dėl Pabėgėlių konvencijoje įtvirtintų priežasčių, arba iš kurios jis gali būti vėliau nusiųstas į tokią valstybę, kur jam grėstų minėtasis persekiojimas (pvz., į kilmės valstybę). Sprendžiant, ar trečiajai šaliai išduodamas pabėgėlis nebus perduotas kilmės valstybei, būtina atsižvelgti ne tik į bendrą situaciją prašančioje išduoti šalyje, bet ir į situaciją konkrečios bylos kontekste. Šiuo konkrečiu atveju Lietuvos Migracijos departamentas savo 2016 m. vasarį pateiktoje išvadoje konstatavo, kad S. Š. yra persekiojamas ne dėl jo tariamai padaryto nusikaltimo, dėl politinių priežasčių arba jų priklausymo tam tikrai socialinei grupei. Reikšminga ir tai, kad didelei daliai S. Šalabajevo bendrininkais Kazachstano ir Ukrainos pateiktuose kaltinimuose įvardintiems asmenims kitose ES valstybėse yra suteiktas politinis prieglobstis ir/ar atsisakyta šiuos asmenis išduoti,

¹⁷⁰ ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 67-68.

¹⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis Nr. 1N-6-628/2016 darbo rašymo metu viešai dar nebuvo paskelbta, todėl autorė remsis ne tiesioginiu nutarties tekstu, o kitais šaltiniais, kuriuose komentuojama minėta byla.

pripažinus, kad šie asmenys buvo persekiojami dėl politinių priežasčių arba jų priklausymo tam tikrai socialinei grupei¹⁷². Minėtą sprendimą teismas priėmė nutaręs, kad pabėgėlio statusą Lietuvoje 2016 m. pradžioje gavęs Kazachstano pilietis nebus saugus nei gimtojoje šalyje, nei trečiojoje valstybėje – Ukrainoje, kadangi šiose šalyse jam gresia persekiojimas dėl jo priklausymo atitinkamai socialinei grupei – giminystės ir verslo ryšių su Kazachstane žinomam disidentui, oligarchui ir Kazachstano prezidento politiniu oponentui M. A. Tad Lietuvos teismai priėmė nešališkus, Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus bei pagrindinių žmogaus teisių apsaugos reikalavimus atitinkančius sprendimus¹⁷³.

Politinių nusikaltimų apibrėžimo trūkumai tarptautinėje teisėje ir daugybė kliūčių, vykdančių baudžiamąjį persekiojimą ir baudžiant šio pobūdžio pažeidėjus (dažniausiai už tokius sunkius nusikaltimus kaip terorizmas, kurie buvo kvalifikuojami kaip politiniai nusikaltimai), su kuriomis susiduria bendradarbiaujančios valstybės lėmė politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklės atsisakymą Europos arešto orderyje. Pagrindų sprendime dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų nėra minimi politiniai nusikaltimai kaip asmens neišdavimo pagrindas ir dėka šio fakto, tam tikros rūšies pažeidėjai negali išvengti bausmės, nesvarbu, kur jie yra ir kokia motyvacija slypi už jų veiksmų¹⁷⁴. Vis dėl to tai nereiškia, kad prašomas perduoti asmuo, kuris patirtų persekiojimą ir būtų varžomos jo teisės, negalėtų būti apsaugotas. Šiuo atveju įvertinus visas bylos aplinkybes, galėtų būti atsisakoma išduoti asmenį pagal Europos arešto orderį remiantis privalomu neperdavimo pagrindu įtvirtintu LR BK 9¹ straipsnio 3 dalies 1 punkte, pagal kurį asmuo neperduodamas, jei toks perdavimas pagal Europos arešto orderį pažeistų pagrindines žmogaus teises ir (ar) laisves.

¹⁷² Lietuvos apeliacinio teismo naujienos: Apeliacinis teismas: S. Šalabajevas pagrįstai neišduodamas kitoms valstybėms, 2016-07-29. Prieiga per internetą: <<http://www.apeliacinis.lt/lt/naujienos/apeliacinis-teismas-s.-5sfb.html>>.

¹⁷³ Advokatų kontoros JUREX naujienos: JUREX laimėjo bylą dėl Kazachstano piliečio S. Šalabajevo ekstradicijos, 2016-07-29. Prieiga per internetą: <<http://www.jurex.lt/jurex-laimejo-byla-del-kazachstano-piliecio-s-salabajevo-ekstradicijos/>>.

¹⁷⁴ MAKIELA, Magdalena. Basic differences between European arrest warrant and extradition procedures. Iš *Miscellanea Iuris Gentium*. The Yearbook of Jagiellonian University Chair of Public International Law, Krakow, 2007-2008, Vol. X-XI, p. 4. Prieiga per internetą: <<https://www.adwokat-makiela.pl/artykuly/extradition.pdf>>.

4. EKSTRADICIJOS IR EUROPOS AREŠTO ORDERIO PROCEDŪRINIAI SKIRTUMAI

Šioje dalyje bus analizuojamos ekstradicijos ir Europos arešto orderio atskiros procedūrinės detalės – analizuojami taikymo subjektai ir taikymo apimtis, ekstradicijos ir Europos arešto orderio procedūros bei suteikiamos garantijos pagal Europos arešto orderį. Analizuojamos šios garantijos – asmens neišdavimas pagal Europos arešto orderį dėl teismo sprendimo, priimto *in absentia*, vykdymo; teismo nuosprendžio peržiūrėjimą grėšiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei ir piliečio/rezidento grąžinimą laisvės atėmimo bausmės vykdymui.

4.1. Taikymo subjektai ir taikymo apimtis

Ekstradicija vykdoma tiek pagal dvišales, tiek daugiašalias tarptautines sutartis, pagal kurias bendradarbiavimas vykdomas tarp susitariančių valstybių, paprastai per tam tikras centrines valstybines institucijas. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutarties 6 straipsnį „Šalys susižino Lietuvos Respublikoje per Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją ir generalinę prokuratūrą, o Kinijos Liaudies Respublikoje – per tas paskirtas institucijas, kurias Kinijos Liaudies Respublika pranešė diplomatiniais kanalais. Jos taip pat gali susižinoti diplomatiniais kanalais“¹⁷⁵. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutarties 1 straipsnį „Šalys susitaria pagal šios Sutarties nuostatas viena kitai išduoti asmenis, kuriems prašančiosios valstybės institucijos yra pateikusios kaltinimus arba kuriuos jos yra nuteisusios už nusikaltimą, dėl kurio išduodama“. Taip pat šios sutarties 9 straipsnį „Dokumentai, turintys prašančiosios valstybės Teisingumo ministerijos arba už užsienio reikalus atsakingos ministerijos ar departamento tvirtinimo žymą arba antspaudą, yra priimtini ekstradicijos procesiniams veiksams prašomojoje valstybėje be papildomo patvirtinimo, autentiškumo patvirtinimo ar kitokio legalizavimo. „Teisingumo ministerija“ – Lietuvos Respublikoje tai Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, o Jungtinėse Amerikos Valstijose tai Jungtinių Amerikos Valstijų teisingumo departamentas“¹⁷⁶. Pagal Europos Konvencijos dėl ekstradicijos, kurią Lietuvos Respublika taiko su valstybėmis ne Europos Sąjungos narėmis, tačiau esančiomis šios Konvencijos dalyvėmis, 12 straipsnį „Prašymas

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-12-04, Nr. 115-5134.

¹⁷⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-02-13, Nr. 15-559.

pateikiamas raštu ir perduodamas diplomatiniais kanalais. Dėl kitų susisiekimo būdų tarp dviejų ar daugiau Šalių gali būti sudarytos tiesioginės sutartys¹⁷⁷. Analogiškos formuluotės pateikiamos ir kitose ekstradicijos tarptautinėse sutartyse, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika. Taigi ekstradicijos santykiuose valstybės dalyvauja per centrinės valstybinės institucijas, dažniausiai Teisingumo ministeriją ir Generalinę prokuratūrą.

Tuo tarpu Europos arešto orderis, kaip skelbiama LR BK 17¹ straipsnio 1 dalyje „yra Europos Sąjungos valstybės narės teisminės institucijos sprendimas, kuriuo kita Europos Sąjungos valstybė narė įpareigojama suimti ir perduoti šiame sprendime nurodytą asmenį siekiant pradėti šio asmens baudžiamąjį persekiojimą ar vykdyti jam paskirtą su laisvės atėmimu susijusią bausmę“¹⁷⁸. Pagrindų sprendime dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR) 6 straipsnyje paaikškinta, jog kompetentinga institucija yra valstybės narės teisminė institucija, kuri pagal tos valstybės teisę yra kompetentinga išduoti/vykdyti Europos arešto orderį¹⁷⁹. Pagal LR BPK 73 straipsnį Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroras su prašymu dėl Europos arešto orderio turi kreiptis į Vilniaus apygardos teismą¹⁸⁰. Kai perduoti prašomo asmens vieta yra žinoma, išduodančioji teisminė institucija Europos arešto orderį gali perduoti tiesiai vykdančiajai teisminei institucijai.

Taigi, centrinių valdžios institucijų vaidmuo, vykdamt Europos arešto orderį, apsiriboja tik praktine ir administracine pagalba, kai tuo tarpu ekstradicijoje šios institucijos yra pagrindinės valstybių bendradarbiavimo santykių dalyvės. Europos Sąjungos erdvėje pradėjus taikyti naują nuteistų ar įtariamų asmenų perdavimo sistemą vykdamt baudžiamuosius nuosprendžius ar traukiant baudžiamojon atsakomybėn, siekta panaikinti dabartinės ekstradicijos tvarkos sudėtingumą ir ilgai trunkantį ekstradicijos procesą. Tradiciniai iki šiol ekstradicijoje egzistavę valstybių narių bendradarbiavimo santykiai Europos Sąjungos laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje pakeičiami teismo sprendimų baudžiamosiose bylose laisvo judėjimo sistema, taikoma ir ikiteisminiams, ir galutiniams sprendimams¹⁸¹.

Kiekvienoje ekstradicijos sutartyje numatoma ekstradicijos taikymo apimtis. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose 61 straipsnio 2 dalyje

¹⁷⁷ Europos Konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės žinios, 1995-04-26, Nr. 34-819.

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁷⁹ 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 1, 6 straipsniai.

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁸¹ 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 5, 9 punktai.

numatyta, kad „Asmenys išduodami už veikas, kurios pagal abiejų Susitariančiųjų Šalių įstatymus yra nusikaltimai ir už kuriuos numatyta bausmė - *laisvės atėmimas daugiau kaip vieneri metai arba kita griežtesnė bausmė*. Nuosprendžio įvykdymui asmuo išduodamas, kai jis už tokius nusikaltimus nuteistas *laisvės atėmimu daugiau kaip šešioms mėnesiams arba kita griežtesnė bausmė*“¹⁸². Pagal Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutarties 2 straipsnį „nusikaltimais, dėl kurių išduodama, yra laikomi nusikaltimai, už kuriuos pagal abiejų Šalių įstatymus baudžiama *ne mažesne kaip vienerių metų arba griežtesne laisvės atėmimo bausme*. Kai ekstradicijos prašymas yra susijęs su bausmės vykdymu, [...] išduodama tik tada, *jei iki bausmės atlikimo pabaigos yra likę ne mažiau kaip šeši mėnesiai*“¹⁸³. O pagal Europos Konvencijos dėl ekstradicijos 2 straipsnį „Asmenys išduodami už nusikaltimus, už kuriuos yra baudžiama *laisvės atėmimu arba sulaikymu bent vieneriems metams, arba dar griežtesne bausme*, ir pagal prašančiosios, ir pagal prašomosios Šalies įstatymus. Jei asmuo nuteistas arba sulaikomas prašančiosios Šalies teritorijoje, *paskirta bausmė turi būti ne mažesnė kaip 4 mėnesiams*“¹⁸⁴. Taigi valstybės pačios nustato privalomas sąlygas, kurioms esant laikoma, kad už tą nusikaltimą asmuo gali būti išduodamas. Iš pateiktų pavyzdžių pastebėtina, kad jos iš esmės panašios, šiek tiek skiriasi bausmių terminų apimtis. Ir vis dėl to net esant šiems pagrindams, asmuo gali būti neperduodamas remiantis ekstradicijos nevykdymo pagrindais.

Pagal Europos arešto orderį asmuo gali būti perduodamas, jei 1) veikos, už kurias yra išduotas Europos arešto orderis, laikomos nusikalstamomis veikomis pagal vykdančiosios valstybės narės teisę, nesvarbu, kokia būtų veikos sudėtis ar kaip ji būtų apibūdinama; 2) už veiką, baustiną pagal išduodančios valstybės narės teisę laisvės atėmimo bausme arba įkalinimu, kurio ilgiausias terminas – bent 12 mėnesių; 3) arba, kai bausmė arba sprendimas dėl įkalinimo jau yra priimtas, – bent keturi mėnesiai¹⁸⁵. Be to, tiek LR BPK 69¹ straipsnio 3 dalyje¹⁸⁶, tiek 2004 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu Nr. 1R-195/I-114 patvirtintose Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį taisyklėse, numatoma, kad „asmens perdavimas pagal Europos arešto orderį turi atitikti proporcingumo ir proceso ekonomiškumo principus, atsižvelgiant į padaryto

¹⁸² Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1995-02-10, Nr. 13-296.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-12-04, Nr. 115-5134.

¹⁸⁴ Europos Konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės žinios, 1995-04-26, Nr. 34-819.

¹⁸⁵ 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 2 straipsnis.

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

nusikaltimo pavojingumo pobūdį ir mastą, įtariamojo ar kaltinamojo asmenybę¹⁸⁷. Tačiau nusikaltimams, numatytiems Pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų 2 straipsnio 2 dalyje, keliamas tik vienas reikalavimas, kad Europos arešto orderį išdavusios valstybės baudžiamieji įstatymai už šią nusikalstamą veiką numatyti ne mažesnę negu trejų metų su laisvės atėmimu susijusią bausmę, netikrinant veikos dvigubo baudžiamumo principo (kitaip, abipusis veikos baudžiamumo principas). Viena vertus tokie formalūs reikalavimai Europos arešto orderio taikymo apimčiai gali kelti abejonių dėl proporcingumo principo atitikimo. Kita vertus, plėtojant Europos Sąjungos erdvėje glaudžius bendradarbiavimo santykius teisingumo ir saugumo srityje, galima tikėtis, jog tam tikri sunkūs ar labai sunkūs nusikaltimai visose valstybėse narėse tokiais pripažįstami ir yra kriminalizuoti bei jiems nustatyti atitinkami laisvės atėmimo bausmės terminai. Dėl šios priežasties nenorima sukurti bereikalingų trukdžių, o sudaryti kuo palankesnes sąlygas įvykdyti teisingumą.

4.2. Ekstradicijos ir Europos arešto orderio procedūros

Remdamasis Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi <...> Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroras su pareiškimu dėl asmens išdavimo iš Lietuvos Respublikos <...> kreipiasi į Vilniaus apygardos teismą. Vilniaus apygardos teismo teisėjas per septynias dienas turi surengti posėdį, kuriame privalo dalyvauti išduotinas (perduotinas) asmuo, jo gynėjas ir prokuroras. Jei Vilniaus apygardos teismas nusprendžia asmenį išduoti iš Lietuvos Respublikos <...>, tokiam asmeniui suėmimo skyrimo ar pratęsimo klausimai sprendžiami bendra šio Kodekso 127 straipsnyje numatyta tvarka apylinkės ar apygardos teisme, atsižvelgiant į reikalingą skirti suėmimui terminą. Teisėjas, nusprendęs išduoti ar atsisakyti išduoti asmenį, priima nutartį. Taip pat atvejais kai asmens, dėl kurio yra įsiteisėjusi nutartis išduoti iš Lietuvos Respublikos <...>, perdavimo užsienio valstybės institucijai <...> tvarką ir sąlygas nustato Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ir kiti teisės aktai. Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse numatytais atvejais ir tvarka Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra arba Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija kreipiasi į užsienio valstybės įstaigą prašydama išduoti Lietuvos Respublikos pilietį arba kitą asmenį, jeigu pradėtas jo baudžiamasis

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004-09-02, Nr. 134-4886.

persekiojimas arba priimtas apkaltinamasis nuosprendis¹⁸⁸. Pagal Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartį ekstradicijos prašymas pateikiamas raštu ir prie jo pridedama: prašymą pateikiančios institucijos pavadinimas; prašomo išduoti asmens vardas, pavardė, pilietybė, jo buvimo ar gyvenamoji vieta bei kiti duomenys apie to asmens tapatybę; ir, kai įmanoma, asmens išvaizdos aprašymas, nuotrauka ir pirštų atspaudai; trumpas padaryto nusikaltimo bei jo pasekmių, įskaitant padarytą materialinę žalą, aprašymas; ir atitinkamų tą nusikaltimą apibrėžiančio įstatymo nuostatų tekstas arba, kai būtina, su nusikaltimu susijusio įstatymo išdėstymas ir bausmės, kuri gali būti skirta už nusikaltimą, apibūdinimas, bei atitinkamų įstatymo dėl baudžiamojo persekiojimo arba bausmės už nusikaltimą vykdymo senaties termino nuostatų tekstas. Prie prašymo išduoti asmenį teismui persekiojimui taip pat pridedama prašymą pateikusios Šalies kompetentingos institucijos išduoto suėmimo orderio kopija. Prie prašymo išduoti asmenį bausmei vykdyti taip pat pridedama: galutinio nuosprendžio kopija; pažyma, patvirtinanti, kokia bausmės dalis jau atlikta. Visi dokumentai turi būti oficialiai patvirtinti parašu arba antspauduoti. Gavusi ekstradicijos prašymą, prašymą gavusi Šalis nedelsdama imasi priemonių suimti asmenį, kurį prašoma išduoti, išskyrus atvejus, kai pagal šios Sutarties nuostatas išduoti atsisakoma. Prašymą gavusi Šalis nedelsdama praneša prašymą pateikusiai Šaliai apie savo sprendimą. Šalys konsultuodamosi susitaria dėl laiko, vietos ir kitais su perdavimu susijusiais klausimais. Atsisakydama išduoti, prašymą gavusi Šalis praneša atsisakymo priežastis¹⁸⁹. Pastebėtina, kad nei tarptautinėse sutartyse dėl ekstradicijos, nei LR BPK nėra numatyti terminai, per kuriuos turėtų būti sprendžiami ekstradicijos prašymai ar pats asmens perdavimo procesas, todėl paprastai tai ilgai užtrunka ir daug kainuoja. Tai pagrindžia Vilniaus miesto apylinkės teisme nagrinėtas prašymas dėl S. R. ekstradicijos išlaidų priteisimo iš kaltinamojo. „S. R. nuteistas dėl to, kad kitų asmenų vardu buvo įkūręs fiktyvių įmonių tinklą, per kurį 2000-2004 metais galėjo legalizuoti ir pasisavinti beveik 3 mln. eurų bei daugiau nei 400 tūkst. eurų pridėtinės vertės mokesčio. S. R. pagal ekstradicijos prašymą buvo pargabentas į Lietuvą iš Vietnamo. Policija iš kaltinamojo prašė priteisti 9 405 eurus – tiek sudarė ne tik nuteistojo, bet ir jį į Lietuvą iš Vietnamo pargabenusių pareigūnų skrydžių bilietai, taip pat policijos darbuotojams teko užsakyti vizas, mokėti dienpinigius bei padengti jų apgyvendinimo išlaidas už tris dienas. Policijos departamentas teismui nurodė, kad šios išlaidos susidarė dėl nuteistojo sąmoningų veiksmų – jis paspruko iš Lietuvos. Tačiau Vilniaus miesto apylinkės teismas nutarė, kad išlaidos dėl nuteistojo S. R. ekstradicijos atsirado jau po

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-12-04, Nr. 115-5134.

baudžiamosios bylos išnagrinėjimo ir įsiteisėjus jo atžvilgiu priimtam apkaltinamajam nuosprendžiui, todėl negali būti pripažintos proceso išlaidomis ir priteistos iš nuteistojo. Nors teismas atsisakė iš S. R. priteisti ekstradicijos išlaidas, Policijos departamentas dar galės teismo nutartį apskųsti apeliacine tvarka¹⁹⁰. Atsižvelgiant į bylos sudėtingumą ekstradicijos išlaidos gali skirtis, tačiau pagal pateiktą pavyzdį galime teigti, kad ekstradicijos procesas brangus.

Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis, Europos arešto orderį išdavusioje valstybėje įtariamą padaręs nusikalstamą veiką arba neatlikęs šioje valstybėje paskirtos su laisvės atėmimu susijusios bausmės, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 9¹ straipsnyje numatytais pagrindais ir sąlygomis perduodamas Europos arešto orderį išdavusiai valstybei. Asmuo Europos arešto orderį išdavusiai valstybei perduodamas BPK 72–77 straipsniuose nustatyta tvarka. Jeigu asmuo sutiko būti perduotas Europos arešto orderį išdavusiai valstybei, sprendimas dėl jo perdavimo turi būti priimtas ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo jo rašytinio sutikimo dienos. Kitais atvejais sprendimas dėl asmens perdavimo turi būti priimtas ne vėliau kaip per šešiasdešimt dienų nuo jo suėmimo dienos. Išimtiniais atvejais šio straipsnio 2 dalyje nustatyti terminai gali būti pratęsti iki trisdešimties dienų, tačiau apie pratęsimo priežastis būtina nedelsiant pranešti Europos arešto orderį išdavusios valstybės institucijai. Jeigu ypatingais atvejais ir pratęstas terminas nėra pakankamas, apie uždelsimo priežastis turi būti pranešama Europos Sąjungos baudžiamojo persekiojimo institucijai (*Eurojustui*)¹⁹¹. 2014 m. Eurojuste užregistruoti 123 terminų pažeidimo atvejai. Šešiais atvejais reikėjo imtis tolesnių veiksmų. Penktus metus iš eilės Airija pranešė apie didžiausią pažeidimų skaičių. Kitus atvejus nurodė Čekijos Respublika, Ispanija, Latvija, Bulgarija, Kroatija, ir Jungtinė Karalystė¹⁹².

Kalbant apie terminus svarbu pažymėti, kad ETT *Francis Lanigan* byloje teko atsakyti į klausimus, ar Pagrindų sprendimo 12 straipsnį, 15 straipsnio 1 dalį ir 17 straipsnį reikia aiškinti taip, kad jais pasibaigus 17 straipsnyje nustatytiems terminams vykdančiajai teisminei institucijai draudžiama, pirma, priimti sprendimą vykdyti Europos arešto orderį ir, antra, laikyti prašomą perduoti asmenį įkalintą, t. y. kad bendras šio asmens įkalinimo laikotarpis būtų ilgesnis už šiuos terminus. Pirmuoju klausimu teismas pasisakė, kad atsižvelgiant, pirma, į esminį pareigos vykdyti Europos arešto orderį pagal Pagrindų sprendime nustatytą sistemą pobūdį ir, antra, į tai, kad šiame sprendime nėra jokios aiškios

¹⁹⁰ SINKEVIČIUS, Dainius. *Smūgis policijai: už garsaus nusikaltėlio parvežimą į Lietuvą – ypatinga sąskaita*. Straipsnis iš interneto dienraščio Delfi.lt, 2016-10-19. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/smugis-policijai-uz-garsaus-nusikaltelio-parvezima-i-lietuva-ypatinga-saskaita.d?id=72612332>>.

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁹² Eurojusto 2014 metų ataskaita. Eurojustas, 2015, p. 54.

nuorodos dėl šios pareigos galiojimo ribų, Pagrindų sprendimo 15 straipsnio 1 dalyje nustatytos taisyklės negalima aiškinti kaip reiškiančios, kad pasibaigus Pagrindų sprendimo 17 straipsnyje nustatytiems terminams vykdančioji teisminė institucija nebegali priimti sprendimo vykdyti Europos arešto orderį arba kad vykdančioji valstybė narė nebeturi atlikti jo vykdymo procedūros. Taip pat, kad Pagrindų sprendimo 15 straipsnio 1 dalies išaiškinimas, kad vykdančioji teisminė institucija nebeturi priimti sprendimo dėl Europos arešto orderio vykdymo pasibaigus minėtiems terminams, pakenktų remiantis Pagrindų sprendimu siekiamam teismų bendradarbiavimo paspartinimui ir supaprastinimui, nes pagal šį išaiškinimą valstybė narė pirmiausia būtų priversta priimti antrą Europos arešto orderį, kad būtų laikomasi naujos perdavimo procedūros atsižvelgiant į Pagrindų sprendime numatytus terminus. Pagrindų sprendimo 15 ir 17 straipsnius aiškinant priešingai, būtų sudaromos sąlygos vilkinimo praktikai, kuri trukdytų vykdyti Europos arešto orderius. Antruoju klausimu teismas pasisakė, kad Pagrindų sprendimo 12 straipsnį, siejamą su šio sprendimo 17 straipsniu ir atsižvelgiant į Chartijos 6 straipsnį, reikia aiškinti taip, kad juo susiklosčius tokiai situacijai vykdančiajai teisminei institucijai nedraudžiama laikyti prašomo perduoti asmens įkalinto pagal vykdančiosios valstybės narės teisę, net jeigu visas šio asmens įkalinimo laikas ilgesnis už šiuos terminus, su sąlyga, kad šis laikotarpis nėra pernelyg ilgas atsižvelgiant į pagrindinėje byloje vykdomos procedūros aplinkybes, o tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Teismas pažymi, kad Pagrindų sprendimo 26 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad išduodančioji valstybė narė išskaičiuoja visus dėl Europos arešto orderio vykdymo buvusius įkalinimo laikotarpius iš viso įkalinimo išduodančiojoje valstybėje narėje laiko, taip užtikrindama, kad į visus įkalinimo laikotarpius, net dėl galimo laikymo įkalintam pasibaigus Pagrindų sprendimo 17 straipsnyje nustatytiems terminams, bus tinkamai atsižvelgta vykdant laisvės atėmimo bausmę išduodančiojoje valstybėje narėje. Jeigu vykdančioji teisminė institucija nusprendžia nutraukti šio asmens įkalinimą, ji turi pasirūpinti, kad jis būtų laikinai paleistas taikant bet kokias priemones, kurias ji laikytų būtinomis siekiant išvengti jo slapstymosi ir užtikrinti efektyviam jo perdavimui būtinas materialiąsias sąlygas, kol bus priimtas galutinis sprendimas dėl Europos arešto orderio vykdymo. Nors Komisijos pasiūlyme dėl Pagrindų sprendimo priėmimo (COM(2001) 522 *final*) buvo numatyta priešingai: prašomas perduoti asmuo turėjo būti be išlygų paleistas pasibaigus ir sprendimo vykdyti Europos arešto orderį priėmimo terminams, ir perdavimo terminams¹⁹³. Vis gi, remiantis šiuo sprendimu, EAO

¹⁹³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2015 m. liepos 16 d. sprendimas *Francis Lanigan C-237/15 PPU*, EU:C:2015:474, par. 37, 40, 41, 49, 51, 63.

vykdomas net ir pasibaigus privalomies vykdyti terminams, tačiau antrasis aspektas dėl asmens sulaikymo visam šiam terminui, kelia pagrįstų abejonių proporcingumo ir žmogaus teisių principams.

Vykdamas Europos arešto orderio procedūras tai pat svarbus 2004 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu Nr. 1R-195/I-114 patvirtintos Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį taisyklės¹⁹⁴. Pagal ją ikiteisminio tyrimo metu ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis prokuroras, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 123 straipsnyje nustatyta tvarka kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl kardamosios priemonės – suėmimo skyrimo įtariamajam. Gavęs ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį suimti įtariamąjį, prokuroras surašo motyvuotą prašymą Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai dėl Europos arešto orderio išdavimo. Prie prašymo pridedamas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties dėl kardamosios priemonės – suėmimo skyrimo įtariamajam nuorašas ir Europos arešto orderio projektas pagal nustatytą formą. Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, gavusi nurodytus dokumentus, juos išnagrinėja ir išduoda Europos arešto orderį. Jeigu Europos arešto orderiui išduoti trūksta informacijos, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra kreipiasi į prašymą dėl Europos arešto orderio išdavimo pateikusia institucija, kad ši pateiktų trūkstamą informaciją per Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros nurodytą terminą. Jeigu Europos arešto orderį išduoti nėra sąlygų arba per nurodytą terminą nėra gaunama trūkstama informacija, prašymas išduoti Europos arešto orderį gražinamas jį pateikusiai institucijai.

Tais atvejais, kai baudžiamoji byla yra perduota teismui nutarties nuorašą paskirti kardomąją priemonę – suėmimą nuo teismo pasislėpusiam kaltinamajam, teismas perduoda Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai. Kartu su nutartimi teismas perduoda ir Europos arešto orderio projektą. Apygardos teisme gautus nurodytus dokumentus nagrinėja apygardos teismo pirmininko ar Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko paskirtas teisėjas, kuris išduoda Europos arešto orderį. Jeigu Europos arešto orderiui išduoti trūksta informacijos, apygardos teismas kreipiasi į dokumentus dėl Europos arešto orderio išdavimo pateikusia institucija arba teritorinę policijos įstaigą ar bausmę vykdančią instituciją, kad šios pateiktų reikiamą informaciją per apygardos teismo nurodytą terminą. Jeigu Europos arešto orderį išduoti nėra sąlygų arba per nurodytą terminą nėra gaunama trūkstama informacija, priimama motyvuota nutartis atsisakyti išduoti Europos arešto orderį ir apie tai informuojama Europos arešto orderio išdavimą

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004-09-02, Nr. 134-4886.

inicijavusi institucija. Europos arešto orderis turi būti išduotas ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo visos Europos arešto orderiui parengti reikalingos informacijos gavimo.

Taigi, nustatyti konkretūs Europos arešto orderio terminai, įpareigojantys vykdyti Europos arešto orderio procedūrą net ir jiems pasibaigus. Taip pat sukurta visoms EAO taikančioms valstybėms narėms bendra forma. Tai dar vienas Europos arešto orderio bruožas suteikiantis pranašumą prieš ekstradiciją, kuri unifikuotos formos neturi. Europos Sąjungos ketinimas buvo įdiegti darbo dokumentą, kurį teisminės institucijos galėtų lengvai užpildyti ir kurį pripažintų vykdančiosios teisminės institucijos. Šia forma siekiama, be kita ko, išvengti ilgai trunkančio ir brangaus vertimo proceso bei sudaryti palankesnes sąlygas naudotis informacija. Pabrėžiama, kad turėtų būti naudojama tik ši forma; jos keisti negalima. Kadangi ši forma iš esmės yra vienintelis pagrindas areštuoti ir vėliau perduoti prašomą perduoti asmenį, ji turėtų būti pildoma ypač atidžiai, kad nereikėtų vėliau prašyti papildomos informacijos¹⁹⁵. Formos aprašymas ir detalūs jos pildymo nurodymai pateikti Europos Sąjungos Tarybos Europos arešto orderio išdavimo europiniame vadove. Supaprastinta Europos arešto orderio procedūra greitai, efektyviai bei žymiai dažniau taikoma tarp valstybių narių Europos Sąjungos erdvėje.

4.3. Suteikiamos garantijos pagal Europos arešto orderį

Šiame skyriuje bus analizuojamos Išduodančiosios valstybės narės suteikiamos garantijos ypatingais atvejais pagal Europos arešto orderį, kurios įtvirtintos LR BK 9¹ straipsnio 5, 6, ir 7 dalyse - asmens neišdavimas pagal Europos arešto orderį dėl teismo sprendimo, priimto *in absentia*, vykdymo; nuosprendžio peržiūrėjimas grėšiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei ir piliečio/rezidento grąžinimas laisvės atėmimo bausmės vykdymui. Šios garantijos įtvirtintos BK įgyvendinant 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR) 5 straipsnį, kuriame numatytos dvi, jau minėtos, garantijos: pirmoji susijusi su nuosprendžio peržiūrėjimu grėšiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei ir antroji – su piliečio/rezidento grąžinimu laisvės atėmimo bausmės vykdymui. Anksčiau šiame straipsnyje buvo numatyta ir dar viena svarbi garantija susijusi su sprendimu, priimtu po teismo nagrinėjimo asmeniui nedalyvaujant, tačiau šiam klausimui reguliuoti buvo priimtas 2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatinis sprendimas iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR,

¹⁹⁵ Europos Sąjungos Tarybos Europos arešto orderio išdavimo europinio vadovo patikslinta redakcija. Briuselis: 2010, Nr. 17195/1/10 REV, p. 11.

2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime (2009/299/TVR)¹⁹⁶ (toliau – Pamatinis sprendimas), pagal kurį 2002 metų Pagrindų sprendimas pakeičiamas šią garantiją įtvirtinant 4a straipsnyje ir panaikinant 5 straipsnio 1 dalį. Kaip buvo minėta anksčiau, šios trys garantijos svarbios įgyvendinant valstybių diskrecines teises tam tikrais atvejais apribojant abipusio pripažinimo principą, užtikrinant proporcingumo principą ir suteikiant papildomų garantijų asmenų teisėms vykdant Europos arešto orderį.

4.3.1. Asmens neišdavimas pagal Europos arešto orderį dėl teismo sprendimo, priimto *in absentia*, vykdymo

LR BK 9¹ straipsnio 5 dalyje, numatyta taisyklė, kad „jeigu Europos arešto orderis išduotas dėl Lietuvos Respublikos piliečiui ar užsieniečiui paskirtos su laisvės atėmimu susijusios bausmės vykdymo, o jis asmeniškai nedalyvavo nagrinėjant bylą teisme ir buvo priimtas sprendimas paskirti su laisvės atėmimu susijusią bausmę, Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis gali būti neperduodamas“. Šiai taisyklei numatytos keturios išimtys, kai Europos arešto orderyje nurodyta, kad pagal Europos arešto orderį išdavusios Europos Sąjungos valstybės narės nacionalinės teisės aktuose nustatytus proceso reikalavimus yra tam tikros sąlygos: „1) asmeniui laiku buvo asmeniškai įteiktas teismo šaukimas arba asmuo kitomis priemonėmis gavo oficialią informaciją apie numatytą bylos nagrinėjimo teisme laiką ir vietą tokiu būdu, kad akivaizdu, jog jis žinojo apie numatytą bylos nagrinėjimą teisme, taip pat asmuo buvo informuotas, kad sprendimas gali būti priimtas, nors jis neatvyks į bylos nagrinėjimą teisme; 2) asmuo, žinodamas apie numatomą bylos nagrinėjimą teisme, įgaliojo savo pasirinktą ar valstybės paskirtą gynėją jį ginti bylos nagrinėjimo teisme metu ir tas gynėjas iš tiesų šį asmenį gynė bylos nagrinėjimo teisme metu; 3) asmeniui įteikus sprendimą ir jį aiškiai informavus apie teisę į bylos persvarstymą arba teisę paduoti apeliacinį skundą, kuriuos nagrinėjant šis asmuo turi teisę dalyvauti ir kurie suteikia galimybę bylą, įskaitant naujus įrodymus, pakartotinai nagrinėti iš esmės, o po šio proceso pirminis sprendimas gali būti panaikintas, asmuo aiškiai nurodė, kad jis neginčija sprendimo, arba per nustatytą laikotarpį nepareikalavo persvarstyti bylą ar

¹⁹⁶ 2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatinis sprendimas iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime (2009/299/TVR).

nepadavė apeliacinio skundo; 4) tuo atveju, kai sprendimas asmeniui nebuvo asmeniškai įteiktas, tačiau Europos arešto orderyje patvirtinama, kad po asmens perdavimo šis sprendimas bus nedelsiant asmeniškai įteiktas ir šis asmuo bus aiškiai informuotas apie teisę į bylos persvarstymą arba teisę paduoti apeliacinį skundą, kuriuos nagrinėjant šis asmuo turės teisę dalyvauti ir kurie suteikia galimybę bylą, įskaitant naujus įrodymus, pakartotinai nagrinėti iš esmės, o po šio proceso pirminis sprendimas galės būti panaikintas, taip pat kad asmuo bus informuotas apie laikotarpį, per kurį jis turi reikalauti persvarstyti bylą arba paduoti apeliacinį skundą, kaip nurodyta Europos arešto orderyje¹⁹⁷. Kaip pavyzdį galima paminėti Vilniaus apygardos teismo nutartis dėl asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį, kurioje teismas pasisakė, kad „Kadangi šis Europos arešto orderis išduotas dėl Lietuvos Respublikos piliečiui paskirtos su laisvės atėmimu susijusios bausmės vykdymo, o ši bausmė buvo paskirta jam nedalyvaujant, Europos arešto orderio (d) punkte yra nurodytos Belgijos Karalystės BK numatytos teisinės garantijos, kurios užtikrina, kad suimtojo prašymu byla Belgijos Karalystėje bus peržiūrėta (išnagrinėta) ir nuosprendis priimtas jam dalyvaujant“¹⁹⁸.

Atkreiptinas dėmesys, kad LR BK aukščiau minėta taisyklė įtvirtinta siauresne apimtimi nei ji pateikta Pamatiniame sprendime, kurio 2 straipsnio 1 dalyje skelbiama, kad „Vykančioji teisminė institucija taip pat gali atsisakyti vykdyti Europos arešto orderį, išduotą siekiant vykdyti laisvės atėmimo bausmę arba *nutartį paskirti suėmimą*, jeigu asmuo asmeniškai nedalyvavo teisminiame nagrinėjime, po kurio buvo priimtas tas sprendimas <...>“¹⁹⁹. Taigi, pagal Pamatinį sprendimą, galima atsisakyti vykdyti Europos arešto orderį, išduotą ir dėl nutarties paskirti suėmimą vykdymo, jei asmuo asmeniškai nedalyvavo teisminiame nagrinėjime. Tuo tarpu, LR BK straipsnyje, įtvirtinančiame analizuojamą garantiją, apie taikymą nutartims paskirti suėmimą nieko nekalbama.

2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatinis sprendimas nustato bendras taisykles, reglamentuojančias vienoje valstybėje narėje (sprendimą priėmusioje valstybėje narėje) priimtų teismo sprendimų, kurie buvo priimti suinteresuotam asmeniui nedalyvaujant, pripažinimą ir (arba) vykdymą kitoje valstybėje narėje (vykdančiojoje valstybėje narėje). Visų pirma, juo siekiama stiprinti asmenų, dėl kurių pradėtos baudžiamosios bylos, procesines teises, palengvinti teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose ir pagerinti valstybių narių teismo sprendimų tarpusavio pripažinimą. Antra, nustatyti aiškius

¹⁹⁷ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

¹⁹⁸ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 1E-11-648/2011.

¹⁹⁹ 2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatinis sprendimas iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime (2009/299/TVR), 2 str. 1 dalis.

ir bendrus sprendimų, priimtų po teismo nagrinėjimo, kuriame atitinkamas asmuo asmeniškai nedalyvavo, nepripažinimo pagrindus. Tai yra, tokius bendrus pagrindus, sudarančius vykdančiajai institucijai galimybę vykdyti sprendimą nepaisant to, kad asmuo nedalyvavo teisminiame nagrinėjime, visapusiškai gerbiant asmens teisę į gynybą. Kaip aiškina Europos žmogaus teisių teismas, kaltinamojo teisė asmeniškai dalyvauti teisminiame nagrinėjime yra teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, kuri numatyta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje, dalis²⁰⁰. Todėl šis Pamatinis sprendimas svarbus tiek įtvirtinant taisyklę, kuri užtikrintų asmens teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, tiek numatant pakankamus ir pagrįstus šios taisyklės išimties pagrindus.

ETT *Melloni* byloje buvo pateiktas svarbus klausimas, „ar Pagrindų sprendimo 2002/584 4a straipsnio 1 dalis atitinka reikalavimus, kylančius iš teisės į veiksmingą teisminę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, numatytos Chartijos 47 straipsnyje, bei iš šios Chartijos 48 straipsnio 2 dalyje garantuojamos teisės į gynybą. Teismas pabrėžė, kad dėl Chartijos 47 straipsnyje numatytos teisės į veiksmingą teisminę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą bei Chartijos 48 straipsnio 2 dalyje garantuojamos teisės į gynybą apimties reikia paaiškinti, kad nors kaltinamojo teisė asmeniškai dalyvauti teisminiame nagrinėjime yra esminis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą elementas, ši teisė nėra absoliuti. Kaltinamasis gali savo valia tiesiogiai arba netiesiogiai jos atsisakyti su sąlyga, kad atsisakymas būtų nustatytas aiškiai ir jam turi būti taikomos bent jau minimalios tokio atsisakymo svarbą atitinkančios garantijos, taip pat atsisakymas neturi pažeisti jokio svarbaus viešojo intereso. Konkrečiai kalbant, net jeigu pats kaltinamasis asmeniškai nedalyvavo teisminiame nagrinėjime, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą nėra pažeista, jei jis buvo informuotas apie teismo nagrinėjimo datą ir vietą ar asmenį gynė advokatas, kuriam jis šiuo atžvilgiu suteikė įgaliojimus. Atsižvelgiant į tai, teismas konstatavo, kad Pagrindų sprendimo 2002/584 4a straipsnio 1 dalimi nepažeista nei teisė į veiksmingą teisminę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, nei teisė į gynybą, kurios užtikrinamos atitinkamai Chartijos 47 straipsnyje ir 48 straipsnio 2 dalyje“²⁰¹.

2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatiniame sprendime pabrėžiama, kad asmuo žinotų apie teisminį nagrinėjimą, turėtų užtikrinti kiekviena valstybė narė pagal savo

²⁰⁰ 2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatinis sprendimas iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime (2009/299/TVR), par. 1, 4; 1 str. 1, 3 dalys.

²⁰¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2013 m. vasario 26 d. sprendimas *Stefano Melloni C-399/11*, EU:C:2013:107, par. 47, 49, 53.

nacionalinę teisę. Be to, generalinis advokatas Michal Bobek ETT *Pawel Dworzecki* byloje, pateikė išvadą, kurioje teigiama, kad „<...> išimtys, <...>, – tai savarankiškos garantijos, reiškiančios minimalius reikalavimus pagal Sąjungos teisę, kurių laikymąsi kontroliuoja vykdančiosios institucijos. Tai pagrįsdamas tuo, kad „aplinkybė, jog išduodančioji institucija turi nurodyti faktines aplinkybes, patvirtina, kad vykdančiajai institucijai tenka kontrolės ar tikrinimo pareiga. Taigi Europos arešto orderyje pateikta informacija, susijusi su tuo, kaip buvo informuotas suinteresuotasis asmuo, leidžia vykdančiajai institucijai įgyvendinti savo prerogatyvas atsisakymo vykdyti srityje, atliekant nepriklausomą tyrimą, susijusį su Pamatinio sprendimo 4a straipsnio 1 dalyje įtvirtintų garantijų paisymu. Ši vykdančiosios institucijos atliekama nepriklausoma kontrolė turi būti užtikrinama atsižvelgiant į savarankišką aiškių ir bendrų garantijų, nustatytų kaip minėtame 4a straipsnyje nurodyto neprivalomojo nepripažinimo pagrindo išimtys, turinį. Pabrėžtina, kad vykdančiosios institucijos atliekama nepriklausoma kontrolė apsiriboja išduodančiosios institucijos nurodytų faktinių aplinkybių teisinio kvalifikavimo patikrinimu. Tai nereiškia, kad vykdančioji institucija gali ginčyti išduodančiosios institucijos nustatytas faktines aplinkybes. Iš tikrųjų pagal tarpusavio pasitikėjimo principą – ir pagal proceso ekonomijos principą – vykdančioji institucija privalo remtis išduodančiosios institucijos nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis“²⁰².

Atsižvelgiant į negausią tiek Europos Teisingumo Teismo, tiek Lietuvos teismų praktiką šios garantijos klausimu, galima daryti išvadą, kad arba valstybėse retai taikoma ši garantija, arba ji aiški ir nekelianti valstybėms didesnių ar mažesnių jos taikymo problemų. Asmens neišdavimas pagal Europos arešto orderį dėl teismo sprendimo, priimto *in absentia*, vykdymo taisyklė užtikrina teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ir vis dėlto, nesant šiai teisei absoliučia, laikoma, kad taisyklės išimčių nustatymas yra pagrįstas. Tinkamas išimčių turinio taikymas priskirtas valstybių narių nacionalinei teisei. Vis dėlto, palikta galimybė Europos arešto orderį vykdančiajai institucijai atlikti išduodančiosios institucijos nurodytų faktinių aplinkybių teisinio kvalifikavimo patikrinimą, nepažeidžiant tarpusavio pasitikėjimo principo.

²⁰² Generalinio advokato Michal Bobek išvada, pateikta 2016 m. gegužės 11 d. byloje *Pawel Dworzecki C-108/16 PPU*, EU:C:2016:333, par. 29, 30, 32.

4.3.2. Nuosprendžio peržiūrėjimas gręšiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei

Dar viena svarbi garantija įtvirtinta 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų 5 straipsnio 2 dalyje „jei už nusikalstamą veiką, dėl kurios yra išduotas Europos arešto orderis, baudžiama laisvės atėmimu iki gyvos galvos arba įkalinimu iki gyvos galvos, minėto arešto orderio vykdymui gali būti taikomas reikalavimas, kad išduodančioji valstybė narė savo teisės sistemoje turėtų nuostatas dėl skirtos bausmės ar kitokios priemonės persvarstymo gavus tokį prašymą arba ne vėliau kaip po 20 metų arba turėtų nuostatas dėl malonės suteikimo, kurio asmuo turi teisę prašyti pagal išduodančiosios valstybės narės teisę arba praktiką, siekdamas, kad tokia bausmė arba priemonė nebūtų vykdoma“²⁰³. Lietuva šį reikalavimą įgyvendino LR BK 9¹ straipsnio 6 dalyje numatant, kad „jeigu Europos arešto orderis išduotas dėl nusikalstamos veikos, už kurią Europos arešto orderį išdavusios valstybės įstatymai numato laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis perduodamas su sąlyga, kad Europos arešto orderį išdavusios valstybės įstatymai numato galimybę nuteistajam ne vėliau kaip atlikus dvidešimt metų laisvės atėmimo bausmės kreiptis dėl atleidimo nuo bausmės ar jos sušvelninimo“²⁰⁴. „Asmuo šiuo atveju turi būti perduodamas tik tada, kai orderį išdavusios valstybės įstatymai numato ne tik prašymo pateikimo, bet ir jo patenkinimo galimybę. Ši nuostata turi būti aiškinama kaip duodanti nuorodą į Europos orderį išdavusios valstybės teismo ar kitos atitinkamus įgaliojimus turinčios institucijos teisę atleisti nuo bausmės ar ją sušvelninti“²⁰⁵.

Lietuva įtvirtindama garantiją, jog asmeniui, gresiančiam laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei, po dvidešimt metų bausmės atlikimo ši būtų peržiūrėta, tokio instituto Lietuvoje nenumato. G. Švedo įsitikinimu, dabartinėje bausmių sistemoje Lietuvoje esama vidinio prieštaravimo. Viena vertus, praktiškai nėra numatyta galimybė nuteistajam laisvės atėmimu iki gyvos galvos kada nors išeiti už kalėjimo sienų, kita vertus, jam taikomos visos tos pačios, kaip ir kitiems kaliniams, pataisos priemonės, kurių tikslas padėti žmogui keistis tiek, kad jis galėtų integruotis į gyvenimą laisvėje. Taip pat, pasak G. Švedo, telieka apgailestauti, kad, nuteistųjų laisvės atėmimu iki gyvos galvos atžvilgiu, Lietuvos bausmių sistema prasilenkia su žmogaus teisių standartais. Jis atkreipė dėmesį į tarptautinės teisės

²⁰³ 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 5 str. 2 d.

²⁰⁴ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

²⁰⁵ ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008, p. 97.

reikalavimus, į tai, kad Romos statute yra numatyta prievolė atlikus 25 metus bausmės, teismui, paskelbusiam įkalinimo iki gyvos galvos nuosprendį, persvarstyti jį ir pakeisti terminuota bausme, atsižvelgiant į nuteistojo elgesį kalėjime ir specialistų rekomendacijas. Jei teismas nusprendžia, kad nėra tikslinga keisti bausmę, jis įpareigotas po kurio laiko vėl ir vėl grįžti prie persvarstymo²⁰⁶.

Paminėtina, kad „2013 m. Europos žmogaus teisių teismas priėmė sprendimą byloje *Vinter ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*, kuris kelia pagrįstų abejonių dėl Lietuvoje galiojančio laisvės atėmimo iki gyvos galvos režimo atitikimo tarptautiniams žmogaus teisių standartams. Teismas nusprendė, jog viso gyvenimo laisvės atėmimo bausmė, be menkiausios galimybės ją peržiūrėti ir sutrumpinti, net atsižvelgiant į reikšmingus nuteistojo asmenybės pasikeitimus ir reabilitacijos siekį, prilygsta nežmoniškam ir žmogaus orumą žeminančiam elgesiui su nuteistuoju. Šis sprendimas nereiškia, kad visi nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos privalo būti paleidžiami, tačiau turi egzistuoti galimybė būti paleistiems, jei pasiekiamas toks reabilitacijos lygis, jog asmenį nebėra tikslinga kalinti. Lietuvos teisinėje sistemoje numatytos galimybės sutrumpinti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę negali būti laikomos bausmės peržiūrėjimu, kaip to reikalauja EŽTT nustatyti standartai“²⁰⁷.

„Lietuvoje nuteistas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme, nebaigti gyvenimo laisvės atėmimo įstaigoje gali tik keletu gailestingumo pagrindų, iš kurių nei vienas tiesiogiai nepriklauso nuo asmens pastangų keistis ir jų sėkmingumo. Asmuo gali būti atleistas nuo tolesnio bausmės atlikimo politiniais gailestingumo pagrindais: grupiniu – Seimui priėmus amnestijos aktą, arba individualiu aktu – Prezidentui suteikus malonę. Europos Tarybos Ministrų komiteto 2003 m. rugsėjo 24 d. priimtoje rekomendacijoje Nr. (2003) 22 valstybėms narėms Dėl lygtinio paleidimo (parolio) teigiama, kad įstatymai lygtinį paleidimą turėtų leisti taikyti visiems laisvės atėmimo bausme nuteistiems asmenims, taip pat atliekantiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę. Pabrėžiama, kad sprendimas dėl lygtinio paleidimo turėtų būti daromas užtikrinant nuteistojo teisę dalyvauti nagrinėjant jo klausimą ir būti išklaustam, taip pat turi būti garantuojama galimybė skusti šį sprendimą aukštesnei nepriklausomai ir nešališkai institucijai. Vadinasi,

²⁰⁶ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamojo kodekso nuostatos dėl įkalinimo iki gyvos galvos turi būti peržiūretos*. Straipsnis iš interneto dienraščio Bernardinai.lt, 2011. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-22-gintaras-svedas-baudziamojo-kodekso-nuostatos-del-ikalinimo-iki-gyvos-galvos-turi-buti-perziuretos/63167>>.

²⁰⁷ Kankinimo, nežmoniško ir žeminančio elgesio draudimas: laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Iš: Žmogaus teisių apžvalga: 2013—2014. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2014. Prieiga per internetą: <<http://pasidomek.lt/lt/iii-laisves-atemimas-iki-gyvos-galvos->>.

atleidimo nuo bausmės klausimo sprendimo politinio pobūdžio procedūra (amnestijos ar malonės tvarka) nėra pakankama“²⁰⁸.

Literatūroje autoriai rekomenduoja siekiant, kad Lietuvos baudžiamieji įstatymai atitiktų konstitucinius principus, tarptautinius standartus ir būtų nuoseklūs, pirmiausia atsisakyti Baudžiamojo kodekso 77 str. 3 dalyje ir Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnyje numatytų kategoriškų apribojimų taikyti lygtinį atleidimą nuo bausmės ar lygtinį paleidimą iš laisvės atėmimo įstaigos²⁰⁹. Tiesa, aukščiau minėtas Baudžiamojo kodekso 77 straipsnis šiuo metu netekęs galios, tačiau jokio aiškumo nagrinėjamu klausimu, nėra įvesta. Pasak G. Švedo būtina numatyti, po kiek metų gali būti persvarstomas nuosprendis ir kas kiek laiko turi vykti tolesni persvarstymai, jei nuosprendis lieka nepakeistas. Taip pat turi būti numatyta ilgiausias laikas, kurį žmogus gali praleisti kalėjime²¹⁰. Todėl LR BK 9¹ straipsnio 6 dalyje įtvirtinta garantija taikoma Lietuvos Respublikos piliečiams ar užsieniečiams, kuriuos prašoma išduoti pagal EAO už nusikaltimus, už kuriuos prašančiojoje valstybėje numatyta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė. Tačiau visiškai kitokia situacija asmenų, kurie atlieka laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę Lietuvoje (tame tarpe ir asmenys, kurie perduoti Lietuvai pagal EAO). Šiuo atveju nėra numatytos galimybės nuteistajam laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme atlikus ne mažiau nei dvidešimt metų bausmės kreiptis dėl atleidimo nuo bausmės ar jos sušvelninimo.

Bausmės peržiūrėjimas gręšiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei – svarbi garantija užtikrinanti žmogaus teises ir draudžianti nežmonišką ir žmogaus orumą žeminantį elgesį su nuteistuoju. Vis dėlto, pagal Lietuvos dabartinės situacijos analizę galime išvelgti nelygybę asmenų, nuteistų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme, nes nuteistiesiems, kurie išduodami pagal EAO, užtikrinama galimybė kreiptis dėl atleidimo nuo bausmės ar jos sušvelninimo, tuo tarpu asmenims, kalintiems Lietuvoje, tokia galimybė nenumatyta. Tad akivaizdu, kad pirmuoju atveju nuteistų asmenų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme padėtis palankesnė, nei antruoju atveju. Todėl svarbu numatyti galimybę kreiptis dėl atleidimo nuo bausmės ar jos sušvelninimo nuteistiesiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme asmenims Lietuvoje, taip suteikiant vienodai

²⁰⁸ OBOLEVIČIŪTĖ, Neringa. Ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme nuteistiesiems asmenims turi būti numatyta įstatyminė galimybė taikyti lygtinį paleidimą?: magistro baigiamasis darbas. Socialiniai mokslai, teisė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011.

²⁰⁹ BIKELIS, Skirmantas; SAKALAUSKAS, Gintautas. Laisvės atėmimo iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. Vilnius: Teisės problemos. 2008. Nr. 4 (62), p. 59.

²¹⁰ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamojo kodekso nuostatos dėl įkalinimo iki gyvos galvos turi būti peržiūretos*. Straipsnis iš interneto dienraščio Bernardinai.lt, 2011. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-22-gintaras-svedas-baudziamojo-kodekso-nuostatos-del-ikalinimo-iki-gyvos-galvos-turi-buti-perziuretos/63167>>.

palankias sąlygas tiek išduodamiems pagal EAO asmenims, tiek atliekantiems bausmę Lietuvoje.

4.3.3. Piliečio/rezidento grąžinimas laisvės atėmimo bausmės vykdymui

LR BK 9¹ straipsnio 7 dalyje įtvirtinta garantija, kad „jeigu Europos arešto orderis išduotas baudžiamojo persekiojimo tikslais, Lietuvos Respublikos pilietis ar nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenantis asmuo gali būti perduodamas su sąlyga, kad asmuo, dėl kurio Europos arešto orderį išdavusi valstybė priėmė nuosprendį, bus grąžintas į Lietuvos Respubliką atlikti jam paskirtą su laisvės atėmimu susijusią bausmę, jeigu to prašytų perduotasis asmuo arba to pareikalautų Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. Ši sąlyga netaikoma, jeigu iš anksto nustatomas vienas ar daugiau Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ nurodytų pagrindų, dėl kurių Lietuvos Respublika galėtų atsisakyti perimti paskirtos su laisvės atėmimu susijusios bausmės vykdymą“²¹¹. Ši nuostata buvo įtvirtinta įgyvendinant 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų 5 straipsnio 3 dalį²¹². Šiuo atveju nereikalaujama, kad orderį išdavusi valstybė pateiktų garantijas, jog nustatytos sąlygos grąžinti asmenį bus laikomasi, nes tokia, asmenį perėmusios valstybės pareiga įtvirtinta minėtame Pagrindų sprendime²¹³.

Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ 8 straipsnyje numatyti atsisakymo pripažinti sprendimą dėl laisvės atėmimo bausmės pagrindai, kurie panašūs į Europos arešto orderio neišdavimo pagrindus, pavyzdžiui, sprendimo dėl laisvės atėmimo bausmės vykdymas pažeistų pagrindines žmogaus teises ir (ar) laisves; sprendimas dėl laisvės atėmimo bausmės priimtas dėl nusikalstamos veikos, kuri pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą nėra laikoma nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu; sprendimo dėl laisvės atėmimo bausmės pripažinimas ir vykdymas pažeistų *ne bis in idem* principą ir kiti. Taip pat įtvirtinama nuostata, kad 8 straipsnio 1 dalyje numatytais atvejais teismas, pasikonsultavęs su kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentinga institucija, vietoj sprendimo atsisakyti pripažinti sprendimą dėl laisvės

²¹¹ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

²¹² 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), 5 str. 3 d.

²¹³ ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 85.

atėmimo bausmės, esant galimybei ir kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos institucijos sutikimui, gali nuspręsti iš dalies pripažinti sprendimą dėl laisvės atėmimo bausmės. Šiuo atveju teismas privalo užtikrinti, kad dėl iš dalies pripažinto sprendimo dėl laisvės atėmimo bausmės nepailgėtų bausmės ar kitos priemonės trukmė arba kitaip nebūtų nepagrįstai apsunkinta nuteistojo teisinė padėtis²¹⁴.

Sprendimas dėl laisvės atėmimo bausmės gali būti pripažįstamas ir vykdomas Lietuvos Respublikoje tik esant kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos institucijos kreipimuisi. Nuteistojo ar jo šeimos nario arba jo gynėjo prašymu Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija gali kreiptis į kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingą instituciją, siūlydama sprendimą dėl laisvės atėmimo bausmės perduoti vykdyti Lietuvos Respublikai, jeigu tai sudarytų palankesnes sąlygas nuteistojo socialinei reabilitacijai. Sprendžiant, ar sprendimo dėl laisvės atėmimo bausmės vykdymas Lietuvos Respublikoje sudarytų palankesnes sąlygas nuteistojo socialinei reabilitacijai, su kita Europos Sąjungos valstybe nare gali būti konsultuojamasi. Taip pat neribojama nuteistojo ar jo šeimos nario arba jo gynėjo teisė tiesiogiai kreiptis į kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingą instituciją su prašymu inicijuoti sprendimo dėl laisvės atėmimo bausmės perdavimą vykdyti Lietuvos Respublikai²¹⁵. Vilniaus apygardos teismas nutartyje dėl asmens išdavimo pagal EAO taip pat pabrėžė, kad „kaltinamasis perduodamas su sąlyga, jog jis, priėmus nuosprendį, bus grąžintas į Lietuvos Respubliką atlikti jam paskirtą su laisvės atėmimu susijusią bausmę, jeigu to prašytų jis pats arba to pareikalautų Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra“²¹⁶.

Vilniaus apygardos teismas, nusprendęs Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 9¹ straipsnio 4 dalies 3 punkte nurodytu pagrindu atsisakyti perduoti Lietuvos Respublikos pilietį arba nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenantį asmenį Europos arešto orderį išdavusiai Europos Sąjungos valstybei narei ir Lietuvos Respublikai perimti šios bausmės vykdymą, nutartimi suderina sprendimu dėl laisvės atėmimo bausmės paskirtą bausmę su Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose nustatytais reikalavimais. Šiuo atveju sprendimą dėl laisvės atėmimo bausmės pripažįsta nuteistojo gyvenamosios vietos arba, kai gyvenamosios vietos neįmanoma nustatyti, Vilniaus miesto apylinkės teismas, gavęs Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos persiūtą kitos Europos Sąjungos valstybės narės priimtą sprendimą dėl laisvės atėmimo bausmės ir liudijimą. Teismas, priimdamas nutartį, nesprensdžia, ar yra atsisakymo pripažinti sprendimą dėl laisvės

²¹⁴ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ // Teisės aktų registras, 2014-11-21, Nr. 17299, 8 str.

²¹⁵ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ // Teisės aktų registras, 2014-11-21, Nr. 17299, 5 str.

²¹⁶ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 1E-15-312/2011.

atėmimo bausmės Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ numatyti pagrindai²¹⁷.

Pažymėtina, kad ETT *I.B.* byloje pasisakė, kad tam pačiam asmeniui gali būti taikomos kelios, 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendime 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų numatytos garantijos. Byloje konkrečiai nagrinėti atvejai dėl asmens neišdavimo pagal Europos arešto orderį *in absentia* pagrindu ir piliečio grąžinimo laisvės atėmimo bausmės atlikimui. Dėl pastarosios nuostatos teismas pabrėžė, kad „iš tikrųjų pagrindų sprendimo sistema, apie kurią galima spręsti iš šio sprendimo straipsnių nuostatų, palieka valstybėms narėms galimybę konkrečiais atvejais leisti kompetentingoms teisminėms institucijoms nuspręsti, kad skirta bausmė turi būti vykdoma išduodančiosios valstybės narės teritorijoje. Tuo siekiama suteikti ypatingą reikšmę galimybei padidinti prašomo perduoti asmens galimybes socialiai reintegruoti atlikus skirtą bausmę“²¹⁸. Taigi akcentuojamas siekis kuo efektyviau užtikrinti asmens procesines teises ir išlaikyti aukštą pagarbos lygį visuotinai pripažįstamoms žmogaus teisėms ir laisvėms.

Piliečio/rezidento grąžinimas laisvės atėmimo bausmės vykdymui esant perduodamo asmens prašymui arba LR Generalinės prokuratūros reikalavimui įpareigoja asmenį perėmusią valstybę įvykdyti šią garantiją. Vis dėlto, tam tikrais atvejais ši garantija negali būti pritaikoma, jei nustatomi atsisakymo perimti paskirtos su laisvės atėmimu susijusios bausmės vykdymą pagrindai, tačiau net ir esant šiems pagrindams teismas gali iš dalies pripažinti sprendimą ir užtikrinti, kad dėl tos dalies pripažinto sprendimo nuteistojo teisinė padėtis nepablogėtų.

²¹⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ // Teisės aktų registras, 2014-11-21, Nr. 17299, 17 str.

²¹⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ketvirtoji kolegija). 2010 m. spalio 21 d. sprendimas *I.B. C-306/09*, EU:C:2010:626, par. 51, 52.

IŠVADOS

1. Ekstradiciją ir Europos arešto orderį vienija šių institutų esmė – asmens, padariusio nusikalstamą veiką, perdavimas baudžiamajam persekiojimui prašančiajai valstybei.
2. Europos arešto orderyje įtvirtintas visiškai naujas principas – abipusis pripažinimas, reiškiantis valstybių narių aukštą tarpusavio pasitikėjimo lygį, tačiau tam tikrais atvejais keliantį žmogaus teisių pažeidimo grėsmę, todėl LR BPK 69¹ straipsnio 3 dalyje įtvirtintas asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį atitikimas proporcingumo ir proceso ekonomiškumo principams. Ekstradicijoje abipusio pripažinimo principas netaikomas.
3. Nusikalstamos veikos padarymo vieta kaip atsisakymo išduoti pagrindas ekstradicijos sutartyse įtvirtinamas griežčiau nei Europos arešto orderyje, bet jo esmė abiejuose institutuose išlaikoma tokia pati – pasilikti teisę traukti baudžiamojon atsakomybėn ir teisti pagal savo nacionalinius įstatymus asmenis padariusius nusikalstamas veikas šios valstybės teritorijoje.
4. *Non bis in idem* principas kaip neišdavimo pagrindas – ekstradicijos ir Europos arešto orderio bendras daugiakomponentis principas. Ekstradicijoje *non bis in idem* principas skirtinga apimtimi įtvirtintas skirtingose tarptautinėse ekstradicijos sutartyse. Europos arešto orderyje neaiškumų kelia *non bis in idem* sampratos „ta pati veika“ ir „galutinis“ elementų nevienodas supratimas ir interpretavimas.
5. Ekstradicijoje abipusio veikos baudžiamumo principas taikomas besąlygiškai, tuo tarpu Europos arešto orderyje šio principo tikrinimo buvo atsisakyta 32 veikų atveju.
6. Savo šalies piliečių perdavimas taikomas Europos arešto orderyje taip sudarant sąlygas asmens baudžiamumui užtikrinti. Ekstradicijoje įtvirtinta piliečių neperdavimo taisyklė ir piliečiai paprastai neperduodami.
7. Ekstradicijoje atsisakymas išduoti dėl politinio pobūdžio nusikaltimo įtvirtintas kaip asmens neišdavimo pagrindas. Europos arešto orderyje toks atsisakymas išduoti neįtvirtintas ir tai vertintina teigiamai. Vis dėlto, jei prašomam išduoti asmeniui grėstų nepagrįstas persekiojimas ar jo teisių varžymas, jis galėtų būti apsaugomas, neišduodant jį remiantis kitais Europos arešto orderyje numatytais neišdavimo pagrindais.
8. Ekstradicijos ir Europos arešto orderio institutuose galime įžvelgti procedūrinius skirtumus. Skiriasi šių procedūrų taikymo subjektai – ekstradicijoje dalyvauja valstybės per tam tikras savo centrines valstybines institucijas, o Europos arešto

orderyje – dalyvauja Europos Sąjungos valstybės narės per kompetentingas teismines institucijas.

9. Europos arešto orderio procedūra, nustatčius konkrečius terminus ir bendrą Europos arešto orderio formą, lyginant su ekstradicijos procedūra, gerokai sutrumpėjo, tapo patogus ir greitai vykdomas. Vis dėl to greitumas ir patogumas turėtų būti vertinami atsargiai, kiekvienu atveju atsižvelgiant į proporcingumo principą.
10. Viena iš Europos arešto orderyje numatytų garantijų - asmens neišdavimas pagal Europos arešto orderį dėl teismo sprendimo, priimto *in absentia*, vykdymo. LR BK 9¹ straipsnio 5 dalyje ši garantija įtvirtinta siauresne apimtimi nei 2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatinio sprendimo (2009/299/TVR) 2 straipsnio 1 dalyje, t.y. neįtrauktas atsisakymas vykdyti Europos arešto orderį išduotą siekiant vykdyti nutartį paskirti suėmimą.
11. LR BK 9¹ straipsnio 6 dalyje nuosprendžio peržiūrėjimo garantija gręšiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei įtvirtinta tik asmenims, kuriuos prašoma išduoti pagal Europos arešto orderį. Lietuvoje atliekantiems laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę asmenims bausmės peržiūrėjimo institutas nenumatytas. Manytina, jog būtina sudaryti vienodai palankias sąlygas tiek asmenims išduodamiems pagal Europos arešto orderį, tiek laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę atliekantiems Lietuvoje.
12. Europos arešto orderyje numatytos garantijos – piliečio/rezidento grąžinimo laisvės atėmimo bausmės vykdymui į Lietuvos Respubliką svarbiausias įgyvendinimo elementas yra kaltinamojo arba LR Generalinės prokuratūros prašymas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Lietuvos Respublikos nacionaliniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios, 2000-05-24, Nr. 42-1192.
5. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004-09-02, Nr. 134-4886.
6. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ // Teisės aktų registras, 2014-11-21, Nr. 17299.

Tarptautinės teisės aktai:

1. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas, priimtas 1966 m. gruodžio 19 d. JT // Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288.
2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 7, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11, 1984 m. lapkričio 22 d., Strasbūras // Valstybės žinios, 2011-12-22, Nr. 156-7394.
3. Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 2005, Nr. 7-189.
4. Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 2002, Nr. 75-3217.
5. Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1997-11-07, Nr. 101-2552.

6. Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1998-06-03, Nr. 51-1399.
7. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1994-11-25, Nr. 91-1767.
8. Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1995-03-03, Nr. 19-440.
9. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1994-02-23, Nr. 14-234.
10. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės žinios, 1994-04-15, Nr. 28-492.
11. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1994-06-08, Nr. 43-779.
12. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl ekstradicijos // Valstybės žinios, 2002, Nr. 115-5134.
13. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios, 1995-02-10, Nr. 13-296.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios, 2002-02-13, Nr. 15-559

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2012-10-26, Nr. C 326/391.
2. Europos Konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės žinios, 1995-04-26, Nr. 34-819.
3. Konvencija dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. // Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2000-9-22, Nr. L 239/19.
4. 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR).
5. 2009 m. vasario 26 d. Tarybos Pamatinis sprendimas iš dalies keičiantis Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir

2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisiniame nagrinėjime (2009/299/TVR).

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, Armanas; *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
2. Advokatų kontoros JUREX naujienos: JUREX laimėjo bylą dėl Kazachstano piliečio S. Šalabajevo ekstradicijos, 2016-07-29. Prieiga per internetą: <http://www.jurex.lt/jurex-laimejo-byla-del-kazachstano-piliecio-s-salabajevo-ekstradicijos/>.
3. AŽUBALYTĖ, Rima; VOZBUTAITĖ, Karolina. Baudžiamojo proceso europietizacija: kai kurie konstituciniai ir procesiniai Europos arešto orderio reglamentavimo ir taikymo aspektai. Iš: *Baudžiamojo proceso tarptautiškumas: patirtis ir iššūkiai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
4. BIKELIS, Skirmantas; SAKALAUŠKAS, Gintautas. *Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai*. Vilnius: Teisės problemos. 2008. Nr. 4 (62).
5. ČEPAS, Algimantas. *Abipusis veikos baudžiamumas kaip ekstradicijos leistinumų sąlyga*. Vilnius: Teisė, 2001.
6. ČEPAS, Algimantas. *Ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklė ir jos alternatyvos*. Vilnius: Teisė, 2003, Nr. 48.
7. ČEPAS, Algimantas. *Ekstradicijos teorinės ir praktinės problemos*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2002.
8. ČEPAS, Algimantas. *Non bis in idem taisyklė kaip ekstradicijos leistinumų sąlyga*. Vilnius: Teisė, 2002.
9. ČEPAS, Algimantas; ŠVEDAS, Gintaras. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose: asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (Ekstradicija, perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį)*. Vilnius, 2008.
10. ČEPAS, Algimantas; ŽILINSKAS, Justinas. *Piliečių ekstradicijos nevykdymo taisyklė, galimybės jos atsisakyti ir ją modifikuoti*. Vilnius: Teisė, 2003, Nr. 46.
11. GRUODYTĖ, Edita. Teisingumas baudžiamajame procese Europos Teisingumo Teismo akimis: atskiri non bis in idem principo aspektai. Iš *Baudžiamasis*

- procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* : recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2014.
12. Kankinimo, nežmoniško ir žeminančio elgesio draudimas: laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Iš: *Žmogaus teisių apžvalga: 2013—2014*. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2014. Prieiga per internetą: <<http://pasidomek.lt/lt/iii-laisves-atemimas-iki-gyvos-galvos>>.
 13. Lietuvos apeliacinio teismo naujienos: Apeliacinis teismas: S. Šalabajevas pagrįstai neišduodamas kitoms valstybėms, 2016-07-29. Prieiga per internetą: <<http://www.apeliacinis.lt/lt/naujienos/apeliacinis-teismas-s.-5sfb.html>>.
 14. NAMAVIČIUS, Justas. Baudžiamojo įstatymo galiojimas erdvėje. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius : Registrų centras, 2014.
 15. NEVERA, Andrius. Galimybės tobulinti tarptautinio teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose pagrindus Lietuvos teisėje. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*: Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakultetas, 2016.
 16. NEVERA, Andrius. *Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
 17. NEVERA, Andrius; MELNIČENKO, Svetlana. *Non bis in idem principas Europos Sąjungos baudžiamojoje teisėje (I)*. Vilnius: Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr.4(4).
 18. OBOLEVIČIŪTĖ, Neringa. *Ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė nuteistiems asmenims turi būti numatyta įstatyminė galimybė taikyti lygtinį paleidimą?*: magistro baigiamasis darbas. Socialiniai mokslai, teisė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011.
 19. RIMŠELIS, Ernestas; DEŠRIŪTĖ, Justina. Europos arešto orderio proporcingumo testas baudžiamajame procese. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius : Vilniaus universitetas, 2016.
 20. SINKEVIČIUS, Dainius. *Smūgis policijai: už garsaus nusikaltėlio parvežimą į Lietuvą – ypatinga sąskaita*. Straipsnis iš interneto dienraščio Delfi.lt, 2016-10-19. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/smugis-policijai-uz-garsaus-nusikaltelio-parvezima-i-lietuva-ypatinga-saskaita.d?id=72612332>>.

21. ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamojo kodekso nuostatos dėl įkalinimo iki gyvos galvos turi būti peržiūretos*. Straipsnis iš interneto dienraščio Bernardinai.lt, 2011. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-22-gintaras-svedas-baudziamojo-kodekso-nuostatos-del-ikalinimo-iki-gyvos-galvos-turi-buti-perziuretos/63167>>.
22. ŠVEDAS, Gintaras. *Kai kurios asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį baudžiamajam persekiojimui teorinės ir praktinės problemos*. Vilnius: Teisė, 2008, Nr. 66(1).
23. VADAPALAS, Vilenas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius, 2006, p. 356-357.
24. ŽIŽIENĖ, Simona. Abipusio pripažinimo principo Europos Sąjungos baudžiamojoje teisėje prielaidos, įtvirtinimas ir veiksmingumas: Europos arešto orderio atvejis. Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
25. CONWAY Gerard. *Ne Bis in Idem in International Law*. Iš *International Criminal Law Review* 3. Koninklijke Brill, 2003.
26. CORINNE, Gay. *The European Arrest Warrant and its application by the Member States*. The Robert Schuman Foundation, European Issue 16, 2006. Prieiga per internetą: <<http://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0016-the-european-arrest-warrant-and-its-application-by-the-member-states>>.
27. DEEN-RACSMANY, Zsuzsanna; BLEKXTOON, Judge Rob. *The Decline of the Nationality Exception in European Extradition? The Impact of the Regulation of (Non-) Surrender of Nationals and Dual Criminality under the European Arrest Warrant*. Netherlands: European Journal of Crime. Criminal Law and Criminal Justice, 2005, Vol 13/3. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/eccc13&div=23&g_sent=1&collection=journals>.
28. Free Legal Dictionary. *Legal Definitions & Legal Terms Defined*. Prieiga per internetą: <<http://definitions.uslegal.com/d/double-criminality/>>.
29. HERLIN-KARNELL, Ester. *European arrest warrant cases and the principles of non-discrimination and EU citizenship*. The Modern Law Review, 2010 rugsėjis, Nr. Vol. 73, No. 5. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/40865585?seq=1#page_scan_tab_contents>.
30. LENAERTS, Koen. The principal of mutual recognition in the area of freedom, security and justice. Iš *The fourth annual Sir Jeremy Lever lecture*. All Souls College, University of Oxford, 2015.

31. MAKIELA, Magdalena. Basic differences between European arrest warrant and extradition procedures. Iš *Miscellanea Iuris Gentium*. The Yearbook of Jagiellonian University Chair of Public International Law, Krakow, 2007-2008, Vol. X-XI. Prieiga per internetą: <<https://www.adwokat-makiela.pl/artykuly/extradition.pdf>>.
32. NICHOLLS QC, C., et al. *Nicholls, Montgomery, and Knowles on The Law of Extradition and Mutual Assistance*. Trečiasis leidimas. Oxford university press, 2013.
33. STEFANOVSKA, Vesna. *Extradition as a tool for inter cooperation: resolving issues about the obligation to extradite*. Journal of Liberty and International Affairs, 2016, Vol. 2, No. 1.

Teismų praktika:

Europos Sąjungos Teisingumo teismo sprendimai:

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2003 m. vasario 11 d. sprendimas *Hüseyin Gözütok, Klaus Brügge C-187/01 ir C-385/01*, EU:C:2003:87.
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (penktoji kolegija). 2005 m. kovo 10 d. sprendimas *Filomeno Mario Miraglia C-469/03*, EU:C:2005:156.
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2006 m. kovo 9 d. sprendimas *Leopold Henri Van Esbroeck C-436/04*, EU:C:2006:165.
4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija). 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas *Giuseppe Francesco Gasparini ir kt. C-467/04*, EU:C:2006:610.
5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija). 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas *Jean Leon Van Straaten C-150/05*, EU:C:2006:614.
6. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2007 m. gegužės 03 d. sprendimas *Advocaten voor de Wereld VZW C-303/05*, EU:C:2007:261.
7. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2007 m. liepos 18 d. sprendimas *Jürgen Kretzinger C-288/05*, EU:C:2007:441.
8. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (antroji kolegija). 2007 m. liepos 18 d. sprendimas *Norma Kraaijenbrink C-367/05*, EU:C:2007:444.
9. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (trečioji kolegija). 2008 m. gruodžio 01 d. sprendimas *Aleksei Pustovarov C-388/08 PPU*, EU:C:2008:669.
10. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (šeštoji kolegija). 2008 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Vladimir Turanský C-491/07*, EU:C:2008:768.

11. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ketvirtoji kolegija). 2010 m. spalio 21 d. sprendimas *I.B. C-306/09*, EU:C:2010:626.
12. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas *Gaetano Mantello C-261/09*, EU:C:2010:683.
13. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2013 m. vasario 26 d. sprendimas *Stefano Melloni C-399/11*, EU:C:2013:107.
14. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (didžioji kolegija). 2015 m. liepos 16 d. sprendimas *Francis Lanigan C-237/15 PPU*, EU:C:2015:474.
15. Generalinės advokatės Juliane Kokott nuomonė, pateikta 2008 m. rugpjūčio 6 d. byloje *Ignacio Pedro Santesteban Goicoechea C-296/08*, EU:C:2008:457.
16. Generalinio advokato Michal Bobek išvada, pateikta 2016 m. gegužės 11 d. byloje *Pawel Dworzecki C-108/16 PPU*, EU:C:2016:333.

Lietuvos teismų sprendimai:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 42, dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui. Prieiga per internetą <http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=26463>.
2. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr.1N-32/2007.
3. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr.1N-1/2008.
4. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr.1N-23/2013.
5. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr.1N-97/2013.
6. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr.1N-11-197/2016.
7. Vilniaus apygardos teismo 2011 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr.1E-11-648/2011.
8. Vilniaus apygardos teismo 2011 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr.1E-15-312/2011.

Travaux preparatoires:

1. Antroji Pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos perkėlimo į nacionalinę teisę vertinimo ataskaita. Briuselis: 2007, MEMO/07/288. Prieiga per internetą: <[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-07-288 lt.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-288_lt.htm)>.
2. Eurojusto 2014 metų ataskaita. Eurojustas, 2015.
3. Europos Sąjungos Tarybos Europos arešto orderio išdavimo europinio vadovo patikslinta redakcija. Briuselis: 2010, Nr. 17195/1/10 REV.
4. Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos įgyvendinimo nuo 2007 m. Briuselis, 2011, COM(2011) 175 galutinis.
5. Statistiniai duomenys iš 2014 m. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaitos ir 2015 m. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaitos Nr. 17.9.-1487
6. BALAN-RUSU, Minodora-Ioana. The European Arrest Warrant. Iš European Integration - Realities and Perspectives: The 7th Edition of The International Conference. Galati: Danubius university, 2012.
7. Commission staff working document. Accompanying document to the third Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the implementation since 2007 of the Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States. Brussels, 2011-04-11, SEC(2011) 430 Final. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0430&from=lt>>.
8. European Committee on crime problems(cdpc). Committee of experts on the operation of European Conventions on co-operation in criminal matters pc-oc. Note on dual criminality, in concreto or in abstracto. Strasbourg: Secretariat memorandum prepared by the Directorate General of Human Rights and Rule of Law, 2012-05-11, Nr. PC-OC(2012) 02 Final. Prieiga per internetą: <[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/PC-OC%20\(2012\)%20Final%20Note%20on%20dual%20criminality%20in%20concreto%20or%20in%20abstracto.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/PC-OC%20(2012)%20Final%20Note%20on%20dual%20criminality%20in%20concreto%20or%20in%20abstracto.pdf)>.
9. European Parliament. Implementation of the European arrest warrant and joint investigation teams at EU and national level. Study. Brussels: 2009, PE 410.671.

SANTRAUKA

Šio magistro baigiamuoju darbu buvo siekiama atskleisti ekstradicijos ir Europos arešto orderio, kaip reikšmingiausių tarptautinės teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose formų, panašumus ir skirtumus, kurių atskirų aspektų palyginimas gali būti naudingas intensyvėjančio tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose, kontekste. To siekiama analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso straipsnius skirtus ekstradicijai ir Europos arešto orderiui, Lietuvos tarptautines ekstradicijos sutartis ir 2002 m. birželio 13 d. Pagrindų sprendimą dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR).

Siekiant nurodyto tikslo šiame darbe išskiriamos keturios struktūrinės dalys. Pirmojoje dalyje analizuojama ekstradicijos ir Europos arešto orderio sampratų esmė ir trumpai aptariama jų istorinė raida.

Antrojoje darbo dalyje atskleidžiami šių dviejų institutų panašumai, analizuojant nusikalstamos veikos padarymo vietą kaip atsisakymo išduoti pagrindą ir *non bis in idem* principą kaip neišdavimo pagrindą;

Trečiojoje - lyginami ir analizuojami ekstradicijos ir Europos arešto orderio esminiai skirtumai, išskiriant abipusį veikos baudžiamumo principą, savo šalies piliečių perdavimą ir atsisakymą išduoti dėl politinio pobūdžio nusikaltimo, atkreipiant dėmesį į jų diskusinius aspektus, skirtingas mokslininkų autorių nuomones ir Lietuvos bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką;

Ketvirtojoje darbo dalyje analizuojami procedūriniai skirtumai, palyginant ekstradicijos ir Europos arešto orderio taikymo subjektus ir taikymo apimtis, jų procedūras bei apžvelgiant Europos arešto orderio suteikiamas garantijas – asmens neišdavimą pagal Europos arešto orderį dėl teismo sprendimo, priimto *in absentia*, vykdymo; nuosprendžio peržiūrėjimą grėsiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei ir piliečio/rezidento gąžinimą laisvės atėmimo bausmės vykdymui.

SUMMARY

This Master thesis aims to reveal similarities and differences among extradition and European arrest warrant as they are the most significant forms of international legal assistance in criminal proceedings. The comparison of their individual aspects could be useful in the context of intensive international cooperation in criminal cases. For this reason analysis was performed by examining the Criminal Code of the Republic of Lithuania and separate articles devoted to extradition and European arrest warrant in the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania, also Lithuania's International treaties of extradition and Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (2002/584 / JHA).

Four structural parts were distinguished in this Thesis in order to achieve the goal. The first part provides analysis of the core concepts of extradition and the European arrest warrant and briefly discusses their historical development.

The second part reveals similarities between the two institutions by analyzing the place of a committed crime as a basis for refusal to extradite and *non bis in idem* principle as a refusal for handover;

The third part provides comparison and analysis of fundamental differences of extradition and the European arrest warrant, highlighting the mutual criminalization principle, transferring country's citizens and refusal to issue for political crimes, paying attention to their debatable aspects, different scientist authors' opinions and cases of Lithuania and the European Union Court of Justice.

The fourth part gives analysis of the procedural differences, comparing extradition and the European arrest warrant subjects of implementation and the scope of implementation, their procedures, and reviewing guarantees given by the European arrest warrant – personal non-issuance based on European arrest warrant for a judgement given *in absentia* execution, review of sentence under penalty to life imprisonment, and transferring citizen/ resident to the country of descent for imprisonment.